

The Project Gutenberg eBook of Tukkijunkkari: Kertomus Karjalasta, by Jacob Ahrenberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tukkijunkkari: Kertomus Karjalasta

Author: Jacob Ahrenberg

Release date: December 15, 2012 [EBook #41626]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TUKKIJUNKKARI: KERTOMUS KARJALASTA ***

Produced by Tapio Riikonen

TUKKIJUNKKARI

Kertomus Karjalasta

Kirj.

JAC. AHRENBORG

Suomennos

Churberg ja Kumpp., Wiipuri, 1894.

Lappeenraannan Kirjapainossa.

Kenraali Julius af Lindfors.

R. Y.

Vastaanota nämät lehdet kiittolisuuden osoitteeksi monivuotisesta ystävydestä.

J. A:lta.

I.

Keisarikatua myöten Viipurissa vieri verkalleen ja arvokkaasti mustan hevosparin vetämät kuomivaunut. Hevoset olivat vanhoja, uskollisia ja yhdessä hölkyttelemään, vanhoihin vaunuihinsa sekä ijäkkääseen ajuriinsa tottuneita palvelijoita. Nuo kolme, hevoset, vaunut ja ajaja, näyttivät kaikki hiukan kuluneilta, mutta kokonaisuudessaan tekivät ne kumminkin arvokkaan vaikutuksen. Talutellen saapuivat vaunut tuolle aukolle noissa vanhoissa valleissa, jonka tsaari Pietari kerran sata kuusikymmentä vuotta sitte ammutti, ja josta hän kulki sisään tuohon antautuneeseen kaupunkiin. Täällä kääntyivät vaunut laivasillalle vasemmalle.

Sirosti, viimeisen lyypekiläisen kuosin mukaan puettu konttoriherra riensi avaamaan vaununovea ja auttoi maahan astumaan ensin nuorta, sievän, mutta jäykän ja tylyn näköistä naista ja sitte vanhempaa lihavaa naista, jotka kumpikin olivat syvässä surupuvussa. Vanha pullea nainen nojautui tuon hienon herrasmiehen käsivarteen.

— Herra Schönfeld, kysyi hän saksankielellä, joko laiva näkyy?

— Valitettavasti ei, rouva kauppaneuvoksetar, mutta jo se on kulkenut Uuraan ohi, — vastasi puhuteltu melkein nöyrästi. — Tahtooko rouva kauppaneuvoksetar istahtaa tuonne penkille?

Puhuteltu ei väitellyt tätä ehdotusta vastaan, ja herra Schönfeld, kauppahuone Blumen ensimmäinen kirjanpitäjä vei vanhan naisen tyhjälle penkille; hänen nuorempi seuraajansa neiti Helene Blume seurasi heitä. Missä nuo kolme kulkivat, vetäytyi tiheä, odottava ihmisjoukko kunnioittavasti syrjään. Olihan kauppaneuvoksetar Blume kaupungin mahtavimpia rouvia, ja surupuku, jossa hän sekä hänen tyttärensä, korkeasti kunnioitetun, neljä päivää sitten kuolleen perheenisän vuoksi kävivät, vaikutti, että yleisö, ahdingosta huolimatta, oli tavallista alttiimpi tilaa antamaan.

Naiset kävivät matalalle penkille istumaan ja ympäristöstään huolimatta alkoivat he puhella mataläänisesti saksankielellä.

— Kauvanko nyt siitä on, kun Emil viimeksi matkusti ulkomaille, kysyi äiti. Sehän oli samaan aikaan kuin nytkin, kesäkuulla, vuonna...

— Etkö sitä muista, äiti. Sehän oli heti tädin kuoleman jälkeen, syksyllä tulee neljä ja puoli vuotta siitä.

— Oh, joko siitä on niin pitkä aika kulunut, kas, miten sukkelaan vuodet kuluvat. Olisin toivonut tuon rakkaan pojan kotiin tulevan iloisempiin ja onnellisempiin oloihin kuin hautajaisiin. Ja kauppaneuvoksetar painoi nenäliinansa kyyneltyviin silmiinsä. — Ja isä raukka, joka ei saanut nähdä...

— Kas niin, äiti kulta, älä nyt puhu siitä asiasta, hillitse itseäsi nyt siksi, ole niin hyvä. Sinun ei olisi pitänyt tulla tänäpäivänä tänne. Muuten olisi Emilin pitänyt hiukan kiirehtiä. Kaksi vuotta yhtenänsä on hän luvannut palata kotio, eikä hänen viipymistään nyt voi puolustaa.

— Mutta, Lilli, miten voit noin puhua ainoasta veljestäsi? keskeytti rouva Blume tyttärtään.

— Jo näkyy laiva, sanoi herra Schönfeld, kiirehtien naisten luo. — Se on jo Keihäsniemen kohdalla.

— Ja onko herra Schönfeld aivan varma siitä, että Emil herra on mukana?

— Aivan varma. Emil herra pyysi sähkötietä rahoja ja sanoi lähtevänsä Hampurista viime tiistaina, matkustavansa ensimmäisessä laivassa Lyypekiin, eikä ole epäilemistäkään, että hän nyt vihdoinkin palaa kotio.

Sana "vihdoinkin" vaikutti pahasti rouva Blumeen. Hän käänsi kalpeat, täyteläiset kasvonsa tyttärensä puoleen ja sanoi niin ääneen, että herra Schönfeldkin saattoi sitä kuulla:

— Jos Emil olisi kuinkin kiirehtinyt, niin, tiedäthän sen, ei hän mitenkään olisi ehtinyt kotiin ennenkuin loppu tuli. Paitsi sitä viipyi hän ulkomailta rakkaan isänsä luvalla.

Herra Schönfeld ymmärsi yskän ja vetäytyi syrjälle. Neiti Helenen jäykät piirteet jäykkeneivät vielä enemmän; hän näytti silmänräpäyksen taistelevan sisällistä taistelua, tuliko hänen ruveta tuohon arkaan asiaan, puhelemaan veljestänsä, vai eikö — hän piti parempana olla vaiti.

Oltuansa kauan aikaa vaiti rupesi rouva Blume jälleen puhumaan pojastaan. Harrasta lempeyttä ja myötätuntoisuutta osoittavalla äänellä sanoi hän: tiedätkö että Emil kuuluu suuresti muuttuneen viime

vuosina, niin sanoo ainakin Doris Hanemann, joka hiljakkoin näki hänet Hampurissa.

— Niin, hän kuuluu todellakin suuresti muuttuneen. Tiedäthän, äiti, että hän muun muassa on kovin laihtunut ja menettänyt mukavan tukkansa.

— Niin, hänen tukkansa on aina ollut heikkokasvuinen, ja mitä siihen tulee, että hän on laiha, niin...

Nyt vihelsi höyrylaiva. Syntyi kova liike väkijoukossa, joka tunkeutui sille kohdalle, missä höyrylaiva tavallisesti laski rantalaudat. Parin minuutin perästä lähenei tuo iso höyrylaiva verkkään ja mahtavasti. Katteinin käskysanat, koneen pörinä, potkuri, joka loiskutteli virran vettä, ja höyry, joka sihisten hyökkäsi ulos, voittivat rantajätkien huudot ja vilkkaan puhelun, johon laivan matkustajat ja yleisö rannalla ryhtyivät. Rantalaudat laskettiin, ja odotteleva yleisö valloitti laivan, kuni piiritetyn kaupungin.

Rouva Blume ja hänen tyttärensä istuivat vielä rahilla odottamassa, kunnes nuori, varreltaan naisentapainen, vaalakka ja laiha mies, jonka kaunismuotoisiin kasvoihin elämänkyllästys oli piirtänyt jälkiään, tuli rantalaudalle ja epäröiden katseli ympärilleen. Nyt juoksi herra Schönfeld esille, vapautti kumarrellen ja tervehtien nuoren miehen hänen matkakamsuistaan ja osoitti näytännöllisellä liikehdyksellä noita kahta naista.

Herra Emil, sillä hän se oli, kiirehti sinne, sulki ensin äitinsä ja sitten sisarensa syliinsä. Molemmat naiset hillitsivät uljaasti liiketuksensa. Herra Emil näytti vaivatulta ja raukealta; hän antoi käsivartensa äidilleen ja vei hänet vaunuille, auttoi häntä siihen, nousi itse sisään ja nyökäten hyvää päivää Antti ajajalle käski hän tämän kiireesti ajaa kotiinpäin.

Kun vaunun ovi oli suljettu, purskahtivat molemmat naiset äkkiä itkuun.

— Isä sanoi terveisiä, kuiskasi äiti. Huomenna on hautajaiset.

Herra Emil oli kuin tulisilla hiilillä. Hän puristi naisten käsiä lausumatta sanaakaan. Tuo hillitön itku, nuo kasvot, jotka hän nyt näki muuttuneina monen vuoden vaikutuksesta ja tempovaisen itkun vääntäminä, tekivät häneen ikävän vaikutuksen, joka poisti hänen surunsa,

Blumen talo mustaveljesmunkkien kadun varrella oli vanha, ruma kaksikertainen kivirakennus. Alikerta, joka oli rakennettu hakkaamattomista harmaakivijärkäleistä ja sisustettu kellareiksi ja varastohuoneiksi, oli varustettu ainoastaan parilla ristikkolisella aukolla kadulle päin sekä suurella holvikkaalla, melkein aina suljetulla portilla. Ihan portin viereen oli joku Blumen pohattasuvun jäsen asettanut vankan tammioven, jossa oli suuressa messinkilevyssä kauppahuoneen nimi. Kokonaisuudessaan muodosti kaikki tämä rakennustaiteellisen osaseikan, joka oli mitä jyrkimmässä ristiriidassa rakennuksen ruman etusivun kanssa. Ylikerrassa, joka oli tiilistä ja huonosti kalkittu, olivat asuin- ja konttorisuojat. Tässä huoneessa oli Blumen suku polvi polvelta elänyt ja asunut melkein sata vuotta.

Nyt aukeni raskas portti narisevilla sarannoillaan, ja vanhan, kavioin kopseesta ja vaunujen ratinasta humisevan portin läpi ajoi Blumen perhe pihalle. Jos kadunpuolinen rakennus oli kolkko, mitätön ja ruma, niin oli piha sitävastoin päiväpaisteinen ja mieluinen paikka. Se kohosi pengerran korkealle, niin että rakennus pihanpuolelta oli ainoastaan yksinkertainen. Taimpana korkeimmalla penkereellä kasvoi kymmenkunta ikivanhoja vaahteria ja lehmuksia vanhanaikuisen patsas-sivustaisen paviljongin ympärillä. Siellä täällä seisoivat pihamaalla joukko mitä erilaisimpia puu-, irtokivi- ja tiili-ulkohuoneita ilman järjestyksettä ja erisuuntaisia, joitten jyrkät päädyt kohosivat rehevien selja-, sireeni- ja akaasiapuitten sekä muutamien koivujen väliltä.

Blumen perheeläiset astuivat sisään vanhaan asuntoonsa. Herra Emil katsoi ympärilleen. Kaikki oli näissä suojissa näköisensä, jommoisina hän ne lapsuudestaan saakka oli nähnyt, valkoiset seinäverhot, jousivaatteella päällystetyt mahonkihuonekalut, Liverpoolin kello yksitoikkoisine soittokoneineen ja vanhat perhekuvat kapeissa, melkein pyöreissä kehyksissään. Ikkunain välillä oli pandanus-kasvi, johon hänen mielestään ei ollut kasvanut lehteäkään lisää, siitä kuin sen lehtioat häntä poikana pistivät. Ja hänen äitinsä ja sisarensa muuttumattomina, kuten kaikki elostelevat ihmiset, kuten kaikki, jotka kuluttavat aikaansa pianon ja koraumpeluksen ääressä, joitten pontevuutta ei milloinkaan ole tarvittu koetella, ja jotka eivät koskaan ole tunteneet täydellistä kärsimystä eivätkä täydellistä iloa.

Yksi ainoa oli muuttunut, ja tämä oli hän itse. Valtaavan ahdistuksen ja alakuloisuuden tunteen alaisena, joka tunne ei antanut vähintäkään tilaa sille surulle, jota, kuten hän kyllä tajusi, hänen olisi pitänyt tuntea isänsä äsken tapahtuneen kuoleman johdosta, ajatteli hän tulevaisuutta, elämää tässä vanhanaikuisessa rumassa kodissa, tässä pienessä yksitoikkoisessa kaupungissa. Hän ajatteli vaivaa, huolta ja taistelua tämän iäkkään kauppahuoneen puolesta, joka oli elänyt melkein sata vuotta ja joka nyt taisteli suuria vaikeuksia vastaan, jotka hänen tuli selvittää.

Suuressa vierashuoneessa makasi vanha Blume ruumiinarkussaan, jonka ympärillä seisoivat kaksi riviä

suoria, tummia kypressejä; arkun jalkopäässä oli komea parvi valkoisia jaapanin liljoja, joitten tuoksu taisteli voittoisaa taistelua kalmanhajua vastaan. Blumen perhe astui sisään sanoaksensa vielä kerran viimeiset jäähyväisensä vainajalle. Tuolla lepäsi vanhus, katoavaisuuden leima vielä voimakkaissa ja päättävissä kasvoissaan. Se kovuus, joka hänen eläessään oli leimannut hänen kasvonsa, oli haihtunut, ja tavaton suopeuden sävy painoi niihin melkein oudon ilmeen.

Kauppaneuvoksen puoliso seisoj poikansa vieressä. Ei ole mahdollista kertoa sitä sanatonta levottomuutta ja hellyyttä, jolla hän katseli poikansa kasvoja, jotka, vieläpä kuolleenkin rinnalla näyttivät hivuneilta ja kuihtuneilta.

Emil katseli isäänsä unessakävijän tavalla, tuntematta alussa mitään varsinaista tunnetta.

Vanha Liverpoolin kello tuolla kakluunin sivulla alkoi soida määräperäisiä lyöntejään: yksi — kaksi — kolme — neljä — viisi luki hän koneentapaisesti. Hän muisteli mitenkä hänen isänsä oli tapana täsmälleen viiden lyönnillä sanoa: "kas niin, poikani, nyt menemme konttoriin", ja tätä sanoessaan hymyili hän ystävällisesti ja kehoittavaisesti. Ei isä nyt milloinkaan enää hymyilisi hänelle eikä laskisi kättänsä hänen olalleen.

Tämä kellonlyönti ja tämä muisto herättivät äkkiä Emilin hänen unteluudestaan. Raju epätoivo hänet äkiltä yllätti. Hän heittäysi kuolleen viimeisen vuoteen viereen; kyyneleet virtasivat hillittömästi hänen silmistään. Yhdessä silmänräpäyksessä näki hän selvästi sielunsa sisuksen; häntä huimasi nähdessään pohjattomuutta siellä. Hän suri yhtä paljon itseään kuin kuollutta vanhusta.

Herra Emil oli hekumoitsija taipumuksen, kasvatuksen ja miettimisen kautta. Itsekkäänä synnyltään, kuten me kaikki, äitinsä hemmottelemana, opettajansa hempimänä, naisten ihailemana ja ankaran isänsä erillään pidättämänä kaikesta varsinaisesta osanotosta kauppa-asioihin, ei hän koskaan ollut oppinut vakaisesti ponnistelemaan, todellisesti taistelemaan taipumuksiaan ja halujaan vastaan. Hänelle olivat hovit aikaiseen tulleet elämän määräpäiksi. Ja kun raihnas ruumis, riutunut hermosto eivät enää sallineet elämän kiehuvien nestetten helmeillä ja vaahdota hänen sisässään, oli hän koettanut keinollisesti verestä unteluuttaan ja tylsyyttään. Askel askelelta oli hän joutunut viimeisen ja kavalimman ystävän, morfiinin, haltuun. Jo aikoja sitten oli hänelle tullut se hetki, jolloin huvitusten varasto oli loppuneena ja ilon loriseva puro kuivuneena. Pitomajla oli tyhjennetty pohjaan, ja nyt oli hänen ympärillään jälellä ainoastaan tuo määrätön tyhjyys, joka on itsekkäisyyden rangaistus — tuo tyhjyys, joka on elämänkyllystyksen ja inhon äiti, tuon epikuurolaisuuden pohjalla aina olevan elämänhaluttomuuden ja kuolonhaluisuuden äiti. Tuosta määrättömästä tyhjyydestä ympärillensä näki hän yhden ainoan tien — kuoleman — kuoleman, sen oven, joka aina on peräytymistä varten niille avoinna, jotka tahtovat välttää elämän ikävyydet ja sen kärsimykset.

Ja Emil katseli ihmetellen, liikutettuna, kauhistuneena, mutta salaisen huumauksen valtaamana kuolleen rauhallisia piirteitä.

Tuo hiljainen nukkuminen, tuo rauha, joka kuvautui tuossa kangistuneitten piirteitten onnellisessa hymyilyssä, olihan se kuolema, tuo suuri tuntematon, joka vapauttaa meidät katumuksesta ja tuskista, elämän inhosta, sen kyllystyksestä ja sen yksitoikkoisuudesta.

Häntä huimasi, sillä tuo suuri hävintö kuvastui hänen eteensä houkuttelevin valoin. Tämä kaikki ei haamottanut hänen sielunsa silmissä ajatuksen loogillisen johdonmukaisuuden muodossa, ei, vaan tuskin tajuttuna sisällisenä silmäilynä, kuten aavistuksen kuvailtelma, valtasivat hänet menneisyys ja se, mikä oli tulossa.

— Emil, Emil, sanoi hänen äitinsä kovasti liikutettuna, mutta onnellisena siitä mielen syvyydestä ja siitä voimakkaasta tunteesta kuollutta kohtaan, jotka hänen poikansa silminnähtävästi osoitti. — Emil, hillitse kyneleesi. Sinä olet väsyksissä matkasta; tule, poikani, astu vierashuoneeseen. Kas tässä, lasi vettä. Helene, joudu, joudu, anna veljellesi lasi vettä!

Ja rakkaalla väkivallalla vei hän poikansa pois huoneesta.

Helene teki, niinkuin äiti oli sanonut, luoden samalla kummastelevan katseen veljeensä. Hän oli kasvanut hänen kanssansa lapsesta alkain, hän oli tuntenut itsensä syrjään sysätyksi kodissa, hän tunsu veljensä perinpohjin; hän ei ollut odottanut tätä ankaraa surun puuskaa. Hän tiesi isän ja pojan välin jo monta vuotta olleen kalsea, ja että tämä keskinäinen kalseus ei perustunut satunnaiseen tyytymättömyyteen toisen tahi toisen menetykseen, vaan syvälle käypiin syihin, erilaiseen elämäkäsitykseen ja elämänmäärään.

Vähitellen hillitsi Emil itsensä; hän istuutui äitinsä ja sisarensa väliin. Hetki hetken perästä kului hiljaiseen puheluun vainajasta, hänen viimeisistä sanoistaan, mistä hän oli puhunut, ja mikä oli kiinnittänyt hänen mielensä viimeisinä aikoina, hänen tautinsa kulusta ja siitä myötätuntoisuudesta, jota perheen ystävät olivat osoittaneet heille kaikille.

Täällä mainittiin nimiä, jotka Emil herrassa herättivät muistoja aikoja sitten kuluneista onnellisista päivistä, — nimiä, jotka soivat kuin hiljainen, suloinen laulu kaukaisessa, ihanassa etäisyydessä. Vähitellen, lempeästi ja hiljaisesti solmeusivat uudestaan ne siteet, jotka ennen olivat sitoneet Emil herraa tähän kotiin, tähän maahan, jota hän ei ollut moneen aikaan nähnyt. Kuinka oli hän voinut itsensä niistä irroittaa, kuinka vuosikausia elää kaukana suuressa mailmassa? Mitä oli hän siellä käynyt etsimässä ja mitä oli hän löytänyt, joka ei hänellä jo ollut? Oliko siellä käsi, joka yhtä hellästi pusersi hänen kättänsä, kuin näitten kahden?

Ja kesän hämy laskeutui, ja lehmukset tuolla penkereellä hajoittelivat suloisimpia tuoksujaan ja täyttivät huoneen hyvällä hajulla. Ulkona ikkunapeltillä kuhersivat vielä kyyhkysket. Kaukana kohosi Pyhän Olavin torni ruskottavaa taivasta kohti, kuten jättiläinen satujen maasta. Puheet ja kyyneleet, itkut ja huokaukset vajosivat luonnon suureen, hiljaiseen pyhään rauhaan ja vienot muistot muinaisista päivistä nousivat vanhan kodin jokaisesta nurkasta.

Ei se nyt enää ollut kylmää ja rumaa, ei, se oli kaunista ja rikasta, täynnänsä lapsuuden ja nuoruuden muistoja, unelmia ja toiveita. Monen vuoden perästä oli Emil jälleen viruttanut sielunsa kotimaan ilmaan, puhdistanut ajatuksensa kodin ilmanalassa. Ja sanottuaan viimein hyvää yötä äidilleen ja sisarelleen ja tultuansa ylös huoneeseensa, tuohon huoneeseen, missä hän oli elänyt onnellisimmat päivänsä, tunsu hän olevansa parempi, vahvempi, onnellisempi, tunsu elämänhalua ja uljuutta värehtivän väsyneessä sielussansa.

Hän teki mitä parhaimmat päätökset, hän tahtoi tarmolla ryhtyä työhön. Hän havaitsi edenneensä vartiopaikalle, jota hänen isänsä kolmekymmentä vuotta oli uskollisesti puolustanut, jonka hänen isänisänsä ja isänisän isänsä kukin vuorostaan olivat jättäneet perinnöksi vanhimmalle pojallensa.

Nyt oli hänen vuoronsa tullut. Hän oli kaikkea elämässä koettanut paitsi työntekoa. Entä jos työnteko vapauttaisi hänet väsymyksestä ja elämänhaluttomuudesta. Hän nousi päättäväisesti ja otti esille kalukotelonsa, haki siitä ja tapasi pienen pulloksen. Senjälkeen astuskeli hän viivyttellevin askelein ikkunalle, avasi sen arvelevaisesti ja vastahakoisesti. Epäröiden viimeiseen saakka, päästi hän pulloksen kädestään, se putosi kilisten katuojalle tuolla alhaalla ja kilahti tuhansiin palasiin. Hän vetäisi huojennus-henkäyksen ja tuijotti alas hämärään syvyyteen.

Minun täytyy koettaa, ajatteli hän. Ja sitte hän tähysteli ruusuista iltataivasta, jossa jokunen linnapääskey vielä lenteli vanhan linnan ympärillä pyytäessään hyttysiä ja hyönteisiä. Tummansininen viiru taivaanrannalla ennusti myrskyisää päivää, mutta Emil herra ajatteli: tulkoon myrsky, työ minua auttaa.

Silloin liikkuvat äkkiä hänen sieraimensa, hänen poskilihaksensa vavahtivat, hän alkoi haistella, hieno, mutta läpituokeva haju nousi alhaalta; sekoittuen lehmuksen tuoksuun se tunkeusi iltatuulen siivillä sisään huoneeseen. Oh, miten hyvin hän tunsu tuon viettelevän hajun! Kiivaasti sulki hän ikkunan ja pakeni, mutta hänen kaunis unelmansa oli jo vaalennut, ja hänen lujimmat päätöksensä tuntuivat hänestä jo järkähtyvän.

II.

Pari kuukautta sen jälkeen, kuin Emil herra oli isänsä liikkeen hoidon ottanut haltuunsa, makasi kauppahuone Blumen Vellamo niminen proomu Viipurin sisemmän rantasillan kyljellä vastapäätä vanhaa linnaa. Proomu oli paluumatkalla Uuraasta, jätettyään Blumen "lapaaseen" (varastoon) kallisarvoisen kantamuksensa leveitä honkalankkuja.

Kastarissa taisteli aluksen päällikkö tilasta ja unesta, tilasta, sillä kastari oli ahdas, ja Matti oli jättiläiskokoinen mies, jolla oli suhteettoman iso pää ja jykeät raajat. Nämät eivät millään muotoa tahtoneet ottaa mahtuakseen kojuun, joka oli rakennettu tavalliselle kuuden jalan pituiselle miehelle; unesta, sillä hänellä oli paljon miettimistä, mutta ajattelemisen ei juuri ollut hänen asiansa. Sentähden hän olikin nainut koulutetun naisen Virolahdesta, joka ajatteli, luki, kirjoitti, jopa puhuikin hänen, hänen poikansa Antin ja hänen pienen tyttärensä Ellin puolesta. Nyt oli, paha kyllä, hänen vaimonsa "yhdeksän järven ja yhdeksän virran takana", heidän vähäisellä tilallaan Korpilanjoen varrella Pielisjärven takana, ja siitpä syystä täytyi Matin ajatella itse —tahi kääntyä kojutoverinsa Israeli Veikkoliinin puoleen. Mutta sitä hän ei tahtonut. Hän kyllä taisi puhua hänen kanssansa, mutta ei noudattaa hänen neuvoansa; ei, parempaahan sitte oli tässä asiassa olla häntä kuulemattakin, niin oli hänen vaimonsa Maija sanonut — ja hänpä oli viisas nainen, vaikka olikin nainen vain.

Asia oli näet se, että Matti aikoi ruveta kauppoihin, myydä metsää, ja Veikkoliini, joka oli sukkela peijakas, oikea tukkijunkkari, aikoi ostaa sitä. Jos Veikkoliini tarjosi kaksi markkaa puulta, luuli Matti pitävänsä pyytää neljä markkaa, jos Veikkoliini olisi tarjennut neljä markkaa, olisi Matti luullut pitävänsä vaatia vähintäkin viisi markkaa. Sillä varmana hän piti, että häntä joka tapauksessa peijattaisiin. Ja kauanpa oli tätä kauppaa hierottukin: viikkokausia; saattavathan vähemmätkin puuhut ihmisen päätä pyörryttää. Näin olivat Matin asiat tätä nykyä.

Oliko siis kummaa, että hänen oli vaikea nukkua lyhyessä kojussaan, kuumassa kastarissaan, joka oli täynnänsä vihaisia kärpäsiä, jotka eivät ottaneet tyytyäksensä Matin ja Veikkoliinin halvan illallisen tähteisiin, vaan uskalsivat käydä itse katteinin ja hänen toverinsa kimppuun. Matti nousi istualleen kojussa, ja hänen rehellisissä ruskettuneissa viilikehlon levyisillä kasvoillaan oli kuin pilvi murheita ja levottomuutta. Miten helkkari hän tästä pulmasta suoriutuisi?

Tuo kuuden jalan ja kahdeksan tuuman pituinen kolho oikasihe koko pitkään pituuteensa, työntäen noustessaan kastarin luukkua päällään, niin että se vauhdilla ammahti auki. Raitis aamu-ilma vilvoitti hänen kuuman päänsä; hän päätti nousta kannelle. Vaivalla hän sinne pääsi, sillä mies oli pyöreä, ja aukko oli neliskulmainen ja ahdas.

Tuolla ulkona peitti maidonkarvainen, käärinvaatteiden pehmuinen sumu sataman ja kaupungin. Aamuaurinko säteili sumun läpi himmeällä valolla. Linnan mahtavat muurit, vanhat kaupungin vallit ja alukset Pitkäsillan varrella näkyivät epäselvinä piirteinä. Jotkut satamajätkät seisoivat hajareisin rannalla, sanoivat silloin tällöin jonkun sanan, jotka vahingotta olisivat saattaneet jäädä sanomatta, ja syljeskelivät välillä virtaan. Satama oli, kuten aina sumun vallitessa, hiljaisena ja äänetönä; tuskin kuultiin lainetten loiskinaa Vellamon leveätä keulankylkeä vasten.

Matti käyskeli ahtaalla kannellaan. Jotain pyrki hänen aivoissaan pukeutumaan selvään muotoon, aate, ajatus, joka hänen mielestään tuli ylhäältä, valon kodista tahi hänen vaimonsa terävästä päästä. Se aate hänet valtasi oikein väkisin. Hän meni kastarin aukolle ja kumartui sen yli.

— Veikkoliini, huusi hän; Veikkoliini, tule tänne, minulla on ajatus.

— Ei muuta, eikö sinulla ole kahvia, se olisi paljoa parempaa, vastasi ääni, joka oli tarmokas ja sointuva kuin torventoitotus.

— Tule ylös, Veikkoliini! Nyt minulla metsäkauppa on selvillä.

— Empä sitä viitsi enää kuullakkaan, vastasi puhuteltu. Kahden kuukauden aikaa olet vetänyt sitä köyden päätä, enkä vielä ole nähnyt sitä sisään lapetuksi ja kapelkattiin vyhdityksi.

— Tule nyt vain ylös, nyt on asia selvillä. Ja Matin ruskeihin ahavoittuneihin kasvoihin levisi hymy, voittajan, keksijän oikeutettu, itseensä tyytyväinen hymy. Hänen vaimonsa tyytyisi varmaankin häneen.

Aukosta pyrki nyt äsken pesty, siro ja kovin laiha mies. Hän oli puvultaan kuin herrasmies, paitsi että lakki oli maalaiskuosia, ja housut olivat pitkävarsisissa saappaissa, Muutoin hänellä oli tärkätty kaulus ja musta kaulahinen, kello, sateenvarjo ja kalossit — karjalaisen katsantotavan mukaan, keikarimaisuuden ja uhkeuden korkein määrä. Merkillisin seikka oli kuitenkin miehen kasvot. Ne olivat kovin laihat, vaikka terveennäköiset — intohimot ja ponnistukset olivat niihin jälkiään jättäneet. Posket olivat onttoja, niinkuin olisivat takahampaat pudonneet pois; kaikki lihakset ja koko yhdyskudelman näyttivät kuivettuneen. Sanalla sanoen, kasvot olivat semmoisia, että niitten laihuuskin jo teki henkilön sielunliikutuksien ja intohimojen selittämistä mahdottomaksi. Ja kun siihen lisäksi hänen silmänsä olivat isot, mutta tottumuksesta aina tirkistivät, teki puheena oleva henkilö sisäänpäin kääntyneen, varovaisen ja umpimielisen luonteen vaikutuksen. Leuka oli luja ja isohko.

— Noh, sanoi Veikkoliini haukotellen, — mitä nyt! Mikä aate sinulla on?

— Minä puhun itse Blumen kanssa, sanoi Matti epäröiden. Minä tarjoon metsän hänelle.

Veikkoliinin viisas silmä säkenöitsi häijysti:

— Metsän, josta minä olen hieronut kauppaa! — tee niin, mutta älä sitte turvaudu minuun tässä asiassa äläkä missään muussakaan.

— Hm, hm, yski Matti hämillään.

— Etkö älyvä minun jäävän siten myymäprosenttiani saamatta, etkä sinä siltä saa sen enempiä.

— Noh, katsokaa, sanoi Matti ujostellen, katsokaa, vaimoni tahtoo asian ratkaistuksi, ja niin minä ajattelin, että hän olisi ikäänkuin tyytyväisempi, jos hän saisi tietää puhuneeni Blumen kanssa itse. Pitäähän hänen tietää säntilleen mitä puutavara tätä nykyä maksaa, hänellä kun on sahamylly jokaisen

sadan virstan päässä Iisalmen ja Uuraan välillä, ja joka on niin rikas, että hänellä on kamari täynnänsä hopearahoja ja toinen kuparirahoja. Ettehän te siltä jää prosenttianne saamatta, ette suinkaan.

Veikkoliini silitti kerta kerralta leukaansa, katsoi arvelevaisesti eteensä ja sanoi viimein: Noh, Matti tietää että vanha Blume on kuollut; miten tuo poikansa ymmärtää näitä asioita, en tiedä. Mutta niinkuin tahdotte, olkoon menneeksi! Aion tänään tuonne konttoriin; tulkaa silloin mukaani, mutta muistakaa, että minä se olen, joka myyn metsän.

Matti oli luullut ehdotuksensa hyvinkin sukkelaksi; vaan huomattessaan että Veikkoliini noin ilman muuta siihen suostui, tuntui se hänestä varsin typerältä. Hän koitti Veikkoliinin kasvoista urkkia mitä tämä oikeastaan ajatteli asiasta. Mutta hän oli kuin kiinni pantu kirja, hänen kasvojensa piirteet olivat kuin kiveen hakatut. Jos hän ei itse siihen myöntynyt, ei kenkään osannut selittää ryppyjä hänen kasvoissaan, ja kaikkein vähimmin Matti sitä osasi.

Noitten kahden miehen Vellamo proomussa keskustellessa metsäkaupasta, oli sumu harventunut. Aamutuuli oli herännyt, reväissyt sumun rikki ja ajeli nyt viimeisiä ohuita hahtuvia kuni keveitä hattaroita veden kalvoa myöten. Säteilevä syyskesän aurinko valaisi tuota kaunista taulua. Kaukana rautatienpenkereen takaa kohosivat Myllysaaren lepät näkyviin; vasemmalla näkyi Hiekan laivaveistämö ja pyhän Annan linnoituksen ihantavat ja mustuneet muurit, oikealla vanhan kauppakaupungin vanhimmat rakennukset. Pienet veneet ja höyryveneet piirsivät milloin mustia, milloin valkoisia viiruja lahden veteen ja kajavat liitelivät ilmassa välkkyvän valkoisilla siivillä kaikenlaisia jätteitä haeskelleessaan.

Linna kuvastui virtaan, joka vipevän sinisen silkkinauhan näköisenä välkkyi tummien muurien ja sataman rantalaiturin välillä.

Veikkoliini ja Kiiskilän Matti keittivät sikurikahvinsa ruhvissa syödessään aamiaistaan hitaasti ja ääneti, kuten kansan on tapana.

— Noh, sanoi Matti, kun olivat lopettaneet, menemmekö nyt?

— Minne siis?

— Blumelle, tietysti.

— Oletko järjeltäsi? Luuletko asiain nyt olevan niinkuin vanhan herran eläessä. Eipähän, nuori herra Blume makaa vielä höyhenpatjoilla silkkipeitteen alla. Hetken päästä juo hän kalliinta kahvia jamaikarommeineen kultakupista. Etkö luule minun tuntevan, miten herrain on tapana elää. Ohhoo, jos kello kahdeksan tahi puoliyhdeksän saavumme sinne, niin tulemme kyllä aikaisin. Katsos, Amerikassa, jatkoi Veikkoliini, siellä oli toista, siellä olivat herrasmiehet ylhäällä jo kello kuusi aamulla ja täydessä työssä; katsos siellä, sielläpä vasta osattiin rahoja ansaita.

— Noh, minkätähden tulitte sitte kotiin, jos siellä oli niin hyvä olla?

— Se on minun oma asiani, se, sanoi Veikkoliini töykeästi. Pitkän äänettömyyden jälkeen lisäsi hän: tahtoisitko, Matti, tietää, minkätähden en viihtynyt tuolla, vai mitä? — Aikaa meillä on kyllältä.

Matti nyökäytti myöntäen päätään.

Veikkoliini tuijotti kolkosti veteen, joka pieninä pyörteinä nopeasti juoksi mereenpäin, ja kertoi sitte lyhyin katkonaisin lausein elämänkertansa. Alussa oli hänen kylmä, ikäänkuin murtunut puheensa pontista ja harvaa, niinkuin hän olisi tahtonut tarkoin miettiä sanojaan; mutta jota edemmäksi hän joutui, sitä enemmän suli jää hänen sydämensä ympäriltä, ja tuon umpimielisen, harvasanaisen miehen suusta valui puheen virta ensikerran monen vuoden kuluessa lämpimänä ja hehkuvana,

— Vanhempani olivat kotoisin erästä pitäjästä tuolla Pielisjärven seudulla. Äitini oli Kiiskilän kylästä. Minä itse olen syntynyt täällä kaupungissa. Vanhempani olivat köyhiä, ja varhain täytyi minun lähteä ulos mailmaan omiin hoteisiini. Sain paikan Blumella, ensin täällä kaupungissa, ja sitten Uuraassa heidän lautatarhoissaan.

— Heidän kirjanpitäjänsä siellä oli nimeltään Luukkonen, tarkka mies, kun häntä pidettiin kurissa, ja sitä kyllä vanha Blume ja hänen oma vaimonsa tekivät. Ja olipa se akka, se. Hän lienee aikoinansa ollut jotain tuommoista — ennen. Hänellä oli hiukan rahaa, hän kävi sormuksissa ja kultaisessa rintaneulassa, hatussa ja silkissä arkipäivinkin, puhui Tukholman ruotsia, oli äreä kuin kissa, mutta myöskin puhdas ja säälinen kuin se, paitsi kun hän juopotteli; sillä näethän, sitä hänen oli tapana tehdä pari kertaa vuodessa, noin syys- ja kevät-päiväntasauksen aikana. Silloin hän ryvetti itsensä kuin sika, kirosi ja puhui rivoja, joita hän ei muutoin tahtonut kuulla — iski kuin haukka ihmisiin, tuttuihin ja tuntemattomiin, ja käänsi koko entisen likaisen elämänsä nähtäväksi. Kun puuska oli ohi, oli hän yhtä

hieno, kiiltävä ja tärkätty kuin ennen, ja jumal'armahtakoon, jos joku uskalsi sanallakaan viitata edellisen päivän tapahtumiin.

— Luukkosella oli tytär, Emma, lieneekö vain ollut hänen omansa; en luule sitä. Hän oli muukalaisnaisen näköinen, mustatukkainen ja mustasilmäinen. Näin monta sellaista Amerikassa. Hän oli lämminverinen, kuin hänen äitinsä, reipas ja kaunis. Noh, minäkin olin siihen aikaan nuori. Kesäisin hän minua vaivasi rääkittämällä englantia ja espanjaa kaikkien mustapintaisten ja punatukkaisten katteiniensä kanssa, jotka toivat Uuraaseen suolaa ja kivihiiliä, valkoista ja mustaa, kuten sanoimme. Mutta talvisin hänellä ei ollut ketään muuta, kuin minä, jonka kanssa hän saisi puhella. Se oli minun kesäni se, silloin paistoi minun päiväni, silloin elvyin minä eloon. Hän opetti minua lukemaan ja kirjoittamaan, vähän ruotsia puhumaan, mitä vain hän tahtoi. Hänen kietoessaan pyöreän käsivartensa niskani ympäri, en voinut kieltää häneltä mitään. Olisin vaikka sytyttänyt tuleen kaikki Blumen lankkuläjät, jos hän olisi sitä pyytänyt.

— Tahdoin rehellisesti naida hänet, mutta äiti vastasi pyyntöni lyönneillä ja iskuilla: — hän oli rajulla tuulellaan. Hän uneksi tyttärelleen rikkaita katteineja, kauniita perämiehiä.

— Mutta sitten kävi siksi, että täytyi tulla häät. En eläessäni unhota sitä suorituspäivää. Ei edes Luukkosen eukko, "rouva", joksi hän vaati itseään kutsuttavan, kestänyt sitä, vaikka hän olikin yhteen ja toiseen tottunut. Hän kuoli siihen paikkaan vihasta, konjakista ja kiihtymyksestä. Ja sitte tulivat häät ja ristijäiset, ja poika ristittiin Karl Oskariksi, muka Ruotsin kuninkaan jälkeen.

— Vaimoni oli kelpo ihminen, oiva ihminen, sisimmältä sisukseltaan hyvä ihminen. Niin, olihan oikein vaikeata käsittää että semmoinen pääsky oli kasvanut pöllönpesässä.

— Alussa menestyi kaikki hyvin. Mutta kun ei enää ollut pitkinä talvina ketään appivaaria katsomassa, niin alkoi hänen käydä alaspäin. Ja niin tapahtui eräänä päivänä, että täydellinen loppu tuli; hän meni jäihin Uuraan ja Ravansaaren välillä. Jok'ainoan äyriin oli hän tuhlannut. Noh, sattuiapa amerikankulkija, petrolilaiva, olemaan siellä. Miehet puhuivat Amerikasta, kuin kultamaasta. Me tahdoimme joutua tuuleen mailmassa, tulla herrasväeksi, ja kotona kun olivat ansiolähteet kuivillaan, niin päätimme, että menisin sinne, tuohon uuteen maahan. Niin pian kuin voisin ansaita matkalipun hänelle ja pojalle, piti heidän tulla perästä.

— Olihan tuo hyvästijättö surullinen, ja surullinen oli matkakin. Olin tuskin päässyt meren yli, kun sairastuin, minut otettiin sairaalaan, jossa viikkokausia makasin tunnotonna, ja ennenkuin saatoin kirjoittaa, oli puoli vuosi kulunut siitä, kuin läksin kotoa. Omaisista en ollut kuullut mitään. Vielä heikkona ja kurjana sain paikan ja ensimmäisen dollarin kappaleen lähetin kotiin. Kuukauden perästä saatoin jo lähettää kymmenen, sitte kaksikymmentä ja vieläkin kolmekymmentä dollaria. Mutta vastausta ei kuultu. Kuinka odottelin kirjettä, kuinka ikävöitsin ja kärsin tuolla kaukana uudisasukkaitten mökissä äärettömissä metsissä maatessani tulen rätinää savipermannolla ja myrskyn vinkua mahtavien honkien latvoissa kuuntelemassa, sitä en voi kertoa. Luulinpa käyväni mielipuoleksi.

— Viimeinkin tuli kirje Suomesta. Voi! tuossa oli viisidollarini, joka palasi takaisin, taaskin kirje — ja taaskin, niissä oli kaksikymmentä-, kolmekymmentä-, ja sadadollarini, jotka palasivat Suomesta. Nuo kirottut rahat, ne polttivat sormiani, ne kertoivat minun kadottaneen kaikki. Nyt en enää kestänyt, tunsin että kotimaa kyllä voi olla ilman meitä, mutta ei kenkään meistä voi olla ilman kotimaata. Kokosin omaisuuteni, eipä tuota ollut ihan vähän, ja läksin kotiin. Kaksitoista vuotta on kulunut siitä, kun läksin Suomesta, mutta ei ole vaimoani eikä lastani kuulunut. Alussa luulin hänen muuttaneen Ruotsiin, mutta sitte sain tietää, että hän oli muuttanut tuonne ylämaahan Kiiskilään, synnyinkotiini. Kävin siellä pastorinvirastossa, ja selailipa pastori kaikkia kirjojansa läpikotaisin. Turhaa! Ei hän niissä ollutkaan. Kirkkoherra sanoi apumiehensä, erään Hultila nimisen herran, juopotelleen ja hutiloineen, niin ettei viimevuotisiin kirjoihin ollut luottamista. Varmaa vain on, että ne poissa ovat.

Veikkoliini oli lopettanut surullisen kertomuksensa. Vellamo proomulla synty hiljaisuus, hiljaisuus semmoinen, että kuultiin lainetten loiskinaa sen kahnaantunutta keulalaitaa vasten. Veikkoliini tuijotti luopumatta alas veteen; näytti siltä, kuin olisi koko hänen huomionsa kääntynyt noihin rasvaisiin vaihteleviin koneöljyleveihin, jotka pyörivät ja hyppelivät virrassa pysyen aina pinnalla, vaikka laineet ja virta niitä kuljetti. Kovin liikutettuna istui Matti, nojaten leveätä leukaansa takkuiseen isoon käteensä; hän oli kokonaan unhottanut piippunysänsä. Hänen päätänsä painoi pohjalasti, joka ei ollut tavallista — ajatuksia.

— Ota vastaan — kuka perkele on aluksessa päällikkönä, ota vastaan, saakelin myyrät, makaatko, huusi samassa käheä vihastunut ääni. Eräs kanavahöyry oli juuri siltauntumaisillaan, ja virta ajoi sitä alaspäin, Vellamon peräkeulaa kohti, vaikka kone pani takaperin täyttä väkeänsä. Vaan nyt oli Matti varuillaan, otti mahtavilla kämmenillään ja karhunvoimillaan vastaan höyrylaivan keulaa, niin että hänen jäntevät pohkeensa vapisivat ja leveä selkänsä narskui, mutta höyry seisahtui kuni käskystä ja Vellamo jäi vahingoittumatta.

— Olipa tuo väkevä veikele, huusi katteinin käheä ääni komennussillalta. Sepä miehen kouraus, semmoista voimannäytettä ei usein nähdä.

Veikkoliini istui ääneti ja umpinaisena, huolimatta parjauksista ja kiitoksista. Kuten haukka iskee kyntensä kyyhkyseen, iski suru hänen sydämeensä joka kerta, kun hän tuli puhuneeksi menneestä elämästään. Hän oli kadottanut poikansa ja vaimonsa, hän oli kovettunut elämän koulussa, hän oli tullut synkkämieliseksi, tunteettomaksi, itsekkääksi, mutta nyt hän taas monen vuoden perästä koki tuota tunnetta, joka on kaikkia muita katkerampi, suru kadonneesta onnesta. Mitä apua siitä, että hän pyrkii eteenpäin, ylöspäin. Hänen elämänsä suuri tarkoitusperä, nousta herrassäätyyn, oli saavuttamatta. Ja joskin hänen onnistui päästä tuohon huimaavaan korkeuteen, johon hän lapsuudesta asti oli pyrkinyt, mitä se häntä nyt enään hyödyttäisi. Jäisi hän sittekin yksinäiseksi. Ei kenkään perisi hänen vaivansa palkkaa; perheetönä, ystävätönä vaeltaisi hän maailman läpi. Mutta ei, vaikka veikatenkin! ja hän puri yhteen laihat poskipielensä.

— Kas niin, menkäämme, Matti, sanoi hän ja nousi varovaisesti mutta päättäväisesti seisaalle.

Molemmat toverit kulkivat verkalleen Kalarantaa ylöspäin, kojujen ohi, joissa riippui kaikenlaista kirjavaa tavaraa, kääntyivät sitte ylös tuota ahdasta ja pimeätä Mustaveljesmunkkien katua myöten ja seisoivat ennen pitkää tuon jykeän ja korean tammioven edessä. Suureen messinkilevyyn oli koukeroinen gootilaisin kirjaimin piirretty: Heinrich Friedrich Blume, kauppaneuvos.

Ovi oli suljettu. Matti ja Veikkoliini vetäytyivät syrjään ja istuutuivat liikakasvuisen ja huonossa hoidossa olevan puutarhan aidakkeen jalustalle. Puoleksi kuihtunut seljapensas ulotti pisimmät oksansa aidakkeen yli, levittäen kukkaisloistoaan kadun yleisölle, kujan likaisille, isoäänisille lapsille. Toinen neljännestunti toisensa perästä kului. Veikkoliini tuijotti äänetönä eteensä, kuten aamun yllättämä huuhaaja. Mattia alkoi odottaminen väsyttää, hän haukotteli vähän väliä ja ihmetteli, kuinka herrasmiehet saattavat vetää unta, vaikka aurinko jo on korkealla taivaan laella.

Viimein herätti joku esine Matin huomiota. Seljapensaansa oksissa oli pieni risti-hämähäkki kutonut verkkonsa. Nyt se keskellä verkkoa, pieneksi palleroksi kipertyneenä, istui odottamassa, eikö tuo pitkäkoipinen, laiha vaaksiainen, joka lenteli hitaasti seljapensaansa lehtien ja hedelmäumppujen välillä, tarttuisi viritettyihin satimiin. Matti seurasi tarkkaavaisesti vaaksiaisen liikkeitä. Eipäs aikaakaan, kun se jo oli tarttunut verkkoon. Kuta enemmän se sätkytteli, sitä pahemmin se seikkasi pitkät koipensa verkkoon. Hämähäkki oli varuillaan hyökkäsi esille oikealla hetkellä, sitoi sitkeän, hienon langan siellä, silmukan täällä, teki solmun toisessa paikassa, veti lujemmaksi toisessa, ja sitte se rohkeasti hyökkäsi ison kömpelön vastustajansa kimppuun. Ja vasta silloin kun vaaksiainen oli oikein sidottu ja pauloitettu lopetti se hengen uhriltaan.

— Kas niin, sanoi Veikkoliini, menkäämme sisään nyt, konsuli on tullut.

III.

Molemmat asioitsijat astuivat etehiseen. Ilma siellä oli kaupungin vanhassa osassa tavallisen Viipurin ilman mehua. Haisi homeelle ja kostealle, kuten ainakin kolmannentoista vuosisadan linnassa. Laveata, kohtalaisen siistiä porraskäytävää myöten astuttiin ylös isoon konttorisuojaan, jonka pitkäpuoli oli varustettu useilla ikkunoilla, jotka kaikki kääntyivät pohjoiseen. Kuusi isoa kalttopöytää seisoi, kuten percheron hevoset hinkaloissaan, suojan pitkällä seinällä, kiilloitettujen mahonkipuisten ristikkojen välillä. Pöytien selkämät olivat sanomalehtien ja lukemattomien kirjetten peittäminä. Jotkut yksinäiset karpäset huvensivat aikaansa ja karkoittivat nälänpuremat surisemalla ja hyppimällä harsoverhoisesta kaasovarresta riippuvan paperipalasen ympäriellä.

Konttorihuoneisto oli tyhjä, paitsi prokuuran kirjoittajan sija. Tuolla ylhäällä, korkealla istuimellaan ratsasti tuo väsymätön laskukone Schöpfung, selailen isoja mollinahkaan sidottuja folianttejaan, verraten hintaluetteloja ja kirjeitä, huomionsa ottamatta noita kahta sisään astuvaa. Matti ja Veikkoliini saivat häiritsemättä odottaa ovella hyvän aikaa.

Viimein kuultiin askeleita, ja tuskin sai Veikkoliini sanotuksi: "hän se on", ennenkuin ovi aukeni ja sisään astui Emil herra, laiha ja kalpeana, puettuna siniseen "pitsakki" nuttuun, jonka povitaskusta surureunainen nenäliina älykkäästi pisti ulos. Nyt karkasi herra Schöpfung seisaalle, muodosti sileäksi ajatun naamansa simaiseen hymyyn ja lausui murtevilla ruotsinkielellä:

— Kuinka herra konsuli voi?

Tuo niin sanottu konsuli näytti levottomalta.

— Valitettavasti en oikein hyvin, vastasi hän. Mutta mitenkä on, Schönfeld, oletteko ehtinyt katsella kirjoja, ja minkälainen on tulos...?

— Herra konsuli, tulos ei ole hyvä, vastasi toinen vakavasti ja matalalla äänellä. Mutta täällä on ihmisiä konttorissa.

Emil Blume käännähti itsensä. Hänen raukeat silmänsä ja veltot piirteensä elehtyivät äkkiä.

— Mitä miehiä nuo on? kysyi hän.

— Toinen on meidän vanha asioimisystävämme, tukkienostelija Veikkoliini, vastasi Schönfeld hymyillen ja pannen erityistä painoa määräyssanalle. Toista en tunne. Parasta olisi kai, jos herra konsuli itse puhuisi heidän kanssansa.

Emil herra teki niinkuin neuvottiin. Hän puhutteli Veikkoliiniä samalla alentuvaisesti ja ammattiveljellisesti, ojensipa vielä hänelle valkoisen kapean kätensäkin.

— Minä olen Emil Blume, uusi isäntä, koetan täyttää isäni sijan asiain hoidossa. Se on kyllä vaikeata, mutta luotan hänen vanhoihin apulaisiinsa. Kuinka Veikkoliini jaksaa, ja kuka on toverinne?

— Kiitoksia kysymästä, kyllähän terveenä nyt ollaan; tämä täällä on muutoin se Matti Kiiskilä Pielisjärveltä.

— Mikä mies Kiiskilä on? kysyi herra Emil kääntyen jättiläisen puoleen.

Matti hämmästyi tämmöisestä kysymyksestä. Koko ikänsä oli hän ollut Blumen väkeä. Neljätoista kesää oli hän kuljettanut Luumen, Pluumen eli Spluumen —minkä nimisenä tämä kauppahuone oli tunnettu koko Karjalassa — neljätoista vuotta oli hän kuljettanut heidän lauttojaan ja lossejaan, maksanut metsänmyyjille ja uittajille kauppahuoneen rahoja kymmeniä tuhansia, nostanut palkkansa, ja nyt tämä herra Blume ei tietänyt, kuka hän oli.

Matin tätä itsekseen kummastellessa, vastasi Veikkoliini:

— Hän on Vellamon kuljettaja.

— Minkä Vellamon?

Matin alaleuka painui velttona alas. Blume ei tuntenut omaa, tammista, tasasaumaista, haaksirikkoutuneesta venäläisestä kruununaluksesta rakennettua Vellamoan. Paljaalta kummastukselta ei hän nytkään ehtinyt vastata ennen Veikkoliiniä.

— Vellamo on yksi teidän, kauppahuoneen losseja. Kiiskilä on kuljettanut sen sekä tusinan muitakin lankuilla lastattuja losseja Uuraaseen. Hän on nyt paluumatkalla Suikkilan sahalle. Hän se on, joka ensi talvena tulee johtamaan tuota isoa metsänhakkausta Pallasvaaran ja Naulamaan erämaissa.

— Vai niin! Mitä muuta kuuluu sahalta, mitenkä metsänostot sukeutuvat?

Veikkoliinin laihat kasvot, jotka aamullisesta mielenliikutuksesta saakka olivat näyttäneet väsyneiltä ja veltoilta, elehtyivät nyt, ja valppaan tarkkaavaisuuden ilme kuvautui niihin.

— Hinnat ovat nykyjään ulkomailla alhaalla, sanoi Veikkoliini tutkien, mutta tietäähän herra, herra ... herra sen paremmin kuin minä.

— Niin, kyllä sen tiedän, sanoi nuori Blume miettiväisestään. Mutta niiden ei pitäisi enään aleta, sanoo herra Schönfeld. Ja luoden apua pyytävän katseen herra Schönfeldiin lisäsi hän:

— Miten on, luulenpa uskaltavamme ostaa metsää taas, vai mitä ajattelette, herra Schönfeld? Kruunu on hakattavaksi leimauttanut kaksikymmentä tuhatta puuta jossain Pielisjärven takana; eikö Veikkoliini tahtois tavallisesta palkkiosta ottaa selkoa, minkä arvoinen se metsä on?

Ennenkuin herra Schönfeld ehti sekaantua keskusteluun, sanoi Veikkoliini:

— Tämä mies on juuri siltä seudulta, missä metsähuutokauppa on pidettävä; hänellä itselläänkin on vähäinen metsä tuolla Pielisjärven seudulla, ja hän aikoo juuri kysyä, mitä herra Blume voisi siitä tarjota.

— Niin, herra Schönfeld, mitähän nyt sopii tarjota? kysyi nuori Blume.

Herra Schönfeld, kynä korvansa takana, tuli nyt aidakkeelle. Molemmat herrat kumartuivat konttoripöytää vasten ja alkoivat ahkerasti laskemaan, josta Veikkoliini saattoi päättää, että Schönfeld tahtoi maksaa niin vähän, kuin suinkin oli mahdollista, tahi melkein ei mitään. Puutavaran hinnat olivat alenneet Englannissa, ruotsalaiset ja norjalaiset tarjosivat kaikkien mahdollisten hintojen alle.

Lopputuloksena oli se, että Veikkoliini otti tutkiaksensa minkälainen metsän asema oli, minkä arvoinen metsä oli, ja lopullisesti sopiaksensa hinnasta ei puulta vaan koko metsästä, ja sen mukaan voitaisiin sitte toimia.

— Onko Veikkoliinilla muuta sanottavaa?

— Olisihan kyllä sitäkin, vastasi hän arvelevaisesti, silittäen kerta kerralta leukaansa. Kysyisin nöyrimmästi, voinko saada mitä minulla on Teiltä saatavana.

Blume loi pikaisen levottoman silmäyksen herra Schönfeldiin.

Veikkoliini huomasi hänen levottomuutensa, mutta näytti itse tyyneltä ja selittämättömältä tavallisuutensa mukaan.

— Katsokaa, sanoi hän, olen aikonut ostaa vähän maata nyt, kun hinnat ovat halvat, ja tahtoisin sentähden — — —

— Niin, tietysti, herra Schönfeld — ja nuori Blume kääntyi ensimmäisen konttorimiehensä puoleen, — laske selville Veikkoliinin saatava.

Veikkoliini otti esille kuluneen muistiinpanokirjansa.

— Se on 7,800 markkaa, sanoi hän vitkaan, pannen korkoa summalle.

— Niin, se käy yhteen, sanoi konttorinpäällikkö. Rahat ovat kyllä pantuina liikkeeseemme ilman irtisanomisaikaa, mutta eihän suinkaan Veikkoliini niitä heti tarvitse?

— Kyllähän minä ne tarvitsisin niin pian kuin mahdollista.

— No niin, siinä tapauksessa maksetaan ne teille kahden kuukauden perästä, sanoi herra Schönfeld päättäväisesti.

Veikkoliini näytti arvelevaiselta ja silitti taas leukaansa monta kertaa. Hän oli nähtävästi kahdella päällä.

— Vai niin, kahden kuukauden perästä siis. Maksetaanko rahat Suikkilan sahalla, vai kuinka?

— Tietysti Suikkilan sahalla, tahi missä vain tahdotte. Ja Blume laski molemmat miehet menemään jotenkin jyrkästi hirsienostelijan mielestä.

Veikkoliini ja Kiiskilä menivät ulos. Kahta tuntia myöhemmin lähdettiin matkalle pohjaanpäin. Mutta näinä kahtena tuntina kuljeskeli Veikkoliini huolestuneena. Olisiko kuitenkin jotain perää siinä, ettei kauppahuone Blume enään ollut niin vankka kuin ennen. Varmistukseksi asiasta kävi hän etsimässä vanhaa ystävänsä Sergei Feodorovitschia, mutta tämä ei ollut kotona.

Matka Kiiskilään oli pitkällinen. Saimaan kanavaa ylöspäin vetivät hevoset heidän proomujaan. Avaroilla vesillä olivat kauppahuoneen hinausvenheet käytettävänä, mutta ei aina. Suuria varastoja piti vielä muutaman viikon kuluessa kuljetettaman alas Uuraaseen, ja höyryt olivat alinomaisessa työssä. Paikoittain täytyi sentähden varppaamalla, purjehtimalla tahi soutamalla päästä eteenpäin, taikka maattiin paikoillaan. Tällä ajalla ei Veikkoliini sanallakaan kajonnut metsäkauppaan. Ei Mattikaan puhunut asiasta, koska hän ei tahtonut näyttää liian hetaalta; hän muisti vaimonsa neuvoa.

Veikkoliini istui joka päivä tuntimääriä proomun ahtaassa kastarissa laskemassa ja kirjoittamassa.

Istuen oikein taidepajan valossa, joka kirkkaana ja puhtaana lankesi hänen kasvoillensa, käsillensä, toimi- ja konttorikirjoihinsa, jättäen muut esineet puolihämärään, olisi hän näin ollut oivallinen kaava hollantilaiselle laatumaalarille. Hänen kovat, ikäänkuin vaskeen piirretyt kasvonsa, vaaleat selittämättömät silmänsä, jäntevät kätensä, kaikki esitti sisällisen voiman ja valppaan älyllisyyden kuvan. Hän vertasi muistiinpanojaan, laski ja arvioitsi. Ja ennenkuin sahalle tultiin, oli hänellä asia selvillä. Jos niitä hintoja, joita nyt maksettiin Englannissa, Ranskassa ja Hollannissa, verrattiin siihen, mitä kauppahuone Blume viime aikoina oli maksanut metsästään ja sahoistaan, niin oli päivän selkeää, että liike ei voinut kauan kannattaa. Ja jos hinnat ensi keväänä vielä enemmän alenisivat, piti kauppahuoneen olla vankka pysyäkseen pystyssä.

Mutta oliko kauppahuone vankka? Syitä oli kyllä vastata tähän kysymykseen kieltämällä. Kun Veikkoliini liitti toisen toiseen ja muistellessaan ettei hänen rahojaan heti hänelle maksettu, kävi hän levottomaksi. Olivatko hänen työnsä hedelmät siis epävarmat? — Mutta toiselta puolelta, voisiko kauppahuone Blume olla epävakaa? Ei, se ei voinut olla mahdollista, satavuotinen, vankka, arvossa pidetty, luotettava kauppahuone — ja kuitenkin? Mitenkä hän saisi varman tiedon siitä, täydellisesti, selvästi, luotettavasti varman tiedon? Hänen täytyi se saada, maksakoon mitä tahansa.

Eräänä iltana, kun syksytuuli oli kovasti ravistellut proomua, sanoi hän "Vahvalle Matille": tänä-yönä makaamme Puumalan kylässä, minä tahdon nukkua kylläkseni yhden yön. En kauemmin kestä tätä jyskytystä proomussa.

— Niinkuin Veikkoliini tahtoo, vastasi Matti.

Puumalassa laskettiin siis ankkuriin, ja matkustajat menivät maihin levätäksensä ison kylän tilavassa keskievearissa. Veikkoliini käveli synkkänä kylässä koittaen varovaisesti kylän kauppiailta ja liikemiehiltä urkkia, olivatko hänen epäilyksensä mielikuvituksen luomia, tyhjiä houreita, vai oliko niissä perää. Hänen kysymyksensä olivat kuitenkin niin hienoja, ettei kenkään niitä käsittänytkään. Ja koska tavallisesti on niin, että luulemme mitä mielellämme tahdomme luulla, tunsivat Veikkoliini itsensä levollisemmaksi, ja hiukan häpeissään itsestään, epäilyksistään ja mielikuvituksistaan, meni hän levolle.

Hänen maattuaan sikeästi ja tuskaisia unia näkemättä, herätti hänet auringon noustessa epäselvä, yksitoikkoinen jupina. Hän ei laisinkaan muistanut missä hän oli, nosti varovaisesti päätään ja katseli tähystellen ympärilleen.

Ja katsos, ikkunan edessä, mihin aurinko heitti jyrkeäpiirteisen, kellervän valoneliön tupaan, makasi mies kyykistyneenä vanhalla kuluneella viheliäisellä matolla. Hänen vieressään oli laattialla kirjaeltu lakki. Hän taivutteli kaljua päätään, joka oli paljaaksi ajettu, niin että iho tummansinisenä näkyi, ja korvat loistivat punaisina auringonvalossa, seitsemän kertaa laattialle, ja nousi sitte taas aamun valon vallassa. Hänen mustat silmänsä tuijottivat itäänpäin harrasta intoa hehkuvinä. Näytti siltä, kuin katsoisivat ne kaukaiseen etäisyyteen, sadan maan ja sadan järven taakse, missä onnen ja autuuden kruunu oli saavutettavissa. Kummallisia sanoja, "Medsjid ei kooran, Medinet en Neebe" läksi kuiskinana hänen terävähuilisesta suustaan.

Yhä nopeammin liikkui hänen huulensa, yhä innokkaammin mies kumarteli. Nyt nosti hän kätensä, pani ne, täynnänsä kunnioitusta, rinnalleen, seiso hetkisen äänetönnä, loi silmänsä taivaaseen, niin että silmänvalkeainen näkyi. Sen jälkeen otti hän laattialta pyöreän lakkinsa, kääri yhteen viheliäisen mattonsa, pisti sen suureen nahkapussiin ottaen samalla esille vähän sipulia, suolaa ja leipää sekä alkoi aamustella.

Nyt nousi Veikkoliini, haukotteli ja liikutti jäseniään; toinen ei näyttänyt edes huomaavan häntä.

— Hyvää huomenta, vieras, kuinka asiat käyvät?

— Kiitoksi, vastasi tataarilainen, ei paljo hyvin. Olen tämä vuosi lähteny liikkeelle aikaisemmin, kuin olisi pitänyt. Sianteurastus ei olla vielä alkanu, harjakset tahto pysyy korkeassa hinnassa.

— Vai niin, te olette harjaksenostelija! Kuinka voitte saada kaikki harjakset myydyiksi. Ompa teillä kauhea määrä niitä, kun ajatte niitä haltuunne näin pitkin koko Karjalaa. Ja minkätähden ette osta harjaksia Venäjällä.

— Niin, jupisi tataarilainen, asia olla se, että kaikki tehtaavat Tallinnassa ja Pietarissa tahto suomalaisi harjaksi. Sergei Feodorovitsch Viipuris osta minult kaikki harjakset.

— Vai niin, te tunnette siis Sergei Feodorovitschin, kuinka hän jaksaa?

— Minu vanha ystävä ja tuttava Sergei Feodorovitsch voi hyvin, olla vain levoton, ku minä viime kerta näin häne; olla kauppas nuore Blume kans, se olla huono kauppa, Blumen kauppa.

Veikkoliini karkasi äkisti seisaalle. Hän ei voinut hillitä itseään, vaan vaaleni kovasti. Siis hänkin, Sergei Feodorovitschkin aavisti pahaa. Ja Sergei Feodorovitschilla oli hyvät haistimet, hän vainusi paremmin kuin karhukoira.

— Jäättekö kauaksi aikaa tänne, kysyi Veikkoliini nopeasti.

— Minä mene pois tämä päivä, mutta tule takasi ensi viikko.

— Kuulkaa, sanoi Veikkoliini epäillen ja kuiskaten, luotuansa silmäyksen Mattiin, joka makasi rahilla; tahdotteko luvata minulle yhden asian — — —olla puhumatta tuosta asiasta tänään tässä kylässä,

tarkoitan tuosta Blumesta.

Tataarilainen näytti kummastuneelta.

— Niin, ei minu tarvitse puhua se, ei se minu koske, Jumala kiitos.

— Kiitoksia, sanoi Veikkoliini, meni pois Matin luo, herätti hänet ja sanoi: nouse heti ja lähtekäämme matkaan.

Matti heräsi, katsoi kummastuneena ympärilleen ja teki niinkuin Veikkoliini oli sanonut.

Veikkoliini meni suurimman levottomuuden vallassa alas proomulle. Hänen täytyi olla yksin, ihan yksin saadaksensa miettiä tätä asiata. Matin häärätessä köysien ja kaapelien kanssa meni Veikkoliini alas ahtaaseen kastariin. Olihan siis perää kuitenkin siinä, ettei Blume ollut luotettava, ja hän, hänpä oli pannut kaikki vaivalla ansaitut rahansa siihen liikkeeseen! Hiki tihkui hänen otsallensa, koko hänen sisuksensa hehkui, oli kapinassa. Hän ei tuntenut nälkää, hän ei kuullut hinauslaivan räikeitä vihellyksiä, hän ei huomannut, että proomu leiskui kuin täydessä myrskyssä, hän ei kuullut että sade hakkasi proomun kantta. Mikä onneton kohtalo vainosi häntä? Pitikö hänen siis menettää vaimonsa, lapsensa ja nyt omaisuutensa, kalliin säästörahansa, kaikki mitä hän oli haalinut kokoon monen pitkän vaivalloisen vuoden ajalla.

Kun myrsky hänen sisässään viimein oli tyyntynyt, alkoi aprikoiminen päästä oikeuteensa. Mitä tuli hänen tehdä? Ainoastaan yksi keino tarjoutui. Mutta oliko oikeaa, oliko kunnollista valita se? Hän ikäänkuin tunsu, että se päätös, jonka hän oli tekevä, jo valmiina asui hänen sisässään. Se oli siinä siemenenä, se paisui, itui, kehitti lehtensä, ja oli kyllä aikanansa puhkeava kukkaan, toimeen, toimeen, joka hänet pelastaisi.

Mutta hän ei tahtonut jouduttaa tätä päätöstä, sen piti tulla noin itsestään, hänen tahtomattaan, hän oli toimiva ikäänkuin tarkoittamatta. Jos siis se, mitä hän oli tekevä, olisi pahaa, niin oli siinä puolustusta itse tapauksessa. Ken ei ole hairahduksen ja pikaistumisen alainen! Hän mietti miettimistään, ja jota enemmän hän mietti, sitä vahvemmaksi ja päättäväisemmäksi hän tunsu itsensä. Viimein sai hän kiinni oikeasta näkökohdasta. Olihan hänen velvollisuutensa pelastaa omansa, valvoa omia etujansa; hänen piti niin tehdä. Ja sen hän olikin tekevä. Jos siksi tuli, niin kyllähän hän pelastuisi kuivalle maalle; kuinka toisten kävi, niin, se oli heidän asiansa.

Tätä hän istui hautomassa monta tuntia. Vihdoin viimeinkin, kun jo alkoi olla iltapuoli, nousi hän kannelle. Oli nyt tultu Pyhäselän yli ja lähestyttiin verraten tasaista maata. Tuolla vasemmalla oli Joensuu vinoine taloineen, mataloine aidakkeineen, jotka kävivät aaltoihin, kaupunki kun on rakennettu ohuelle maakerrokselle, jonka alla on kahdenkymmenen jalan paksuinen liejupohja.

Hinausvene vihelsi. Pielisen kanavan sulku avasi mustan, mahtavan kitansa ja nielaisi hämärään pimeyteensä sekä Vellamon että sen hinaajan. Nyt nousi vedenpinta tuossa mustassa syvyydessä. Sulun ovet avattiin, ja höyryvene oli jälleen vapaa.

Joensuussa oli Veikkoliiniä odottamassa sähkösanoma, joka peräytti aiotun metsäkaupan. Hän tuli iloiselle mielelle, sillä tämä helpotti suuresti hänen omia tuumiansa.

Seuraavana päivänä jatkettiin matkaa pitkin kanavoitettua jokea, kolkkojen vesiperäisten nevojen ja autioiden hietakankaitten välillä. Kun yö saavutti, loikoi proomu ankkurissa syvässä lahdessa korkeain Kolinvuorien jyrkkien haaraketten välillä.

Oli tultu mahtavalle Pielisjärvelle, joka seuraten harjujen suuntaa luoteesta kaakkoon levittää vesipintaansa kymmenen peninkulman pituuteen. Ankara länsimyrsky vinkui ja raivosi ylhäällä ilmassa, mutta vedenpinta oli verraten tynni. Matkustajat höyryivät näet eteenpäin niitten valtaviin vuorien ja harjujen suojassa, jotka kohoavat järven länsipuolella jopa kahdeksansadan viidenkymmenen jalan korkeuteen vedenpinnasta. Vasta silloin, kun oli sivuttu Marttilan niemeke, alettiin tuntea Pielisjärven huikentelevaa vettä, sillä tähän päättyivät harjut. Ja nyt, nyt nuokkui ja survoi proomu, kuten lastu vedellä. Ja kuitenkin, sanoi Matti, ei tämä ole mitään verrattuna siihen, kun myrsky tulee pohjasta tahi etelästä puuskuen pitkin koko pitkää järveä saarien ja rannan harjujen välitse. Jumal'armahtakoon sitä lauttaajaa, joka silloin ei suojaan sopivaan paikkaan ehdi. Myrsky repii hänen lauttansa rikki ja hän itse musertuu pirstaleitten välille.

IV.

Seuraavana päivänä, eräänä pimeänä syksypäivänä, myrskyn vielä vinkuessa ja sateen vihaisena iskiessä kastarin pieniä ikkunoita, tulivat matkustajat myöhään illalla porille. Oli vaarallista kulkua tämä, sillä väylä ei ollut viitattuna, mutta Matin paikantunto auttoi häntä saarilla ja luodoilla palavien tulien avulla löytämään tietä; hän sai nyt olla höyryaluksen oppaana.

Näitä tulia, jotka valaisivat heidän tietänsä, polttivat kalastajat. Syksymyöhällä, kun myrsky vyöryy, kun luonto vanhana, väsyneenä kuolemantautia sairastaa, silloin herää rakkaudenvietti muikussa, Pielisjärven aarteessa, silloin se viettyy kutemaan raskaissa harmaissa aalloissa vaahtovien rantojen likellä. Ja silloin jättävät kalastajat kotinsa maatakseen vuorokausittain tuolla ulkona autioilla saarilla ja luodoilla, laskeakseen pyydyksiänsä ja suolatakseen saaliistaan. Näitten tulien avulla päästiin saarien, luotojen ja karien välitse perille kylän satamapaikkaan.

Kiiskilän kylä sijaitsee joen varrella, joka Suomen rajan takana olevasta järvestä lampien ja soitten läpi pyrkii Pielisjärveen. Pantuaan proomun ankkuriin joen suuhun ja tarkoin lukittuaan kastarin oven, astui Matti maalle. Tyytyväisyyttä ilmaiseva hymy levisi hänen leveille uskollisille kasvoillensä hänen ajatellessaan, että hän nyt, oltuaan poissa koko pitkän kuukauden, saisi jälleen nähdä kotinsa ja omaisensa.

Äänetönnä meni hän Veikkoliinin kanssa keskievalariin, hankki tälle asunnon ja pestasi jotenkin renttumaisen näköisen mieshenkilön, Iisakki Hultilan, joka yksin tylsänä istui tyhjässä huoneessa kaljahaarikan ääressä, seuraavana päivänä saattamaan metsänostajaa Kiiskilän metsään. Sitte sanottiin toisilleen hyvästi pariksi päiväksi, jonka ajan kuluttua Matti saisi tiedot metsästään ja sen hinnasta.

Herätessään varhain seuraavana aamuna, katsoi Veikkoliini ulos keskievalarin pienistä akkunoista. Hän oli ennen ollut näillä seuduilla, mutta silloin toisissa asioissa ja ajatuksissa. Nyt kääntyi hänen tähystelevä silmänsä ensin metsään. Tuolla se seisoj kauimpana taivaanrannalla, kuten avaran ja valoisan taulun loistava, siintävä kehys. Avara oli taulu, sillä keskievalari sijaitsi ylhäällä Lieksavaaran viimeisellä mäenkuunnaalla Pielisjärven rannalla, ja valoisa se oli, sillä rajuilma oli tauonnut ja syksyinen aurinko vielä kerran noussut taivaalle säteilevän kirkaana, niinkuin ei sumua eikä pilviä milloinkaan olisi ollut.

Veikkoliini katseli seutua, joka näytti hyvin viljellyltä. Ompa se onni, ajatteli hän itseksensä, saahan työvoimia täältä, joilla hongat kaadetaan; jos vain metsä kelpaa, kyllä täällä on käsivarsia ja kirveitä. Hän pukeutui nopeasti, sytytti piippunsa ja meni etehiseen kestikievarilta tiedustelevaan, oliko hänen oppaansa jo valmis. Hultila istui etehis-kuistissa laukku selässä, pitkävartiset, nahkahihnoilla sidotut pieksusaappaat jalassa ja sauva kädessä, valmiina milloin hyvänsä ottamaan osaa retkeen. Hänen ulkoasunsa oli hiukan siistitty, hän ei näyttänyt tänään niin täydellisesti kurjuuteen vajonneelta kuin eilen.

— Kaikki on valmiina, sanoi hän tervehtien. Emäntä on laittanut evään, tässä se on, ja viinaa on hän myöskin pannut mukaan.

Viinaa mainitessa ilmaantui hetkeksi miehen vaaleille elottomille kasvoille elonväre, joka tavallansa kuvasi tuota suloista sanaa, Veikkoliini tätä huomattessaan, katsoi terävästi Hultilaan ja sanoi:

— Vai niin, onko viinaa mukana, siinä tapauksessa lienee parasta, että minä itse otan purakon hoitaakseni.

Puolen tunnin kuluttua olivat matkamiehemme matkalla. Ensin kulkivat he kylän läpi, joka oli oikeata karjalaismallia. Rakennukset, jotka kuuluivat yhdelle perheelle ja suvulle, olivat rakennetut kunnaiden kukkuloille yhteen kasaan pienin ryhmin. Metsä oli hakattu pois. Ainoastaan muutama niveräpahkojen vaivaama koivu tahi joku vanha pihlaja näkyi aittojen ja ulkohuoneitten ahtaissa lomissa. Pellot ympäröivät taloja. Lähinnä navettaa, maanviljelyksen emoa, kaiken kasvuvoiman antajaa, sijaitsi se vähäinen peltopala, jossa pellava kesällä kasvoi pitkänä, sinisilmäisenä ja nuortena, jossa lantut ja muutamat tupakanvarret, ylellisyys-kasveja talonpojan talossa, imivät maan hienointa mehua.

Kun kulkijamme olivat kulkeneet talojen ja peltojen ohitse, saapuivat he yhteiseen hakaan. Kaikkialta kuului kulkusten ja kellojen ääntä; kyläkunnan karja kävi täällä leppien ja pihlajien, koivujen ja pajujen alla lautumella, etsien viimeisiä, pehmeitä heinänkorsia, joita kesän aurinko ei vielä ollut kellastanut ja kovettanut.

Ha'an sivuttuaan tulivat he metsään, joka tällä kohdalla viettää itäänpäin; kauempana oli suo, jonka kautta joki juoksi; lavean, hallaa synnyttävän ja viljelykseen kelpaamattoman suon takana, alkaa uudestaan metsä, jatkuen luullakseni — Arkankeliin saakka! Täällä jossain, pari peninkulmaa

etäämmällä kulkenee tsaarinmaan raja. Nähkääs, tämä on juuri satujen seitsenpeninkulmainen metsä.

Ja nyt mentiin yhä edelleen. Kestävyydellä, joka ei näyttänyt tietävän mistään väsymyksestä, ravinnokseen käyttäen vettä, suolattuja muikkuja ja leipää, kulkivat nämä kaksi miestä kompassin avulla metsän läpi.

Yöllä lepäsivät he jonkun kaatuneen kuusen alla tahi jossakin rappeutuneessa ladossa autiolla rohkalla. Kolme vuorokautta ristiin rastiin metsää kaikille suunnille kuljettuansa, saatiin työ vihdoinkin valmiiksi; metsä oli erinomaista ja, mikä oli vielä tärkeämpää, se sijaitsi hyvin.

Kolmantena päivänä saapuivat miehet takaisin kylään, menivät keskieveariin, tilasivat saunan, lämmittivät kylmettyneet ja jäykenneet jäsenensä ja istuivat nyt iltasilla keskievearissa höyryävän rommitodin ääressä.

Puheltaessa kysyi Veikkoliini Iisakki Hutilalta, miten hän niin hyvin tunsi metsän ja seudun.

Tämä ei kumminkaan näyttänyt kuulevan tahi käsittävän koko kysymystä. Hänen ajatuksensa olivat muualla. Hänen silmänsä loistivat ja välkkyivät, hänen sieraintensa laitteet liikkuivat ja hänen veltot kasvonsa kokonaan olivat saaneet ryhtiä ja eloa, Hän näet rakensi uutta totia, ja tätä toimittaessaan ei hänellä ollut aikaa, halua eikä mieltä mihinkään muuhun. Kun hän oli saanut väkevän laitoksensa valmiiksi, tyhjensi hän sen yhdellä kertaa ja sekotti taaskin toisen. Sen hän vei mukaansa takkavalkean ääreen, joka iloisesti leimusi suuressa pesässään, niin että tervaskannot ratisivat ja paukkuivat. Hän istuutui niin lähelle tulta kuin mahdollista, hieroi jänteisiä, laihoja jäseniänsä ja nautti, nautti tulesta kuin märkä koira, lämpimästä alkoholista kuin nuori jumala. — Veikkoliinin uudestaan kysymättä sanoi hän vähän ajan kuluttua:

— Niin, nähkääs, minä olen syntynyt täällä. Puhun kaikki teille. —
Sitten vaikenen hän.

— En ole milloinkaan puhunut elämästäni kenellekään. Taaskin pitkä äänettömyys. Tehkää hyvin, istukaa tähän, tässä tulen ääressä on niin hyvä, tässä on sijaa. Olkaa niin hyvä, mutta maljanne ensiksi, maljanne!

— Nähkääs, olen ollut ylioppilaanakin ja vieläpä papinsällinä. Te ihmettelette, miten olen joutunut siksi, mitä olen, sikunasihiteeriksi, maamittarin-apulaiseksi, kylänkirjuriksi, niin — minä kerron sen teille. Se on oma vikani, ihan kokonansa minun oma vikani. Ja vikani! — niin! Sen voin teille kertoa, sillä nähkääs, te ymmärrätte minua.

— Nähkääs, ei pidä milloinkaan muuttaa säätyänsä, ei milloinkaan pyrkiä toiseen säätyyn.

Veikkoliini kääntyi puhujaan päin:

— Mitä sanotte?

— Ei milloinkaan saa muuttaa säätyänsä, toisti hän uudestaan.

— Eikö parempaankaan?

— Ei milloinkaan! Se ei ole koskaan onneksi. Silloin pukeudutaan uuteen pukuun, joka ei sovellu, sillä se on joko liian laaja tahi liian ahdas.

Veikkoliini katsoi toveriinsa, joka oli kovin kumarruksissaan; kyynärpäät lepäsivät polvilla ja leuka oli vaipunut käsien nojaan. Kuparipuna valaisi hänen kasvojansa. Hän katsoi suoraan tuleen ja näytti kuuntelevan hiilten rätinätä ja luikertamista yhteen kasaan. Hän näytti niin vanhalta, väsyneeltä ja kuluneelta.

— Nähkääs, alotti hän vähän ajan kuluttua, näettekö miten ututuhka lankeaa hehkuville hiilille, ensin kepeästi kuin untuva, sitten yhä raskaampana kunnes vihdoin hiilet, jotka vielä silloin tällöin kipenöivät ja liekehtivät, ovat melkein peittyneet utuisen, harmaan peitteen alle, nähkääs, tuo on minun kuvani. Minäkin olen kerran räiskynyt ja leimunnut. Ne olivat hauskoja liekkejä, jotka nousivat korkealle ja jotka tahtoivat lämmittää ja valaista. Mutta sitten vaihdoin kaiken tuon pois, josta jo olen sanonut, ettei saa sitä vaihtaa pois, ja siitä pitäin sammun minä itse aina yhä enemmän, ututuhka lankeaa yhä raskaampana päälleni.

— Niin, katsokaas, minä olen talonpoikaissukua. Minusta piti tulla, jumala paratkoon, jotain parempaa, sillä lukeminen kävi kuin huihai. Äiti työnsi ja isä auttoi, sisar ja veli kantoivat minua käsillään. Pappi ja ruununvouti ottivat minun huostaansa. Olin pitäjän kunnia ja ylpeys. Isä puhui kaikissa kokouksissa, että luin latinata. Äiti lasi ja tuumi, kuinka paljon ansaitsen, kuin kerran pääsen rovastiksi. Veljeni ja sisareni kunnioittivat oppiani siihen määrään, että he sanoivat minua "herraksi."

— Puutteita kärsittyäni pääsin kuin pääsinkin ylioppilaaksi. Nyt olin vaihtanut talonpoikaissäätyni herrasmiehen säätyyn. Olin jättänyt lämpöisen, vahvan takin ja ottanut ylleni avaran, mutta jäykän puvun, joka minua kylmi. Olin kasvanut pois omaisteni piiristä, sydämmestä ja rakkaudesta. He eivät minua enää ymmärtäneet, minua ihmeteltiin ainoastaan. Toinen, jonka jätin pois, oli äidinkieleni. Oli niinkuin pienen kultaisen pikarin vaihtaminen isoon kullattuun haarikkaan. Ja kuitenkin en oppinut ruotsia niin, että olisin voinut sitä virheettömästi puhua. Mutta kaikkein hulluimmasti kävi, kun rupesin vaihtamaan perittyjä talonpojan mielipiteitäni.

Hän joi loppuun, teki uutta totia ja ottaessaan kulauksen toisen perästä, jatkoi hän puhettansa.

— Nähkääs, kun tulin yliopistoon, hyökyi vapamielisyys korkeana aallokkona, pitkältä oli maihin, ja taivas oli kirkas. Koko mailma oli vapaamielinen. Minun talonpoikais-vanhoillisuuteni suori tiehensä ja sen seurassa viimeinen ankkuri, joka minua vielä pidätti. Nyt oli kaikki ulkoa opittua, ei mitään elämästä saatua, kaikki siteet minun ja omaisten välillä olivat katkaistut. Ja nyt piti minun lukea papiksi.

Hän vaikeni.

Halot olivat nyt hajonneet pieniksi, punaisiksi, hehkuviksi palasiksi, jotka tasaisesti ja kuumasti valaisivat ilman liekkiä, yhtämittaisesti. Pimeä ja hiljaisuus täyttivät ison huoneen, joka epävarmassa valossaan näytti vielä suuremmalta ja kolkommalta. Hulttila istui piirtelemässä sormellaan kuvioita ilmaan. Veikkoliini luuli hänen näkevän näkyjä. Mutta kohta alkoi tuo entinen ylioppilas taaskin kertomuksensa. Vaikka hän välillä sokkaroi, piti hän ajatuksensa kuitenkin hyvin ko'olla.

— Kun ajattelen että tämä kaikki on tapahtunut kahdenkymmenen vuoden kuluessa, niin näyttää se minusta käsittämättömältä. Tuntuu kuin olisin Metusalemien ikäinen ja kuin vuosisatoja olisi jo kulunut siitä, kuin ajattelin niitä asioita, joista teille olen kertonut. Tunnen itseni niin vanhaksi ja tyhjäksi kuin tyhjä näkinkenkä järven rannalla. Nähkääs, asianlaita on se, että olen oikeastaan lakannut jo aikoja sitten elämästä, kaikesta olen nykyjään välinpitämätön, elän vanhasta tottumuksesta, samoin kuin juonkin. Nähkääs, oikeastaan ei juominen enää minusta maista. Mutta mitä minun piti puhuakaan, ja hän alkoi änkyttää. Niin, miten minä luin papiksi. Aloin jumaluusopin vakaamielisestä päästä. Tutkinnossa huomattiin että osasin paremmin uskonnon vastustamista kuin kristinuskon puolustusoppia, olin lukenut noita vapaamielisiä kirjoja ihan liiaksi. Ja siten sain kerta toisensa perästä siipeeni, sillä huomattiin minut sudeksi lammasten vaatteissa, palkkapaimeneksi, valkoiseksi maalatuksi haudaksi. Sitä paitse, totta puhuakseni, join jo silloin. Ja niin jouduin köyhyyteen ja kurjuuteen, nälkään ja likaan sekä kylmään. Eräänä päivänä yksin istuessani, kurjassa majassani Punavuorilla Helsingissä, tuli luokseni eräs toveri.

— Nyt on minulla jotain sinulle, sanoi hän. Nouse ylös, vanha poika! Sinä saat taaskin maata haahkan-untuvissa, syödä ruokaa joka päivä ja tuntea itsesi ihmiseksi. Sinä tulet suomalaiseksi painoasiamieheksi Viipuriin. Lukea sanomalehtiä, ainoastaan lukea, kuuletko, ja nostaa 2000 markkaa vuodessa. Tule huomenna luokseni. Saat lainaksi takkini ja saapas-parin. Sitten menet painoasiain Ylihallitukseen ja sitten on asia valmis, sitäpaitsi kaikki on jo päätetty. Minä tulen itse sinua hakemaan, kuuletko. Niinhän se on, tätä teikäläiset ette kyllä ymmärrä, mutta yhdentekevähän se on.

— En muista enää mitä toverilleni vastasin, mutta senlaiseksi en vielä ollut muuttunut, että olisin suostunut ehdotukseen. Minä pakenin.

— Seuraavana päivänä olin höyryn voimalla matkalla ja neljäntoista päivän perästä olin kotona. Isä, äiti, sisar, veli, pappi ja ruununvouti saivat ainoastaan häpeätä kaikesta toimestaan. Ja minä sain kalliisti maksaa perustuslain mukaisesti määrätyn uskon epäilemistä. Sen jälkeen olen elänyt kauheita vuosia. Jokaisesta syömästäni leipäpalasta sain tietää, mitä se oli maksanut. Kaikki, joka ennen oli ollut minulle ja omilleni kunniaksi, muuttui minulle ja heille häpeäksi. Siitä ajasta saakka kannan nimeä, jonka jokainen henkilö pitääjässä tuntee; olette varmaankin kuullut että minua kutsutaan lutikaksi. Vietin surkeata elämää. Häpesin kerjätä ja ojaa kaivaa en jaksanut. Elin jonkun aikaa papin kirjojen pitämisellä, mutta...

Ja Hultilan mieliala pikaisesti muuttui; vakavasta muuttui hän yht'äkkiä lystilliseksi ja nauraa kikersi.

— Sittenkuin huomattiin, että kirjoista olin jättänyt pois kauhean joukon lapsia, antanut poikain muuttua tytöiksi ja päinvastoin, sallinut muutamain elää toista sataa vuotta ja toisten kuolla liian aikaiseen, niin sain eron myöskin siitä toimesta.

— Monta vuotta on nyt kulunut siitä ajasta, vanhempani ovat menneet manalan majoille.

Hänen puheensa kävi yhä heikommaksi ja hitaammaksi sekä sekavammaksi, sanat olivat kuin tervassa, ja pikaisesti, niinkuin vanhain juoppoin käy, sai humala vallan.

— Jos minä olisin jäänyt talonpojaksi. — Jääkää talonpojaksi, Veikkoliini, jääkää siksi mitä olette, on samaa kuin vaihtaa kultainen pikari. — — — Nähkääs, ruotsalaiset sanovat: talonpoika ei lähde kolmannessa polvessa — nähkääs, jos teillä olisi poika, no no, niin — nyt kaula sanoi seis, ja hän vaikeni äkkiä, hänen jänteensä tulivat veltoiksi. Onnellisena ja tyytyväisenä vaipui hän sijallensa, hän oli saavuttanut tarkoituksensa, humalan unohduksen.

Veikkoliini katseli häntä.

— Hänen ei ole onnistunut, sentähden on hän katkeramielinen. Ja sitäpaitsi hän valehtelee, kaikki juopot valehtelevat. Jokin syy surmalla pitää olla. Aina on se jokin muu, vaan ei milloinkaan viina. — Turhaa puhetta se on, ainoastaan lorua.

V.

Seuraavana päivänä tapasivat Veikkoliini ja Matti toisensa sopimuksen mukaan Kiiskilän keskievearissa.

Veikkoliini oli levoton; hän oli pyytännyt Hultilaa olemaan kiijoitusmiehenä ja todistajana. Toinen vierasmies oli Jaakko Trast, vanha kaartilainen, Vahvan Matin hyvä ystävä ja nykyinen ammattiveli. Mutta toistaiseksi ainoastaan vanha sotamies oli saapunut. Veikkoliini oli päättänyt tänään tehdä kaupan lopullisesti millä keinolla hyvänsä. Ja vaikka Matti rapisteli kuin kala Veikkoliinin nuotassa ja vieläpä lisäksi kuin vaikeasti suomustettava kala, niin veti Veikkoliini saaliinsa lopulta maihin, ja paljoa ennen, kuin Matti itse huomasi, olivat kaikki määräykset välikirjassa selvillä.

Yhdessä asiassa oli Matti kuitenkin peräytymätön. Veikkoliini tahtoi että jättiläinen ottaisi koko hakkauksen ja tukkien kulettamisen Veikkoliinin puolesta. Mutta Matti oli luvannut kuolleelle Blumelle hoitaa kauppahuoneen metsän hakkausta, joka oli ainoastaan muutaman peninkulman päässä pohjoiseen päin tästä; hän oli luvannut vielä enemmänkin: kaikki tukit uitettaisiin hänen omalla peräänkatsannollaan Pielisjärveä ja virtaista Pielisjokea myöten Suikkilan sahalle.

— Ja sen käsitätte, Veikkoliini, sanoi hän, että kun on luvannut niin täytyy pitää — "sanasta miestä, sarvesta härkää".

— Mutta, intti Veikkoliini, vanha Blumehan on kuollut ja...

— Niin on, mutta minä elän, vastasi Matti vihaisesti, ja minä pidän mitä olen luvannut.

Veikkoliini ei uskaltanut kauvemmin pysyä ehdotuksessaan, peläten menettävänsä kaikki. Tässä jättiläisessä löytyi omituinen sekoitus; kesyttämätöntä voimaa ja taipuvaista lapsellisuutta, joka näyttäytyi arvostelemattomassa luottamuksessa ja myöntäväisyydessä. Tämä myöntäväisyys saattoi kuitenkin, sen tiesi Veikkoliini, joskus loppua, etenkin jos Matti oli tyhjentänyt muutamia laseja liiaksi tahi tullut suututetuksi. Ja pikaisesti, ennenkuin aavistikaan, saattoi tuo myöntäväinen mielenlaatu kääntyä vastustavaksi yksipäisydeksi, jota ei kukaan, ei edes Matin vaimokaan, joka muutoin kääri hänet sormensa ympärille, saanut taipumaan.

Veikkoliini antoi sentähden, viisaasti kyllä, viimeisen ehdotuksensa raueta, ollen tyytyväinen siihen, mitä hän oli voittanut. Kun hän kerran saisi metsänoston päätetyksi, niin kyllä hän saisi miehiä puita kaatamaan ja kuljettamaan. Ehkä Jaakko Trastin voisi taivuttaa siihen.

Jaakko Trast oli tavattoman ruma mies, mutta vartaloltaan oikea sotilas. Monta vuotta oli hän ollut sotamiehenä Suomen kaartissa, ollut Bulgarian vapauttamis-sodassa, ottanut osaa moniin tappeluihin, tullut haavoitetuksi Filippopolin luona ja maannut San Stefanon lasaretissa pitkiä kuukausia sen jälkeen, kuin pataljoona oli palannut isänmaahan. Mies, jonka nom de guerre oli Trast — oikeastaan nimeltänsä Torvikoski — oli pitkäkasvuinen vartaloltaan, varustettuna hyvin kippuralla nenällä, älykkäillä, harmailta silmillä ja pitkällä, riippuvilla, mongolilaisilla viiksillä, joiden väliin piippunykä oli kasvettunut ikuisiksi ajoiksi. Vaikeata oli ollut harjoitussääntöjen opettaminen hänelle, mutta sittenkin hän ne kerran oli oppinut, niin ne olivat, samoin kuin piippukin, kasvettuneet häneen koko iäksi. Sotilasmaisuus oli muuttunut hänen toiseksi luonteekseen. Hän liikkui itseliikkujan säntillisyydellä, niinkuin plutoona komennon mukaan. Sopivassa ja sopimattomassa tilaisuudessa käytti hän "smirnaansa" ja tervehti, niinkuin ihmiset sanoivat, paljaasta kopeudesta sotilastavalla, kättä nostaen lakin laitaan. Lakki taaskin oli aina vanha väritön, vaalennut kappale, joka, ostipa hän sen sitte mistä tahansa, pian sai jonkunlaisen sotilasmaisen muodon.

Kaikki Veikkoliinin esitykset ja lupaukset Trastille olivat kuitenkin turhat.

— Sotamies ei jätä toveriansa milloinkaan pulaan, oli hänen säännönmukainen vastauksensa kaikkiin Veikkoliinin loistaviin tarjouksiin. Matti ja minä olemme vanhoja tovereita, hän tarvitsee minua nyt, oli kaikki, mitä Veikkoliini sai vastaukseksi.

Aamiaisaika oli jo kumminkin aikoja sitten mennyt ohi; ei Hultilaa eikä todistajaa vieläkään kuulunut. Veikkoliini oli kuin kuumilla kivillä. Kunhan ei vaan jotain tapahtuisi ja koko asia raukeaisi taaskin. Hänen levottomuuttaan lisäsi vielä keskievearin yhtämittäinen vaatiminen, että vieraiden piti mennä pois. Puolen tunnin kuluttua kokoontuu köyhäinhoidon johtokunta, johon kuuluu pappi ja siltavouti. Ja sitä ennen pitäisi kaupan olla päätetty; muutoin voisivat molemmat, siltavouti ja kirkkoherra sekaantua asiaan, ja kirkkoherran kanssa ei ollut leikittelemistä. Jumala tiesi miten vielä koko oston käyneekään.

Ja taaskin tuli keskieveari muistuttamaan, että toimitus alkaa kohta.

Näitä kolmea vierasta ei ollutkaan niin helppo lähettää pois. Jaakko Trast ja Matti olivat tulleet keskieveariin liikutettuina ja iloisella tuulella ja siitä asti nauttineet Veikkoliinin laskuun koko joukon olutta ja rommia. Nyt istuivat he penkillä ja istuivat lujina. Etenkin jättiläiskokoinen Matti näytti olevan oikein kiinnikasvettuneena. Hän piti nyrkkinsä, raskaat kuin paljat, pöydällä. Kun hän tahtoi vahvistaa puhettaan, löi hän pöydän honkalautaan niin että haarikat ja kipat tanssivat ja hyppivät. Räätäliukka ja hänen muorinsa, jotka pitivät keskievearia, hypähtivät pelosta joka lyönniltä.

Paitsi keskievearin isäntää ja emäntää sekä mainittua kolmea vierasta istui loitompana takan vierellä valko-ihoinen poika, jolla oli kaksi niin suurta, pyöreätä ja kirkasta silmää, että jokaisen täytyi hänet huomata. Hän kuunteli erinomaisen ahmivalla halulla vieraiden koko joukon liioiteltua keskustelua sodasta ja urostöistä, metsistä ja metsänostoista, kävelymatkoista ja metsästyksistä suurissa erämaissa, tukkilautoista kovasti virtaavissa jokiloissa ja kuohuvissa koskissa, aavoilla selillä myrskyssä, sumussa ja tyynessä; metsänostoista, joilla tuhansia ja monia tuhansia markkoja oli ansaittu; metsän ostajista, jotka olivat alkaneet uransa köyhinä kuin lappalainen ja nyt elelivät Helsingissä kauppaneuvoksina, kassakaapit täynnä.

Keskievearia ei näyttänyt ollenkaan miellyttävän että poika kuunteli keskustelua. Aika-ajoin torui hän poikaa ja lähetti hänet ulos milloin millekin asialle. Näytti siltä, kuin hän ei olisi tahtonut näyttää poikaa kenellekään.

Kello oli jo lähes kaksitoista, Hultila ei tullut. Veikkoliini ei voinut nyt enää hillitä itseänsä, vaan nousi istualtaan ja läksi etsimään luotettavaa kirjuria. Keskieveari ja hänen vaimonsa tulivat yhä levottomammiksi. Trast oli äsken jutellut jättiläiselle kertomuksen, miten hän oli peijannut erään turkkilaisen etuvartijan Pinskin vuorella Bulgariassa, kun keskieveari-räätäli tuli jättiläisen luo, asetti Matin lakin hänen viereensä ja liehakkaasti ja mairittelevasti hymyillen kehoitti häntä ajattelemaan vaimoansa ja lapsiansa, sillä päivällisaika oli jo aikoja sitten tullut.

Vahva Matti ei antanut itseänsä häiritä, hän työnsi räätälin sävyisästi pois vasemmalla kädellään, samalla hartaasti kuunnellen Jaakko Trastin jutelman loppua. Mutta kun räätäli rupesi häntä yhä kiihkeämmin muistuttamaan, suuttui Matti, löi nyrkkiään pöytään, niin että kaikki mitä honkalaudalla oli, lensi lattialle. Ja kääntyen rauhanhäiritsijään, sanoi hän maltittomasti:

— Onko tämä keskieveari, vai onko se sinun räätäliiverstaasi?

— Keskieveari luonnollisesti, sanoi räätäli pahoin peljästyneenä,

— Mene hiiteen sitte! Minä istun täällä niin kauan kuin tahdon. Kerää ylös lekkeet laattialta. Köyhäinhoitohallitusta en tule häiritsemään. Tahdon olla läsnä huutokaupassa. Siihenhän saanen luvan?

— Kyllä varmaan, lisäsi Trast säistäen, luoden kiusaavan silmäyksen keskieveariin. Huutokauppa on julkisesti pidettävä, niin on laissa määrätty.

Jättiläinen tuli taas hyvälle tuulelle ja nauroi niin, että valkoiset hampaat kiilsivät.

Samassa astuivat, siltavouti etunenässä, huutolaiset horjuvin askelin korkean kynnyksen yli tupaan. Siinä oli vanhuksia, voimattomia miehiä sauvansa nojassa, jotka taistelleensa henkensä elättämiseksi olivat käyneet kumaraisiksi, köyhiä raukkoja ilman muuta suojatta kuin se, minkä köyhäinhoito saattoi tarjota. Siinä oli pieniä lapsia, puolikasvuaisia poikia ja tyttöjä, jotka olivat jääneet turvattomiksi, hoidottomiksi mailmaan. Kaikki nämät olivat annetavat huutokaupassa vähimmän vaativalle, joka sitountuisi pienimmästä kunnan maksusta elättämään ja vaatettamaan heitä.

Tuolla poikien joukossa seisoivat nyt myöskin tuo isoilla, kirkkailla silmillä varustettu poika, jota keskiveari oli yhtämittä ajanut pois tuvasta.

Vahva Matti, joka tovereinensa oli vetänyt ison tuvan nurkkaan, oli huomannut pojan. Hän tuijotti poikaan siksi kunnes, väkijuomien huumaamana, liikuttuna ja hellänä, luuli tunteviensa nuo silmät. Olihan se ihan kuin hänen oma Erikkinsä, joka neljä vuotta takaperin, kun Vahva Matti kuljetti tuota suurta tukkilauttaa Pielisjokea myöten, putosi hirsilautan tukkien väliin, ja jonka virta vei alas kuohuvaan koskeen.

— Kuules Jaakko, sanoi hän vihdoinkin änkyttäen ja liikuttuna.
Näetkö tuota poikaa tuolla ... häntä, jolla on nuo silmät?

— Kyllähän minä pojan näen. Hän on varmaankin herrassukua — tuonlainen hieno, valkoinen iho ja tuollaiset mustat silmät eivät tule talonpoikaisverestä.

— Minä luulen että hän olisi hyödyksi tuolla kaukana metsässä, jos kaupat syntyvät Veikkoliinin kanssa.

— Mitä hän siellä voisi toimittaa?

— Kantaa ruokaa tukinhakkaajille, katsoa hevosia ruoka-aikana ja sitten olla kokkipoikana tukkilautalla.

— Hän näyttää liian heikolta niihin toimiin... Ehken, jos sinä kunnollisesti vaadetat ja hyvin hoidat poikaa. Mutta mitä vaimosi sanoo? Hän ei varmaankaan ole tyytyväinen, jos sinä otat pojan ilman hänen tietämättään.

— Hm, mutisi jättiläinen mieltävistä. Kyllä siinä oli perää. Hän raapi päätänsä, sylkäisi mieltävistä ja oli nähtävästi ristiriidassa itsensä kanssa.

— Kenen tuo poika lienee? Myytäneenkö hänkin huutokaupalla?

— En tiedä, mutta sopiihan kysyä häneltä.

Trast viittasi poikaa luoksensa; punastuen ja empien sekä päätänsä heittäen, poistaaksensa pitkät hiuksensa silmiltänsä, meni poika sille puolelle tupaa, jossa vieraat istuivat.

— Myydäänkö sinutkin tänään?

— Kyllä, myydään — luullakseni.

— Oliko hyvä olla entisessä paikassa?

— Eihän, vastasi poika arasti.

— Mitä tointa sinulla siellä oli?

— Katsoa lapsia.

Keskiveari, joka levottomuudella oli seurannut keskustelua, tunkeutui esille köyhäin joukon lävitse. Hän koetti näyttää välinpitämättömältä, mutta ei voinut vanhalta sotamieheltä salata kiihoitettua mielentilaansa.

— Älkää, Vahva Matti, välittäkö tuosta lurjuudesta. Hän ei kelpaa juuri mihinkään. Katsokaa miten luisut hänen olkapäänsä ovat, rinnan kohdalta on hän yhtä paksu kuin kananpoika, ja miten paljon hän kuluttaa vaatteita, se on kokonaan käsittämätöntä. Työtä ei hän jaksakaan tehdä ja heikko on hän ymmärryksenkin puolesta...

— Luisut olkapäät hänellä todella on, mutta hän on varmaankin saanut kantaa entisessä paikassa kaikki lapset järjestään — se kyllä tuntuu tuollaiselle. —Niin, ja huonolla ruualla on hän myöskin ollut, lisäsi Vahva Matti, katsoen samalla viattomasti räätäliin. Koettele käsivarsia, senlaiset tikut, oikein kurjat tikut...

Keskiveari hillitsi vihaansa, mutta hänen vaimonsa turmeli kaikkityyni puuttumalla pikaisesti Matin puheeseen.

— Huonolla ruualla — siitä minä kiitän. Minä manuaan teidät herjauksesta. Huonolla ruualla, kun hän on ollut minun itseni luona ja syönyt samaa ruokaa kuin me muutkin.

— No no, jos se on sillä tavalla, räätäli, niin sitä en tietänyt ollenkaan. Vai niin, hän ei siis kelpaa mihinkään. Noh, siinä tapauksessa otan minä hänet, niin pääsette te siitä kelvottomasta, sanoi jättiläinen.

Ilon leimaus loisti lapsen silmissä hänen näitä sanoja kuullessaan, leimaus, joka ei jäänyt huomaamatta väkevän Matin talittuneilta silmiltä.

— Vai niin, te tahdotte ottaa hänet. Täällä ei oteta ketään, täällä tarjotaan puhdasta rahaa, ja minä aion pitää pojan, väitti suuttunut keskieveari.

— Kuule nyt Jaakko, sanoi Matti, räätäliä kuulematta. Minä tarvitsen aina jonkun, joka voi täyttää päivätyölistat, minä olen huono kirjoittamisessa, ja jos poika osaisi kirjoittaa, niin...

— Kyllä minä osaan kirjoittaa ja laskea myöskin, sanoi poika innokkaasti.

Mutta nyt tuli räätäli oikein vihaiseksi.

— Kirjoittaa, niin, sinä osaat kirjoittaa kuin varis, mene tiehesi. Minä opetan sinua puhumaan vanhojen ihmisten läsnäollessa... Ja hän nosti kätensä läimäyttääksensä poikaa, mutta Vahva Matti otti kiinni räätälin nyrkistä niin että rystyset rutisivat ja niiden omistaja vaaleni tuskasta.

Enempää väittelemistä eivät vastustajat ehtineet vaihtaa, sillä nyt tulivat sisään köyhäinhoitohallituksen jäsenet. Etunenässä astui pastori;

— "Smirna", sanoi Jaakko Trast, nousi ylös ja teki kunniaa papille. Vahva Matti nousi myöskin seisomaan ja tervehti kunnioituksella. Molemmat vetäysivät syrjäisemmälle puolelle tupaa.

Köyhäinhoitolautakunnan puheenjohtaja, eräs maakauppias ja jotkut pitäjän luottamusmiehistä tulivat esille ja istuutuivat kaikki pöydän ääreen, jossa Vahva Matti ja hänen toverinsa äskettäin olivat istuneet. Suuri vihko papereita ja pöytäkirjoja pantiin pöydälle. Puheenjohtaja alkoi selaila luetteloita, silloin tällöin kuiskaten pari sanaa pastorille, ja niin tapahtui huuto. Siltavouti hoiti vasarata.

Ensin myytiin vanha Leena. Hän nousi kalliiksi, häntä ei enää voitu käyttää niinkuin ennen, kylän lasten kaitsijaksi.

Vielä kalliimmaksi nousi eräs vanha suutari, sillä vanha mummo saattaa monessa kohdassa olla hyödyksi, mutta vanha mies ei kelpaa muuhun, kuin nuuskaamaan ja polttamaan tupakkaa.

Niin menivät suuret ja pienet sekaisin, hinnat olivat ylipäättään alhaammalla, kuin edellisenä vuotena. Pastori sovitteli niin paljon kuin voi, että jokainen köyhä sai jäädä vanhaan paikkaan, jos hän siinä viihtyi.

Nyt tuli kirkassilmäisen pojan vuoro. Rukoilevasti katsoi hän nurkkaan, jossa Vahva Matti istui. Oi! Vahva Matti oli nukkunut, ja pää riippui niin, että niska oli sijoiltansa pois mennä. Siltavouti huusi: kuinka paljon tahdotaan? Keskieveari sanoi matalalla äänellä hintansa, ettei herättäisi vastustajaansa.

— Ensimmäinen kerta, 60 markkaa. Eikö kukaan tarjoo vähempää? Toinen kerta, 60 markkaa.

Kolmas kerta, ja hän korotti äänensä ja odotti hetkisen.

Räätäli seisoikin kuin neulojen kärjillä.

Nyt heräsi Vahva Matti syntyneestä hiljaisuudesta, katsahti ympärillensä sekä poikaan, joka vaaleana ja pelästyneenä seisoikin esinnä rivissä.

— Tuon pojan, sanoi hän, mennen pikaisesti yli laattian, niin että laattiapalkit notkuivat; hänen otan minä — ilmaiseksi. Lyökää pöytään, siltavouti, kuuletteko, ilmaiseksi, — kolmas kerta,

— Ilmaiseksi, huusi keskieveari. Hän on hullu, hän on juovuksissa, minulla on poika ollut kaksi vuotta, olen pitänyt häntä kansakoulussa, elättänyt häntä ja vaatettanut häntä ja, ja...

— Ole vaiti, keskieveari, sanoi pappi. Elättämisestä ja vaatteista en tahdo kanssasi riidellä, ne ovat maksetut, ja ne olisivat voineet olla paremmat, mutta katsokaa, mitä kansakouluun tulee, niin kyllä minä se olin, joka pakotin sinua poikaa sinne lähettämään.

Ja kääntyen jättiläiseen, lisäsi hän: Mitä Matti Kiiskilä pojalla tekee, sinullahan on lapsia kylläksi, sinä muutat talveksi salolle, tulet karhun hyryläiseksi ja suden huonetoveriksi.

Matti seisoikin pönäkkänä pöydän ääressä.

— Eiköhän hänestä liene jotakin hyötyä! Kerrotaan hänen osaavan sekä kirjoittaa että laskea.

Samassa huomasi hän keskievearin, joka seisoikin siinä kuin elävä kysymysmerkki.

— Eihän keskievearin sovi sanoa, että minä olen juovuksissa, kun olen juonut hänen omaa rommiansa. Olen kyllä hieman iloinen, niin olenkin, mutta sitäpaitsi meneväthän siltavouti ja Trast minua takaamaan, vai kuinka?

— Kyllä, kyllä, vastasivat molemmat.

Asia oli selvä, eikä ollut mitään syytä tehdä vastaväitteitä.

* * * * *

Kun kello lähestyi 8, tuli Matti Kiiskilä, syyspimeässä astuen kotiansa päin. Hänen jälestään tallusteli äsken huutamansa poika, joka niinmuodoin jätti räätälin talon. Matilla oli aavistus, että hän kenties oli tehnyt tyhmyyden, vaikka ei voinut itse sitä selvittää, missä se oli. Että hänen vaimonsa ottaisi asian käsitelläkseen ja laskisi mitä poika maksoi ja minkä arvoinen hän oli, sitä ei hän hetkeäkään epäillyt; hänellä oli sokea luottamus vaimonsa hyvään päähän. Jos hän nyt olisikin pannut maata! Vaan niin hyvin se ei kaiketi ollut. Ja niinkuin rikksellinen koulupoika tuli Matti vitkastellen kotia päin. Pelännyt hän tosin ei, mutta vastenmielistä se oli kaikessa tapauksessa. Vihdoin viimeinkin saavutti hän tupansa, aukasi oven varovasti, köyristyi ja astui sisään. Hän hengitti helpommin, vaimo ei ollut kotona, tilinteon hetki oli toistaiseksi lykätty.

— No niin, jahah, pane maata, vetäydy tilallesi tuolla ja nuku niin pian kuin voit.

Kymmenen minuttia sen jälkeen makasi poika penkillä lammasnahkaturkin päällä suloisimmassa unessa. Poissa olivat kaikki räätälin likaiset lapset, kirkuna ja nariseva kehto olivat vaienneet, hän sai maata yönsä rauhassa. Ohitse oli tuo ikävyyttävä elämä räätälin pöydän ääressä, neuloinen vahoineen, rihmoineen ja saksineen. Hän uneksi paremmista ajoista, uusi päivä koitti pirteine oloineen vapaassa metsässä. Siellä hän Vahvan Matin kanssa, joka oli seudun väkevin mies, virittäisi ketunrautoja ja pyytäisi ansoilla metsäkanoja, metsästäisi suksilla ja taistelisi karhun taljasta sekä suden turkista niin että valkoinen lumi tupruaisi tummien honkien juurella.

VI.

Vahva Matti istui tuvassansa sangen miettiväisenä pöydän ääressä. Mitä hän oli tehnyt, mitä herran nimessä hän vastaa, kun vaimonsa kysyy häneltä, miksikä hän oli myönyt metsän ja lisännyt perheen vielä yhdellä kuluttavalla jäsenellä. Ja mitenkähän mahtaneekaan vaimo kysymyksensä asettaa. Jospahan edes tietäisi aavistaakkaan sinnepäin, niin...

Kun hänen suurella epäselvässä päässänsä pyörivät nämä arveluttavat kysymykset, ja juuri kun hän haeskeli sovelijasta vastausta niihin, astui hänen vaimonsa Maija ravakkana ja vakavana sisään. Hän oli soreakasvuinen, sinisilmäinen nainen, miellyttävällä ulkomuodolla. Hänen äänensä oli miellyttävä alttosointu. Tarkkaavaisesti silmäten miestänsä, sanoi hän: "hyvää iltaa, sinä olet kauan ollut huutokaupassa", jonka jälkeen hän ääneti astui lieden ääreen ja alkoi askaroida.

Maija oli aikoinansa käynyt tulen ja veden lävitse, kokenut hyvää ja pahaa, myötä- ja vastoinkäymistä, ja näytti kaikki yhtä helposti läpikäyneen, niin helposti kuin pääskynen lentää läikkyvän lammen tahi löyhkyävän lammikon ylitse. Syntyisin Suursaarelta periköyhästä kalastajakodista, oli hänet kahdentoista vanhana ottanut huostaansa eräs hyvinvoipa merikatteini, joka kantoi Virolahdessa tavallista, vaan merimiehelle vallan sopimatonta Kyckling-nimeä. Alussa oli tämä kaunis lapsi, lähinnä koiraa ja kissaa, lapsittomalle herrasväelle rakkaimpana leluna. Tyttö sai oppia kaikkea, joka oli hänen asemallensa elämässä turhaa. Siten kasvoi hän ja tuli kauniiksi immeksi, pää terävä kuin partaveitsi, näppäräsorminen, työtelijäs, selvä ja piti hyvän järjestyksen kaikessa, jota hän toimitteli.

Kun katteenin rouva, joka oli kapteenia kymmenen vuotta vanhempi, eräänä päivänä jätti tämän maallisen elämän, jäi Maria, tuskin kaksikymmenvuotiaana talon hallitsijattareksi, rajattomalla vallalla hallitsemaan aittoja ja ruokakammioita, sekä sukulaisten suureksi harmiksi, itse katteeniakkin; mutta hän hallitsi hyvin. Katteeni oli hänelle tiheään tehnyt naimatarjouksia, mutta Maria oli aina asian toistaiseksi lykännyt, vastaamatta suoraan "jaa" tahi "ei". Ja niin se yhä jäi tekemättä vuosi vuodelta, huolimatta katteeni Kycklingin utterista rakkauten ilmoituksista ja naapurien panettelusta.

Tultuansa katteenin talon emännäksi, heitti tyttö pois huivin ja esiliinan, pukeutui hattuun ja käyttäytyi niinkuin hän koko elämänsä ajan olisi kuulunut siihen luokkaan, johonka hän niin säännöttömästi oli tullut. Sanalla sanoen, hän oli kuin kala vedessä. Hän tuli kauniimmaksi päivä

päivältä, hänen ihonsa tuli maitovalkeaksi ja hänen kasvonsa kuin kiulakan kukka.

Pari vuotta kesti tämä autuaallisuus; silloin se sai katalan lopun. Katteini Kycklingillä oli eräs hyvä ystävä, joka oli katteini hänkin. Pienellä likaisella Toivo-soimallansa palasi hän eräänä syyspäivänä Cagliarista, jossa hän oli ottanut sisään suolaa. Hän laski ankkuriin ulkopuolelle Haminan satamansuuta. Mukanansa hänellä oli kahviruskeata malagaa, keltaista xeresiä ja veripunaista portviiniä useampaa lajia, ja hän pyysi Kycklingin alukseensa viiniä maistelemaan. Sen tekikin katteini Kyckling niin perinpohjaisesti, että hän kotimatkaliansa purjehti kumoon ja katosi ikipäiviksi.

Testamenttia ei ollut; Kycklingin sukulaiset ottivat siis kaikki haltuunsa, Nyt tuli tilinteon päivä, vaan tämänkin kohtalon iskun kesti Maria. Hän pani syrjään "hatun ja laahusvaatteet", pukeutui uudestaan huiviin ja talonpoikais-vaatteisiin, sekä nurisematta otti vastaan sallimuksen kaikki iskut. Koska hän tunsu katteinin kaikki asiat, tiesi osakkeiden arvon, tiesi paljonko mikin kappale oli maksanut, oli pitänyt katteinin kirjoja, niin saattoi hän tarkoin ja rehellisesti antaa kaikki tarpeelliset tiedot pesän varoista. Selvitysmiehet ja sukulaiset, jotka olivat odottaneet toisenlaista käytöstä hänen puoleltaan, eivät voineet olla häntä ihmettelemättä ja tahtoivat nyt tietysti näyttää kiitollisuuttaan. Hän ei kuitenkaan pyytänyt mitään itsellensä. Köyhänä, kuin oli tullut, oli hän valmis jättämään kaikki. Sukulaiset, jotka todellisuudessa olivat hyväsydämmisiä ihmisiä ja, kuten tavallisesti ne, jotka odottamatta rikastuvat, antelijaita, heittivät sotakantansa ja antoivat hänelle kunnan hyväntekijäiset.

Hän sai muutamia tuhansia markkoja sekä kolme neljä naimatarjousta; hän otti vastaan rahat, mutta hylkäsi jälkimäiset.

Nämät tuhannet markat, ruotsinkielen taito ja "matamin" arvonimi oli kaikki, mitä hän oli tämän ajan kuluessa saavuttanut. Hän palveli nyt suurissa aateliskartanoissa ja Kymin sahoilla. Siellä hän ensikerran näki Matti Kiiskilän, joka jo silloin oli Blumen palveluksessa. Jättiläiskokoisena ja ketteränä, kuin orava, pysyi hän tasapainossa tukeilla, joita uitettiin jokea alas, heilutti lakkiaan kylän nuorisolle, hurrasi ja huusi "antaa mennä vaan" kun hän huristi kallioisten rantain ohitse. Uskaliina, pelkäämättömänä ja varmana, hyppeli hän pyörivillä puilla, milloin oli hän keskellä koskea, jossa vaahdot tyrskyivät hänen vyötäisilleen saakka, milloin rannan kallioilla. Usein seurasivat häntä Marian ihailevat silmäykset. Ihailusta rakkauteen on askel pian otettu, ja eräänä päivänä menivät he naimisiin ja vetäysivät kauvas Karjalaan, jossa he Matin naimattomalta veljeltä olivat perineet pienen tilan, joka oli kulkenut Matin suvussa monta miespolvea.

Ihmiset kyllä ihmettelivät, että Maria oli ottanut senlaisen miehen. Mutta naisilla on omat kummalliset tuumansa ja kukapa tiesi, joshan vaan ei se vaahto, johon koski kääri Matin jättiläisvartalon, Mariassa herättänyt mielikuvia, jotka hänelle epäselvästi muistuttivat lapsuuden runollista mailmaa, Suursaaren vaahtoverhoisia kallioita, synnyinkotia meren partaalla; vai tunsiko hän ehkä vaistomaisesti, että tässä olisi hänellä tilaisuus ilman vastustusta käyttää rikkaita luonnonlahjojaan johtamaan ja järjestämään, vallitsemaan ja hallitsemaan hyvin.

Kun Matti kahdeksankymmenen markan palkasta kuukaudelta kesällä uitti kauppahuone Blumen tukkeja ja talvella hoiti hakkausta kauppahuoneen metsissä, hoiti Maria maanviljelystä.

Näin oli hän joutunut Karjalaan ja oli täällä ainoa matamin niminen sekä, paitse tytärtänsä ja papin perhettä, ainoa ruotsia puhuva henkilö koko paikkakunnalla. Kolme lasta oli heillä ollut: poika Eerikki, joka neljä vuotta sitten oli hukunut koskimatkalla, kivuloinen, mutta aikaiseen kehittynyt tyttö Elli ja poika Antti.

Maria käveli ääneti edestakaisin huoneessa ja toimitti iltaruuan pöydälle. Jos hän olisi sanonut jotain, vaikkapa riidellä pauhannut, jota hän kuitenkaan ei milloinkaan tehnyt, olisi se Matista kuitenkin ollut parempi, kuin tämä hiljaisuus, joka häntä vaivasi kuin painajainen; se kuristi hänen omaa kurkkuansa niin, ettei hän luullut voivansa sanaakaan sanoa.

Vihdoin oli ruoka valmis, ja nyt vasta näki Maria hyväksi alkaa keskustelun.

— Noh, sinä olet myynyt metsän?

— Niin, sen olen.

— No, sait hyvän hinnan?

— Eiköhän. Tiedäthän että Blume peruutti kaupan viimeisellä hetkellä. Puutavarain hinnat taitavat aleta taaskin, sanotaan. — Tulleeahan siitä kaikessa tapauksessa ainakin tuhat markkaa.

— No niin, se ei ehken ollut vallan hullua, mutta sen sijaan olet tehnyt suuren tyhmyyden.

Matti söi ja nieli, voimatta sanaakaan sanoa.

— Minkä linnun sinä taaskin olet saanut, mikä on pojan nimi?

— Hm, virkkoi Matti kummastellen. Niin hän aina teki, kun hänen vaimonsa asettautui korkeammalle kannalle. Mikä hänen nimensä on! Niin, kukapa muistaisi kaikkien mailman poikien nimet?

— Niin, mutta minä tiedän, hänen nimensä on Bergelin.

— No kaikkea muuta, sehän on oikein herrasväen nimi.

— Niin, kenenkä on poika sitten?

— Kenenkä! Kenenkä hän nyt olisi, minun, sinun...

— Ei, kiitoksia paljon, sitä hän ei toki ole. Meillä on lapsia kylläksi. Ei, hänen äitinsä hukutti itsensä yhdeksän, kymmenen vuotta sitten.

— Herra varjelkoon meitä, sanoi jättiläinen, ihmisraukka, mikä hänelle tuli.

— Hän ei liene ollut naimisissa, hänen oli vaikea, ja niin...

— No kaikkia nyt saa kuullakkin. Vaan mitä se tähän kuuluu ja kuinka sinä tiedät kaiken tuon? Pidäthän sinä kumminkin pojan?

— Maksuttako, en kiitoksia... Huomenna otat pojan mukaasi vaivaishoitohallitukseen ja sanot: kiitoksia paljon, mutta meille hän ei sovellu.

Matti sylki ja raapi päätänsä. Asia oli kääntynyt huonoon päin. Tuhat tulimmaista, mikä hänen oli ollut, kun hän noin hankki itsellensä ventovieraan lapsen. Myöntäisikö hän nyt keskievearille tehneensä tyhmyyden? ei koskaan. Hän oli juuri ennättänyt sävyisästi lausua: niin, mutta käyneekö se päinsä, kun ovi avautui ja Veikkoliini astui sisään.

Vaimon kasvot synkistyivät, hänen viisaat siniset silmänsä alkoivat säkenöidä, hänen pieni vartalonsa suoristautui.

Vastoin kansan tapaa, ensin pitää pitempi sovelijas vaitiolo, sanoi hän lyhyesti ja karkeasti:

— Mitä tahdotte? Tänään on jo kylläksi juotu.

— Niin, emäntä, todella sekä kylläksi että liiankin, vastasi Veikkoliini, samalla astuen rohkeasti ja ujustelematta sisään huoneeseen. Älkää muutoin pahaksi panko, että tulen näin myöhään, puoli yhdeksän iltasella, mutta minulla on tärkeä asia, joka ei salli lykkäystä, ja minun täytyy matkustaa viimeistään huomispäivänä. Olen saanut toimekseni ostaa muutaman kymmenen tuhatta kuutiojalkaa tukkeja, jotka kruunu täällä Rakkolan kylässä myy, ja sinne täytyy minun matkustaa.

— No, mikä asiana?

— Eikö miehellenne ole teille kertonut haluavani ostaa teidän tilaanne?

— Mitä! meidän osuutemme täällä kylässä? Ei, sitä hän ei ole sanonut!

— Jahah, hän lupasi minulle puhua teille asiasta, ja minä aivan mielelläni tahtoisin saada vastauksen huomenna.

Veikkoliini pani tupakkaa piippuunsa, otti paljaalla kädellä hiilen uunin liedeltä, sytytti piipun, istuutui pöydän ääreen ja alkoi esittää kaupan kaikki erikoiskohdat, Maria kuunteli tarkkaavaisesti, kyseli, aprikoitsi, punnitsi kaupan kaikki hyvät ja huonot puolet, mahdolliset edut ja tappiot. Veikkoliini huomasi pian ihmeekseen ja ihastukseksaan, miten selvä ja tarkka hän oli. Tässä oli parasta menetellä niin suoraan kuin asianhaarat myönnyttivät; muutoin hän varoisi petosta, ja kauppa jäisi kesken. Ihastuksissaan emännän terävästä mielestä löi hän molemmilla käsillään polviensa, ajatellen itsekseen, että tuommainen vaimo olisi hänelle sopinut — jospa olisin tietänyt emännän ymmärtävän kauppoja, en suinkaan olisi kuluttanut aikaani kapakassa. Ja Veikkoliini esitti kaupan mehuvin häivein, huomauttaen myymisen kaikki edut.

— Talo on hinnoitettu kuuteentuhanteen kahdeksaansataan, minä annan tuhat enemmän, jos asia tulee selville pian. Tuonne naapurin koskeen rakennan sahan, ja Matti jää asumaan tähän tupaan ja hoitamaan sahaa kaikeksi iäkseen, lopetti hän ehdotuksensa.

Emäntä katsoi mieheensä, vaan Matilla ei ollut mitään sanomista.

— Niin, katsokaa, sanoi hän epäillen, asia on se, että hänen on hiukan vaikea laskea lukua ja hoitaa päivätyölistoja ja semmoista, niin etten tiedä, voiko hän hoitaa sahaa.

— Mutta te sitte! Varmaan luette kuin pappi ja laskette lukua kuin ruunuvouti, sanoi Veikkoliini. Ja jollette te jouda, lisäsi hän, niin tuo poika tuossa, jonka Matti siepasi itselleen, kuuluu olevan oikea "tsjotta lauta".

— Kuules Matti, sanoi Maria, tunnethan koko tämän kaupan nyt.

— Sen tunnen, sanoi Matti.

— No niin, olet varmaan tänään saanut enemmän kuin hyvin jaksat kantaa, paneppas sinä nyt maata, niin minä puhun Veikkoliinin kanssa, kuulen hänen ehdotuksensa, ja huomenna saat sitte itse määrätä, miten tahdot.

Ja Matti peräytyi, sotakunnia säilytettynä. Hänhän se kumminkin oli, joka asian ratkaisi. Sen vaan sanon, lisäsi hän, Blumesta en eroa, ennenkuin viimeinen hirsii on uitettu Suikkilaan.

— No niin, onhan siis asia selvillä, sanoi Veikkoliini, ja hänen äänensä värähteli.

— Niin, tietysti, jos Matti...

— Matti! Veikkoliini hymyili, Matti, niin tietysti, niin!... Muutoin olisi tämä asia paperille pantava, ja sitten olisi kauppasopimuskirja kaikista, talosta metsineen, tehtävä.

Nyt syntyi kaupanhieronta ja tinkiminen, joka kesti tuntimääriä. Veikkoliini tarjosi seitsemäntuhatta kahdeksansataa markkaa koko talosta: kolmesataa puhdasta rahaa, loput ostosummasta jäisivät vielä kuukaudeksi Blumelle ja kulkisivat viiden prosentin korolla.

— Eipä, puhdasta rahaa pitää olla, sanoi emäntä.

— Ottakaa toki syitä korviinne, emäntä; kysykää Matilta, itse hän kuuli, kun nuori Blume määräsi ajan, jolloin rahat maksetaan, ja tässä näette talletuskuitin, ja povitaskusta haki hän esille saksankielisen talletuskirjan.

— Kuinka on, Matti, kuuditko? sanoi emäntä kääntyen tupaan päin. Ei sentähden, lisäsi hän puolustellen, etten uskoisi Veikkoliiniä.

— Kuulin kuin kuulinkin, vakuutti Matti unisena, mutta juhlallisena. Ja Suikkilan konttorista olivat rahat maksettavat, se on aivan oikein.

Mutta varovainen Maria ei niin hevillä antautunut, hän teki uuden kysymyksen, joka enensi Veikkoliinin ihastuksen häneen vielä enemmän, kysymyksen, joka häntä melkein hämmästytti ja ällistytti.

— Noh, luuletteko myöskin rahain olevan hyvässä säilyssä Blumella?

Matti, joka vielä istui sängyn laidalla, näytti ensi kerran; eläessään hävehtyneeltä vaimonsa puolesta.

Veikkoliini katsahti ylös, punehtui hiukan eikä vastannut muuta kuin: säilyssä Blumella! No vielä hän kysyy!

Emäntäkin punehtui. Niin, niin, semmoista on kyllä kuultu ennen mailmassa, sanoi hän.

Veikkoliini katsoi nyt kaupan melkein tehdyksi. Vitkaan hän nousi, pudisti emännän kättä ja meni. Seuraavana päivänä oli sopimuskirja allekirjoitettava.

Unehtumattoman muiston tästä kaupanteosta otti Veikkoliini mukaansa: vilpittömän ihastuksen Matin vaimoon. Olipa hänellä selvin, tarkin ja terävin pää, mitä hän oli tavannut. Kysyä, josko Blume oli luotettava, sekin jo osoitti suuren määrän arvostelukykä ja ymmärrystä, ja sitte vielä tuo uutteruus ja ulkomuoto. Tosin kyllä hän ei ollut semmoinen kuin hänen surtunsa kerran, mutta herra jumala... Ihan semmoisen vaimon, kuin Maria, tarvitsisi hän.

Jos jotain tapahtuisi Blumelle, niin olisihan se todellakin ikävä emännän tähden. Mutta muutoin, ehkä hän oli väärin laskenut, ehkä sekä tataarilainen että Feodor Sergejevitsch erehtyvät. Tuon puheen Blumen epäluotettavuudesta ovat ehkä kauppahuoneen kilpailijat keksineet ja levittäneet. Kun kaikki selvenee, on ehkä Blume yhtä vankka kuin ennen. Se vaara, joka hänestä näytti niin uhkaavalta, niin lähellä olevalta, kun hänen omaa nahkaansa kysyttiin, se eteni nyt kaukaiseen etäisyyteen, haihtui ja himmentyi, niinkuin hän oli nähnyt höyryn höyrylaivan torvesta haihtuvan mitättömiin. Kihisevän kuumana nousi höyry vinkuen kattilahuoneen synkästä, pimeästä sisuksesta, se uhkasi polttaa, hävittää ja kaltata kaikki edessään, vaan tuskin ehti se piirtäytyä selkeää sinitaivasta vasten, ennenkuin se jo oli poissa, haihtuneena, tyhjän avaruuden imemällä. Ihan niin saattoi olla tuon huhun kanssa Blumen huonosta varain tilasta.

VII.

Seuraavana päivänä tulivat Veikkoliini ja Hultila, joka näytti uniselta, ja sumuiselta, ja heidän seurassaan vielä kolmaskin henkilö. Nyt oli kauppa Matin kanssa tehtävä.

Maria oli siivonnut tupansa. Kahvipannu savusi ja porisi. Hän itse käveli totisena ja suopeana askareissaan. Elli tytär, pieni, solakka, tavattoman henkevännäköinen olento, juoksi edestakaisin tuvan ja aitan välillä. Matti itse istui pöydän ääressä perä-istuimella, edessään karttoja, saantikirjoja, jakokirjoja, kihlakunnanoikeuden päätöksiä y.m., näyttäen kovin miettiväiseltä. Hänen vieressään istui hänen ystävänsä Jaakko Trast.

Veikkoliini ja hänen apulaisensa astuivat tupaan; heidän tervehtiessään isäntää ja emäntää, haisteli tarkoin heitä kiperähäntäinen karhukoira Halli. Käytiin istumaan, juotiin kahvia ja juteltiin muista asioista, niinkuin kohtelijaisuus vaati, vaan ei siitä, jota kaikki kuitenkin enimmäen ajattelivat. Vasta sitten, kun oli puhuttu korjuusta ja kalastuksesta, johti Veikkoliini puheen kauppa-asiaan. Tätä oli kumminkin perhe jo kuukausia keskustellut, kylässä sitä oli käännelty ja väännelty, moitittu ja keuhuttu, niin ettei siihen ollut paljon lisäämistä; siitä syystä saatiinkin kauppa nyt verraten lyhyessä ajassa valmiiksi. Tunnin kuluttua oli kaikki selvillä.

Seitsemällätuhannella kahdeksallasadalla markalla saisi Veikkoliini koko talon metsineen lainoineen. Rahat jäisivät kauppahuone Blumen haltuun, paitsi kolmesataa markkaa, mikä summa oli maksettava puhtaassa rahassa. Matti ja hänen perheensä saivat toistaiseksi jäädä asumaan vanhassa asunnossaan. Nuo olivat kaupan pääpöykälät.

Hultila luki ääneen kauppakirjan hitaalla, pitkäveteisellä ja tekopyhällä äänellä, joka siihen määrään Matin mieleen muistutti kirkkoa ja lukusia, että hän tahtomatta, tietämättä pani kädet ristiin ja alkoi haukotella.

— Hm, sanoi hän, kun lukeminen oli loppunut; kyllähän ne rahat ovat ihmeellisiä kalusia. Tuollahan ne nyt loikovat Blumen arkussa sikiämässä.

— Niin, kyllähän se niin on, arveli Veikkoliini. Ja nyt olette herrasväen kaltaisia, asutte ilmaiseksi, juotte kahvia joka päivä, elätte kuin taivaan linnut kesäpäivänä, iloisina, kylvämättä, kyntämättä. Kahdesti vuoteensa lentävät rahat Viipurista taskuunne; ja suopeimmalla äänellään lisäsi hän: no, kirjoita alle nyt vain.

Matti otti kynän, kasti sen musteastiaan ja pusersi sen sormiensa lomaan, niin että kynnet valkenivat, mutta juuri kun hän oli nimensä kirjoittamaisillaan, sillä sen hän osasi kirjoittaa, sanoi "matami" äkkiä: ei kaikki vielä ole selvillä.

Veikkoliinin koko ruumista vihlaisutti, oliko vieläkin joku este?

— No, mitä sitte? sanoivat hän ja Matti yhtä haavaa.

— Erikoisoikeus! Niin, erikoisoikeus! sanoi emäntä. Katsokaa, Veikkoliini, Matilla on isänäidin äiti, hän on niin vanha, ettei kenkään enää tiedä, milloin hän on syntynyt, hän on varmaankin jo sata vuotta. Hänellä on erikoisoikeus talossa. Aina kun talo on ostettu, on se pysynyt voimassa, ja se on nytkin huomioon otettava ja noudatettava. Hän asuu tuolla niityn äärellä saunassa, joka on yhtä vanha kuin hän itsekin. Muutoin on hän vielä kepeä ja reipas iäkseen, itse hän kävelee, pitää huolta omastaan ja muistaa kaikki, mitä tapahtui kaksikymmentä tahi kolmekymmentä vuotta sitte. Hänelle pitää asia ilmoittaa, nuo hänen ehtonsa täytyy panna kirjaan.

— Kuules, Elli, mene sinä vanhuksen luo, te olette hyviä ystäviä, ja kysy häneltä, tahtoisiko hän tulla tänne, vai tulemmeko me sinne keskustelemaan asiasta.

Elli meni, nopeana kuin västäräkki, vanhuksen luo. — Luulempa parhaaksi, että ilmoitan hänelle, mikä on puheena, sanoi tyttö nokkaviisaasti, muutoin hän suuttuu.

Veikkoliini istuutui taas, sytytti tupakkansa ja odotti.

— Mikä on mummon nimi, onko hänen kanssansa vaikea tulla toimeen?

— Kaisu on hänen nimensä, kyllä hän vaikea on, tuskin hän ketään muuta, kuin Elliä, pihalla kärsii. Elliä mummo rakastaa silmittömästi, kuten narttu penikkaansa. Se ei ole minulle mieleen tuo, hän opettaa työlle kaikenlaiset jumalattomat loihturnonsa ja kertomuksensa Väinämöisestä ja kaikki nuot.

— Lohtiiko hän?

— Sitäkin hän tekee. Hänen saunassaan käy vähintäkin seitsemän pitäjän ihmisiä; loihduillaan hän poistaa taudit. Mutta vait, tuossahan he tulevat..

Kuultiin vanhuksen sauvan polunmukaisesti kolkkuvan lattiaan. Nyt avasi tyttö oven, tuki vanhusta, kun tämä vaivalla kapusi korkean kynnyksen yli. Hän kävi kumarassa, kasvot olivat mullankarvaisia, iho leuan alla riippui tuhatkurttuisena. Hänen pienet vetiset silmänsä katsoivat häijyesti ympärilleen. Vuodet olivat hänestä mehun ja voiman imeneet, näytti siltä kuin peittäisi iho ainoastaan luurangon. Ei hän paljon viimeisinä vuosina ollut puhunut. Sitä aikaa, jossa hän nyt eli, ei hän ymmärtänyt, hänen päässänsä pyöri puoliselviä ajatuksia, hämäriä unia elämästä, joka oli eletty jo ennenkuin se sukupolvi, joka nyt oli toiminnassa, oli syntynyt.

Kun Matin vaimo ja Elli olivat saaneet hänelle selitetyksi, mikä oli puheena, syttyi hän yhtä järjettömään kuin ankaraan vihaan. Tämä viha leimahti kuni liekki hiilissä, jotka hänen sisuksessaan eivät vielä olleet sammuksiin palaneet. Hän avasi hampaattoman suunsa, josta pulppusi vihaisia, kiukkuisia sanoja, sanoja, jotka tulivat puuskittain, ajatuksia, jotka olivat särkyneet ja murtuneet, ennenkuin ne sydämen pohjasta ja aivojen kätköltä ehtivät sammaltavalle kielelle ja vapiseville suupielille. Mutta mikäli viha lämmitti hänen turtunutta sieluansa, heräsivät muistot jälleen, ja jotain, jota hän kauvan oli hautonut, — jotain, jota hän nuorena oli runona kuullut, — sillä toinen sana oli ikäänkuin kasvettunut toiseen, kun toinen suusta suoltui, seurasi toinen mukaan, kuni rengas ketjuissa — kasvoi hänen puheestaan.

— Sinä olet metsän myynyt, sanoi hän, olet myynyt, olet myynyt...

Turvan parhaan talokkahan,
Linnan lujan meikäläisten,
Talon suojan voimakkahan
Kodin vahvan varjeluksen.
Miksi niitty, miksi laidun,
Miksi pellot, vainiotkin,
Jollei kasva honka hoikka,
Kohoavi kuusi kaunis?
Mistä suoja jyväselle,
Varjo, veikko, kultaselle,
Tähässä kun piilelevi,
Viherjänä lymyilevi?
Metsä ompi viljan suoja,
Metsä hallan tuhot torjuu,
Metsä lämmön pidättävi,
Kätköissänsä säilyttävi.
Jospa halla kaikitenkin
Kauniit laihot hävittäisi,
Pellon lahjat turmelisi,
Elon ehdot tuhoaisi,
Mistä silloin pettu saadaan,
Leivän sijainempa syntyy?
Metsä antaa kaskimaita,
Missä ohra kaunis kasvaa,
Tuhassapa tuleentuvi.
Metsä asunnonkin antaa,
Varjon kesän helteheltä,
Suojan talven pakkaselta.
Metsässä on hauska hiihtää,
Suksin salolla sujahtaa
Ilvestä ajettaessa,
Pesää karhun etsiessä,
Kutsuu tetren seuratessa.
Laulun sulon, marjain mehun,
Männyn mäihän, koivun mahlan,
Kaikki meille metsä antaa,
Ilmaiseksi tarjoavi.
Metsä ompi turvapaikka,
Lymyapaikka sodan tullen,
Kumpu ryssä partasuinen,
Vihollinen julki julma,
Lähestyvi taloamme.

Metsättä ei taida kenkään
Suomessamme eleskellä.
Joka metsän hongat myypi,
Kuuset kaikki luovuttavi,
Mi kaiken tavaransa,
Luopuu ihan onnestansa,
Hävittävä rikkautensa.

Hän löi sauvansa laattiaan, ikäänkuin runon poljennon ilmoittamisella teroittaakseen sen sanoja kuulijainsa mieleen oikein vahvasti. Hävittävi rikkautensa — rikkautensa — rikkautensa. Mutta satavuotiaan muisti petti hänet runon loppuessa. Sanat olivat kannattaneet ajatukset, kun sanat ja poljento loppuivat, loppuivat ajatuksetkin. Hän ei enää tietänyt, minkä tähden hän täällä seisoi, kuten houkkio näitten kaikkien vierasten ihmisten keskellä, jotka eivät olleet vielä syntyneinäkään, kun hän jo oli vanha kulunut eukko, hän katsoi harhailevin silmin ympärillensä, avuttomuuden ja kummastuksen ilme kuvastuneena tuhatkurtteisissa kasvoissansa. Hitaasti hän kääntyi, ja sauvansa sekä Ellin käden nojalla läksi hän taas horjuvin askelin ulos tuvasta.

Kun hän oli joutunut kynnykselle, lienee hänessä herännyt joku muisto siitä, minkätähden hän oli täällä, sillä äkkiä kääntyi hän taas tupaan päin ja kolahutti voimakkaasti sauvansa kynnykseen. — Minä en koskaan tästä talosta lähde, en koskaan — sanoi hän sähisevällä äänellä.

— Eihän teidän tarvitsekaan lähteä talosta, vastasi Veikkoliini kärsimättömänä. Vanha mummo on täällä pysyvä kaikessa hyvässään täydellisesti, kuten ennen, niin totta kuin nimeni on Veikkoliini.

Vanhus näytti taaskin käsittävän, mitä hän sanoi. — Minä en koskaan lähde, sanoi hän vieläkin kerran, ollen jo ulkona pihalla.

Matti, joka kaiken tämän tapahtuessa oli seisonut pöydän takana, ja joka syvästi kunnioitti esi-isien syntysanoja ja hämärästi pelkäsi runojen loihuvoimaa, kuunteli vavisten hänen puhettaan. Hänen otsansa oli hiessä, tuskauttava ahdistus valtasi hänen mielensä, ja kuiskaavalla äänellä sanoi hän vaimolleen: vanhus oli ehkä sittenkin oikeassa.

Veikkoliini oli istunut, tyynenä, kuten näytti, piippuansa imemässä. Silloin tällöin sylki hän tarkkana kuni oravanampuja oksanreikään, joka oli laattiassa noin puulentoista sylen päässä hänestä. Mielessään hän kuitenkin oli yhtä kauhistuneena kuin Matti, hänen paha omatuntonsa soimasi häntä, mutta hän käsitti tilaisuuden tärkeyden. Yksi ainoa silmäys Mattiin oli hänelle ilmoittanut kaiken taas riippuvan hiuskarvasta. Istuessaan, onneksi hänelle, selkä vasten päivää, niin ettei kasvoja selvästi voitu erottaa, sanoi hän lyhyesti ja mahtavasti:

— Mitäs vielä, ämmäin loruja, semmoisia miehiä me emme ole, että meitä ämmäin lörpötys pelottaisi purkamaan sanamme ja lupauksemme. Nyt menemme ryyppyä ottamaan kaupantekijäisiksi, vai kuinka Matti? Ja verkalleen hän rupesi kokoamaan kaikki kapineensa, kartat, saantikirjat, piippunsa ja kirjoitusvehkeensä.

— No, kirjoitatteko alle, vai ettekö kirjoita? sanoi hän välinpitämättömällä äänellä.

Jos Matin vaimo nyt olisi lausunut yhden ainoan sanan, niin on hyvin mahdollista, että Matti olisi purkanut koko kaupan. Mutta edelliseen, joka ei voinut tuota vanhaa häijyä "noita-akkaa", joksi hän häntä sanoi, kärsiä, ei tuo kohtaus ollut vaikuttanut melkein mitään, erittäin kun hän ei täysin käsittänyt runon sisällystä, ja paitsi sitä oli hän luonteeltaan epärunollinen, kuten usein on niitten laita, jotka ovat eläneet monenlaisissa sivistysoloissa. Vanhuksen itsepintaisuus ainoastaan suututti häntä, ja tämä suuttumus kuten myöskin hänen miehensä liikutus, jota hän piti heikkoutena, viekkotteli häntä lausumaan:

— Veikkoliini puhuu kuin mies.

Veikkoliinin silmät säkenöitsivät, hän katseli kaunista, vielä nuorekasta naista. Tämän rohkeus, hänen selvyytensä herätti hänessä ihmettelyä, oikeammin, hän oli semmoisen tunteen vallassa, että mitä tahansa Maria nyt olisi sanonut, olisi se hänessä ihastusta herättänyt.

Matti kirjoitti alle, otti talletuskirjan vastaan, kuittasi ostosumman, sai kolmesataa markkaa ja kauppa oli selvillä. Ei, ei aivan selvillä vielä, sillä juuri nyt tuli Matin poika Antti ja vaivaishoitopoika Kaarlo sisään. Kun Antti sai kuulla, että talo oli myyty, päästi hän kovan vaikerruksen. Kyllähän isä ja äiti saivat myydä, mitä vain tahtoivat, mutta Hurjaa eivät, se oli hänen hevosesensa, sen hän jo pienenä poikapätkänä oli isältään saanut, eikä Hurjaa saatu myydä, ei milloinkaan elässään, ei milloinkaan!

Niin syvä oli pojan suru, niin äänekäs hänen vastalauseensa ja voivotuksensa, että Veikkoliini palauttaaksensa rauhaa perheeseen, suostui vähästä korvauksesta, josta heti sovittiin, antamaan Hurjan

takaisin nuorelle isännälleen. Nyt pyhki Antti pois kyynelensä ja meni tyytyväisenä talliin, viettäöksensä, vaitelijaana kuin ainakin, aikansa nelijalkaisen toverinsa kanssa.

Vasta nyt oli kauppa selvillä.

* * * * *

Kun Elli vanhuksen kanssa meni pihan yli eukon saunaan, seisautti runonlaulajatar äkkiä.

— Kuuleppas, Elli, kuinka hän sanoi nimensä olevankaan, tuo mies tuolla.

— Veikkoliini!

— Jahah, niin se oli, Veikkoliini. Näytti siltä, kuin olisi hänen hitaissa aivoissaan muodostunut ammoisten aikojen kuvia ja nimiä. Hän puhui itseksensä jotakin punakeltaisesta silkkiliinasta. Useampia kertoja mainitsi hän Veikkoliinin nimeä. Näytti siltä, kuin joku muisto muinaisuudesta olisi pujahtanut esille. Äkkiä sanoi hän saattajalleen:

— Muistatko Elli, mikä se olikaan sen naisen nimi, joka eräänä päivänä kevät-talvella, koivun jo mahlalla ollessa, ja mustan kanan jo munia aloiteltua, tavattiin poikinensa tuolla avannolla? Hän kannettiin minun luokseni. Hänelle luin luvut kylmän vikoja vastaan ja...

— En, mummo, siitä en koskaan ole kuullut puhuttavankaan.

— Etkö sinä muista sitä, sanoi vanhus. Hänellä oli kolmivuotias poika mukanaan, josta oli semmoinen puuha, ei kukaan tahtonut poikaa, kun hän oli ulkopitäjäläinen. Se oli mennä vuonna, tahi ehken se oli ennen.

— Ei, mummo, ei tässä talossa ole kenkään kuollut, niin kauan kuin minä muistan, vastasi tyttö. Eerikki, hän putosi lautalta ja hukkuu koskeen.

Samassa huomasi vanhus emäsian, joka oli tunkeutunut hänen asuntoonsa. Eukko kiukustui, hoiperteli ovelle, herjaili, rähisi ja hosui sauvallansa ympärilleen. Se pikainen mielikuva, joka hänen muistissaan oli herännyt eloon, oli haihtunut pois.

Kun Elli palasi tupaan, oli Veikkoliini mennyt.

VIII.

Veikkoliinista tuntui, ikäänkuin olisi leivonen ollut suljettuna hänen rintaansa, suljettuna pieneen ahtaaseen häkkiin, jossa se ei voinut liikuttaa siipiänsä, eikä päästää riemuääntä. Hänen täytyi hakea yksinäisyyttä oikein antaaksensa vapautta ilollensa, aukaista leivon häkkiä. Hän oli pelastettu, pelastettu joka tapauksessa, tuon suuren romauksen tapahtuessa, jos se tapahtuisi, oli hän pinnalla uiva. Niin, kukatiesi ... ja aavistavalla ilolla katsoi hän kauas tulevaisuuteen. Tuo pelätty rojahdus toisi ehkä mukanaan hänen onnensa ja menestyksensä. Kun kaikki hajoaisi ja menisi palasiksi, olisi helpompaa poimia yksi ja toinen herkkupala, kuin nyt, kun kauppahuonetta vielä pidettiin vankkana ja kaikkein kohtausten tapaamattomana.

Hän käveli niin kiiruusti, kuin hän sen suinkin sovelijaaksi katsoi, keskieveariin, otti vielä kerran tuon kallisarvoisen paperin tarkastettavakseen ja luki sitä tarkkaavaisesti. Entäs jos siinä olisikin joku aukko. Ei, paperi oli oikea; ehyt oli verkko, jolla hän saaliinsa aikansa vetäisi maalle.

Hänen iloonsa sekaantui kumminkin jonkinlainen katkera sivumaku. Jos jotakin tapahtuisi kauppahuoneelle, niin olisi kaikessa tapauksessa sääli Mattia; se tahtoo sanoa hänen vaimoan. Hän se oli nainen, jolla oli pää oikealla paikallaan, ja niin sievä hän oli. Sen minä mielelläni naisin. Hän punastui hieman ja hymyili itse omille sanoilleen ja unelmilleen voimatta kumminkaan niitä karkoittaa.

Siten istui hän kauan vajonneena ajatuksiinsa. Vihdoinkin malttoi hän mielensä, kääri kokoon paperinsa ja istuutui kirjoittamaan valtakirjaa Hultilalle, hankkimaan ensi viikolla oikeudessa laillisen vahvistuksen kaupalle.

Nyt alkoi Veikkoliinille työn ja ponnistusten aika. Tämä oli semmoinen aika, josta hän saattoi sanoa: silloin kun se parhaana ollut on, on se työtä ja vaivaa ollut. Hän oli alituisen matkoilla Kiiskilän kylän ja Saimaan rannoilla olevien kaupunkien välillä. Hän oli ryhtynyt suureen tuumaan, tuumaan, jota hän

kauan oli miettinyt, hän aikoi ruveta sahan-isännäksi. Etempänä Kiiskilän kylässä oli koski, ja siinä vanha ravistunut mylly. Halvalla hinnalla oli hän ostanut koko romun. Vedenvoima, putouksen korkeus ja myllynratas eivät olleet missään sopivassa suhteessa myllynkiviin ja rakennukseen, jossa ne olivat. Veikkoliinin kokenut ja käytännöllinen järki heti huomasi, että tässä oli sovelijas sahan paikka. Ja sen hän aikoi rakentaa, ja sen avulla vaihtuisi hänen harhaileva, epävarma elämäntapansa pysyväiseksi, varmaksi ja tuottavaiseksi. Hän tulisi tukkijunkkarista patruunaksi, sahan-isännäksi, liikemieheksi sanan täydessä ja todellisessa mielessä.

Sitkeällä kestäväisyydellään ja erään kokeneen rakentelijan avulla, joka oli ollut entisessä tie- ja vesirakennusten koulussa, sai hän sahan lyhyessä ajassa valmiiksi. Vähitellen oli hän hankkinut itsellensä melkein koko kylän ulkopalstat, sillä kun Matti Kiiskilä oli myynyt tilansa ja kylässä tuli tunnetuksi, minkä suunnattoman summan hän oli saanut tilastansa, valtasi myyntikiikko talonpojat. Tuli muotiasiaksi, taloudelliseksi opiksi, josta kaikki olivat yksimieliset, että parasta, minkä talonmestaja Kiiskilässä saattoi tehdä, oli myydä vähintäkin metsänsä ja aloittaa maakauppa tahi pahimmassa tapauksessa panna rahansa pankkiin ja itse antautua tukinhakkaajaksi, uittajaksi ja sahantyömieheksi. Onneksi olivat ajat yhäti vielä huonot, kylä loittona ja melkein huomaamaton; muutoin olisi useampi kuin yksi myynyt tilansa polkuhintaan. Veikkoliini oli kuitenkin ruvennut aavistamaan seudun tilaa, hän tiesi mitä hänellä oli tehtävänä. Hätäilemättä ja kiirettä tekemättä osti hän mitä hänelle tarjottiin, hän antoi hedelmän pudota ales valmiina ja kypsänä, ravistamatta puuta. Ei vielä ollut montakaan kuukautta kulunut, kun hän jo oli anastanut itsellensä kaikki, mitä hän voi, ennenkuin joku toinen ennätti tulla tähän kultalaan, jossa jokainen tuntui olevan valmis häntä auttamaan perustuksen laskemisessa hänen uneksitulle varallisuudellensa, hänen toivettensa kultalinnaan.

Kun rahat loppuivat, rupesi hän yhteyteen erään sisämaankaupungin kauppiaan kanssa. Kiiskilän kosken läheisyyteen rakennettiin nyt suurimmalla kiireellä uusi tupa. Siinä avasi yhtiö maakaupan ja olutmyymälän. Mitä hän maksoi metsästä sekä työpalkoista sahalta, sen hän otti puodilla ja kapakalla takasin. Veikkoliini antoi työtä puolelle kylän väelle, korjautti teitä ja rumpuja tulevia tukinkuljetuksia varten ja antoi vielä samana syksynä puhdistaa jokea, joka juoksi metsän ja suon välillä. Hän mietti kaikkea, ennätti joka paikkaan, vaan sitä paitsi oli hänellä aikaa tuntikausittain istua Matin tuvassa ihmettelemässä ja ihailemassa hänen komeata vaimoansa, kuuntelemassa emännän viisaita neuvoja, kyselemässä häneltä neuvoa ja hän löysi huonosti peitetyllä ihastuksella tässä voimakkaassa ja viisaassa naisessa itsellensä sisaren sielun; yhden, joka antoi kaiun hänen puheelleen, antoi selvyden hänen ajatuksilleen, synnytti uusia ajatuksia hänen sielussansa, antoi hänelle rohkeutta, kun hän oli pelkuri, varoitti häntä, kun hän oli liian rohkea. Sanalla sanoen, hän huomasi nyt, että hän vähitellen unhotti surunsa, kadonneen onnensa, niin, vieläpä poikansakin, ja lopuksi täytyi hänen myöntää itsellensä rakastavansa Matin vaimoa.

Rakkaus on tauti, ovat filosofit sanoneet, omituinen sairaallinen tila ruumiissa ja sielussa. Se iskee uhriinsa niinkuin haukka kananpoikaan, sitä vastaan ei ole muuta parannetta kuin aika, eikä edes aikakaan ole ehdoton parannuskeino. Runoilijat ovat profeetoita ja totuuden julistajia; he ovat verranneet rakkauden kahleeksi. Ja kahle se onkin. Rakkaudessa on toinen orjana, toinen käskijänä, rakkaus on kahle, ja nelikymmenvuotiaalle kaikista raskain. Sen tunti nyt Veikkoliini. Huolimatta hänen ponnistuksistansa sitä vastaan ... se hänet mukanaan tempasi kuin mahtava aalto. Hän luonnollisesti ei ollut rakastunut, kuten koulupoika, hän ei ollut hurmaantunut muutamiin heikkoihin mielenliikutuksiin; hän tiesi täysin, mitä hän tahtoi ja mihin hän pyrki. Mutta saada se esiin, ilmaista tunteensa, siihen tarvittiin rohkeutta.

Paitsi Marian kirkkaita silmiä, jotka eivät koskaan antaneet pienintäkään aihetta otaksumaan, että tämä tiesi, mitä liikkui hänen sisällään, oli vielä pari silmiä, jotka ihmeellisellä, miltei hirveällä selvänäköisyydellä tarkkailivat häntä. Ne olivat pikku Ellin silmät.

Niinkuin rinnehorsma kylvettää hyvinmuodostunutta punaista kukkakruunuaan auringonvalossa, samalla kun se osa vartta ja lehtiä, joka tunkeutuu esiin mustaksipalaneista kannoista ja kivistä, on keltainen, sairaaloinen ja lakastunut, niin oli Ellin hennossa, sairaalloisessa, huonosti kasvaneessa ruumiissa miellyttävät, sielukkaat kasvot suurine, verhottuine silmineen, joiden lämmin, tietoinen ja viisas ilme oli peräisin äidiltä. Lapsuudessaan oli Elli useita vuosia ollut sängyn oma. Sairaus, lukeminen, mielikuvat ja unelmat, keskustelut ja vanhemmat henkilöt, etenkin runo- ja loihtutaitoinen isänäidin äiti, olivat jo aikaisin saaneet hänen ymmärryksensä kypsymään, ja vaikka vielä vain viisitoistavuotias, tiesi ja ymmärsi hän paljon enemmän kuin seudun nuoret tytöt.

Kerran oli piirilääkäri käynyt kylässä. Hän oli hyväntahtoinen ja hieman kyyninen herra, joka oli oppinut ensin kirjoistaan ja sitten talonpojilta kutsumaan kaikkia asioita niiden oikealla nimellä. Hän oli tutkinut Ellin, ja paljon muun kirjoitettavaksi sopimattoman ohella sanonut: kunhan tyttö vain menee naimisiin, niin tulee hän kyllä terveeksi. Eloisa ja mielikuvitusrikas, kuten Elli oli, oli hän kovin punastunut tällaisesta puheesta. Ja nyt hän piti kiinni koko sairaan tytön haaveilulla siitä, mikä oli voimakasta, tervettä ja raikasta, ja odotti sitä, joka tarjoaisi hänelle sydämensä ja kätensä.

Siitä päivästä, jolloin vaivashoitopaika Kaarlo terveine, punaisine poskineen ja vilkkaine liikkeineen tuli taloon ja katseli Elliä, lähetti hänen katseensa välittömästi lämpöisen verivirran Ellin sydämeen. Siitä päivästä alkaen oli hän satujen maailmassa, jossa lempi oli yhtä luonnollinen kuin aallon kuohu ja lintujen laulu; siitä päivästä ilmestyi hänen silmiinsä syvempi loiste, hän näytti kasvavan, ja hänen pieni, hauras ruumiinsa ei näyttänyt niin kuihtuneelta ja surkealta kuin ennen.

Pikku Elli arvasi enemmän kuin tiesi, enemmän aavisti kuin ymmärsi, mitä liikkui Veikkoliinin sielussa. Utelijaisuuden huomaavaisuudella ihmetellen ja udellen, tutki hän tietämättänsä nelikymmenvuotiaassa, mitä liikkui hänen omassa sydämissään. Sentähden olikin Veikkoliini varma siitä, että hän puhuessaan Marian kanssa, aina löysi kiiltävän avonaisen silmäparin, joka, hänen korottaessaan ääntään, hänen liikkuaan tahki kysyessään jotain Marialta, silmäili häntä eriskummallisella, kysyväisellä ilmeellä, ilmeellä, joka huutolaispojan sisääntullessa, pikaisesti muuttui lempeäksi, naisellisen hienoksi hymyksi.

Eräänä päivänä istui Veikkoliini, niinkuin hänen tapansa oli, tuvassa, äänetönnä ja umpimielisenä. Hän mietti katkeruudella, kuinka väärin elämän osat jakaantuvat, kuinka toisenlaista kaikki olisi, jos hän, joka paremmin kuin hänen miehensä, ymmärsi ja arvosteli Mariaa, jos hän olisi saanut hänet vaimoksensa. Eikö hänen olisi ollut paljoa helpompaa Marian sivulla taistella kohotaksensa? Hän oli niin kummallisessa kahtalaisessa, onnen ja apeuden, ilon ja levottomuuden mielentilassa, hän tunsu surumielisyyttä ja vihaa kohtaloa vastaan, joka oli niin julmasti häntä kohdellut. Vähinkin ulkonainen syy olisi nyt saattanut sysätä hänet mielenmaltistansa, ja tuo kauan sulkeissa ollut hellyyden ja lempeyden, halun ja toiveitten kevättulva olisi päässyt paisumaan äyräittänsä yli.

Veikkoliinin mietteet keskeytti emännän kirkas, tyyni ääni.

— Tahtooko Veikkoliini kupin kahvia, kysyi hän.

— Tahdon, vastasi hän semmoisella äänen ilmeellä ja intohimolla, kuin olisi Maria kysynyt, tahtooko hän hänen silmänsä.

Mitä Veikkoliinin sisällä liikkui, ymmärsi Maria liiankin hyvin. Veikkoliinin ihailu miellytti häntä, eikä hän edes voinut olla tätä kehoittamatta. Niin, vielä enemmänkin, Maria vertaili mielessään Mattia ja tätä ihailijaa toisiinsa, ja tämä vertailu ei aina päättynyt Matin eduksi.

Veikkoliinin intoinen vastaus ja palava katse peloitti häntä kumminkin. Hän pelästyi omasta puolestaan ja sanoi äkkiä ja painolla:

— No, tänään tulee Matti kotio, hän on ollut Suikkilassa Blumelta rahoja perimässä.

Tätä nimeä mainittaessa selvisi Veikkoliini heti huimauksestansa. Rahat, niin, nyt sitä ratkaistiin, kykenikö kauppahuone maksamaan summan vai ei. Kyllä kai, miksikä se ei kykenisi, ahtaassa tilassa se kyllä oli, sen tiesi hän nyt melkein varmaan, mutta joka tapauksessa, 8,000 markkaa...

— Kuules nyt, Maria, sanoi hän, mitä Matti tekee niin paljolla rahalla, eikö hän voisi lainata sitä minulle?

Ennenkuin Maria ennätti vastata, kuului Ellin ääni, joka tuolla valittavalla äänensävyllä, jolla kansa tavallisesti lukee jumalasia kirjoja, jupisi erästä kertomusta piiplian historiasta.

"Huomeneltain kirjoitti David Joabille kirjan ja lähetti sen Urian mukana. Ja hän kirjoitti kirjaan sanoen: pankaa Uria kovimpaan sotarintaan, ja kääntykää hänen tyköänsä takaperin, että hän lyötäisiin ja kuolisi.

"Koska Joab oli kaupungin edessä, asetti hän Urian siihen paikkaan, kussa mieshukka oli suurin. Ja Uria kaatui, ja David otti Batseban emännäksensä".

Tämä ilkeä kertomus vanhasta testamentista teki kummallisen vaikutuksen Veikkoliiniin. Hänen sydämensä alkoi ankarasti tykyttää. Hänen ja Marian silmät kohtasivat toisensa, ja ällistyneenä kysäsi Veikkoliini:

— Mitä tuossa luet, tyttö?

— Jumalan sanaa, vastasi Elli viattomasti ja luottavaisesti.

— Jumalan sanaa, niin, ompa tuokin Jumalan sanaa, ja päästäen kovan, ilkeän ivanaurun katsoi Veikkoliini Mariaan, joka, kuten hänestä näytti, kovasti punastui. Hän nousi nopeasti, pisti piippunsa

saapasvarteen, jätti kahvinsa juomatta ja meni alas koskelle, jossa työskenneltiin aika vauhtia. Mutta siitä päivästä alkaen ei hän voinut unhottaa kuningas Davidin tekoa.

Sehän oli ihan niin, kuin jos Matti olisi ollut hänen palveluksessaan, ja hän itse olisi käskenyt häntä seisomaan alhaalla kallion partaalla koskessa juuri siinä, jossa osaksi jäiset tukit tanssien tulivat alas ruskeassa, jymisevässä suovedessä, ja niin luiskahtaisi Matti kerran, yhden ainoan kerran, tukkien väliin, kun hän pitäisi väylää selvänä, siellä — kuinka sitä nyt sanottiin? — "jossa mieshukka oli suurin", ja silloin, — mutta hän ei uskaltanut ajatella ajatustaan loppuun, se oli liian houkutteleva. Ja kumminkin toiselta puolen, kun onnettomuus oli tapahtunut ilman hänen syyttään. Ah! hän tunsu sydämensä laajenevan ... tuntui ikäänkuin esirippu olisi nostettu hänen silmiensä edestä ja etäältä olisi näkynyt säteileviä kuvia. Ei auttanut taistella näitä mielikuvituksen ilvekuvia vastaan; ne tulivat uudestaan ja uudestaan, vaikka kuinkakin hän koetti niitä vastustaa.

Niin, hän huomasi nyt kummastukseksien, että vaikka hän oli useita kertoja käynyt kirkonkylässä, ei hän ollenkaan, niinkuin hänen aikomuksensa alkujaan oli ollut, kysynyt sukulaisiansa eikä edes koettanutkaan ottaa selkoa pojastansa ja vaimostansa. Mikä syy tähän välinpitämättömyyteen? Lymylikö hänen sydämessään joku ennen tehty päätös, jotakin, joka aikansa toteutuisi? Hän rupesi pelkäämään itseäänkin. Ei, pois tällaiset unelmat, oliko hänellä aikaa ja varaa uneksia rakkautta ja perhettä? Hänellä, jolla juuri nyt oli niin paljon työtä, niin paljon rahoja liikkeessä, hänellä, jonka täytyi pitää silmällä koko liikkeensä, katsoa ettei mikään rengas hänen laskujensa pitkässä ketjussa heikontuisi tahi katkeaisi. Ei, hänellä ei saisi olla enempää kuin yksi rauta kerrassaan ahjossa. Tästä täytyi tulla loppu.

Eräänä päivänä, kun hän istui kosken partaalla työtä katselemassa, hautoen ajatuksiansa ja suunnitelmiansa, kuuli hän hyvin tutun piipittävän äänen päänsä päällä. Hän kääntyi ympäri ja näki, kuinka joukko pihlajia hänen vierellensä oli tilhiparven ympäröimänä. Nämä pienet, ahmivaiset, koreahöyheniset eläimet olivat laskeutuneet punaisille marjoille. — Ahah, ovatko ne jo täällä, nyt on meillä talvi jo oven edessä.

Mutta hän tuli nähneeksi enemmän kuin nuo koreat, tyhmät linnut. Pihlajan alla seisovivat Elli ja Kaarlo, heillä oli juoksusolmu vavan nenässä; mutta nähtävästi vapa ei ylettynyt lintujen vangitsemiseen, vaikka kuinka ne molemmat nuorukaiset kurottautuivatkin. Nyt kuiskasivat he jotakin hiljaa toinen toisellensa, sitte otti poika Ellistä kiinni ja nosti hänet varovasti ylös. Nojautuen pihlajaan, kiipesi Elli pojan olkapäälle, ja nyt piti pyytämisen alkaa. Tuo hento, kivuloinen tyttö syvine, selittämättömine silmineen näytti itse pieneltä linnunpojalta, joka oli pudonnut pesästänsä isokasvuisen pojan käsiin.

Ja nuo silmät, ne eivät enää etsineet noita kirjavia lintuja, niitä vangitaksensa, ne pyrkivät suorastaan Kaarlon sydämeen. Ja ne löysivätkin tien sinne. Kaarlo heitti vapansa ja unhotti koko pyynnin tytön tähden.

Nyt kävi Veikkoliinille liian vaikeaksi. Kuinka rikkaita, kuinka onnellisia ne olivat nuo kaksi, mitä kaikkea he omasivatkin, jonka hän oli kadottanut jo kauan aikaa sitten.

Pikaisesti kääntyi hänen huomionsa pojan säihkyviin silmiin. Missä herran nimessä oli hän nähnyt nämä mustat silmät; sillä hän oli ne nähnyt. Ei, hän ei voinut kärsiä näitä tuskauttavia ajatuksia, hänen täytyi tehdä loppu niistä. Hän nousi pikaisesti. Tilhit, Elli ja huutolaispoika, jotka kaikki huomasivat hänet samalla kertaa, olivat nyt pakosalla ja pois näköpiiristä.

Ja Veikkoliini meni pois, huoaten jo helpommin, sahallensa katsomaan mitenkä työ joutui. Mutta ensikerran oli hän nyt välinpitämätön työstä. Hän näki, kuinka tuo suuri vesiratas liikkui eteenpäin, kuinka vesirattaan siivet väistyivät valkean vaahdon ja mustan veden tieltä, kuinka nuo pienet rattaat pantiin yhä kiivaampaan liikkeeseen ja surisivat ja lopottivat kuin nopeat, puhuvat kielet, ja joka pyörä kuiskasi hänelle: ensi vuonna me jauhamme sinulle kultaa, rahoja, paljon rahoja, Ja hän hymyili itseänsä, surumielisen hymyn, hän, joka seisoi täällä kuuntelemassa tätä aaltojen ja koneiden melua. Ensikerran monen ajan perästä oli perussävelenä hänen mielialassaan ja hänen ajatuksissaan toistakin, kuin ansio ja voitto.

Mitä minua tämä hyödyttää, minullahan ei ole ketään, jollenka kokoan, sanoi hän itseksensä. Yö tuli jo, kun hän alakuloisena vihdoinkin meni tupaan.

Hän astui kylmästä ja pimeästä lämpimään ja valoon, tervehti ja istuutui yksinään ja äänetönnä huoneen perälle akkunan viereen, syrjäisimpään nurkkaan. Kaikki muut, yksin Halli-koirakin, etsivät valoa ja liikkuvat suuressa huoneessa lähempänä tuli-sijaa, jossa iso mäntyvalkea räiski ja valaisi.

Katkerana tunne valtasi Veikkoliinin; hän yksinään oli täällä vieraana. Hänestä tuntui, kuin seisoi hän ulkopuolella syyspimeässä ja katsoisi tänne sisään. Hänestä näytti niin valoisalta ja iloisalta siellä

sisällä. Liedellä paloi iloinen tuli, joka selvästi valaisi Mariaa, Elliä, joka puoliääneen luki kirjaansa, ja poikia, jotka liehuvan päretulen valossa kiskoivat päreitä, Hänen muistinsa menneiden vuosien onnesta ja rakkaudesta, joille tunteille aika antoi uuden kiillon ja värin, valtasi hänet raivolla. Hän ikävöitsi sitä nuoruuden aikaa takaisin, joka oli ollut, sitä onnea, joka oli mennyt. Samanlainen onni houkutteli häntä juuri täällä sisässä jälleen, siinä lämpimässä valoisassa huoneessa ja kumminkin — hän seisoi ulkopuolella syksyisessä pimeässä.

Hän meni alakuloisena huoneeseensa, joka oli toisella puolella porstuata, kömpi tilallensa ja nukkui. Hänen unestansa tuli jatkoa hänen ajatuksillensa: hän luuli olevansa mahtava kuningas; edessään näki hän kuningattaren, joka oli puettu kuten piplian naiset pitkäliepeiseen hameeseen. Se oli Batseba. Hän seiso valoisalla peräalalla ja käänti kasvonsa pois. Hän näki ne ainoastaan puoliskona, niinkuin hän äsken oli nähnyt Marian tulen luona uunin edessä. Hän kulki vitkalleen tietä myöten, joka oli vievinään sisään äärettömyyteen. Hän tahtoi seurata sitä, vaan niinkuin usein unissa, oli tämä nyt hänellekin mahdotonta, hän oli ikäänkuin juurtuneena maahan. Hän rukoili, hän tahtoi toiselle huomauttaa läsnäolonsa, mutta mikään ei auttanut. Eipäs ollakaan, kun jo Matti seiso siellä kirveinensä hakkaamassa pilvienkorkuista honkaa, joka jyskien kaatui molempain päälle. Veikkoliini havahtui, märkänä hiestä, ja näki iloksensa aamun valon pilkistävän tummien, pitkien, juovukkaiden pilvien välistä.

IX.

Syksyn loppu läheni. Tilhi oli saapunut, hävittänyt pihlajan marjat ja mennyt takaisin erämaahan. Harakka oli palannut kesäiseltä huvimatkaltaan ja korppi ryöstöretkiltään. Kumpikin haki nyt, kun talvi oli tulemaisillaan, ihmisasuntojen läheisyyttä, samoin kuin köyhät nälkävuosina menevät kaupunkeihin. Varikset pitivät käräjöitä aumojen päällä ja miettivät, mitä pitäisi nyt tehdä, kun vesi jäätyn pellon vakoloissa, etanat olivat kuin jääpalaset, kastemadot piiloutuivat maan sisään ja kaikki lyhteet olivat aumassa. Eräs vanha viisas varis, jonka päälaen höyhenet olivat harvenneet ja kaulahöyhenet olivat pörröllään, ja joka oli nähnyt mailmata, ratkaisi asian. Pari kertaa se vaakkahutti, kuin poika äänenmurroksen aikana; luultavasti kertoi hän, että muikkujen kalastus Pielisjärven rannoilla saatettiin pitää alkaneena. Sillä ei aikaakaan, niin läksivät kaikki varikset riemuvaakunnalla lentoon mennäkseen tuulen auttamina matkoihinsa, verkkaisesti, mutta varmasti lentäen lounasta kohti, järven toiselle rannalle.

Israel Veikkoliini seiso sahassaan ja katseli luukusta seutua, pannen erinäistä huomiota varisten toimiin. Kun varisparvi näytti pieniltä mustilta pilkuilta ilmassa, kääntyi hän pois luukulta miettien: peijakkaan viisaita lintuja nuo varikset. Minun pitäisi tehdä samoin kuin ne, mennä tieheni.

Israel Veikkoliinissa asui kaksi yhtä väkevästä voimaa, jotka kumpikin veti eri suunnalle. Toinen niistä, rakkaus Matin vaimoon, käski häntä jäämään; toinen, hänen halunsa päästä eteenpäin mailmassa, käski häntä matkustamaan. Kun hän, niinkuin usein on intohimoisten luonnetten tapa, oli kylmäverinen ja lisäksi viisas, oli hän tarkoin miettinyt asiata ja tullut samaan johtopäätökseen kuin varikset. Paras, mitä hän saattoi tehdä, oli lähteä tiehensä. Hän ei tahtonut jättää kumpaakaan päämäärää tekemättä; hänen piti odottaa. Kärsivällisyys voittaa kaikki.

Tähän lisäksi tuli vielä kaksi asianhaaraa, Matti oli piakkoin palaava, ja jos hän ei olisi saanut rahoja Suikkilan sahalta, niin siinä tapauksessa olisi parasta olla perhettä näkemättä joksikin ajaksi. Ei, hänen täytyi ensi tilaisuudessa mennä Joensuuhun.

Toinen syy oli, että metsänhakkauksen piti hyvinkin pian alkaa. Mutta minne hän lähettäisi puutavaransa? Tätä rengasta vielä puuttui siitä pitkästä ketjusta, joka nostaisi hänen kultaisen aarteensa metsän syvyydestä. Kun hän oli päässyt asiasta täysin selville, tuntui lähtö vastahakoiselta, mutta pois täytyi hänen mennä. Ja hän matkusti vielä samana päivänä.

Näytti siltä, kuin olisi tämä viisas päätös itse itsensä palkinnut. Kun Veikkoliini saapui Joensuuhun, tapasi hän erään henkilön, joka turhaan oli tarjonnut palvelustaan yhdelle ja toiselle tukkipatruunalle; turhaan, sillä ajat olivat huonoja. Siten saapui hän myöskin Veikkoliinin luo, ja nyt oli hänellä kaikki, mitä hän tarvitsi, yhdistysside itsensä ja ulkomailman välillä. Miehellä oli ollut paikka kauppahuone Blumella, mutta kun kauppahuone nyt alkoi hiljaisuudessa vähentää menojaan, oli hän saanut mennä pois. Hän joi jotenkin paljon, oli silloin raju ja puhelijas ja puhui entisistä isännistänsä pahaa, mutta hän tuns englantilaiset kauppahuoneet, joilla oli tapana ostaa tavaransa Suomesta, ja niin sai epätasainen käydä tasaisesta.

Uudelta kirjanpitäjältään sai Veikkoliini tietää että Blumen kauppahuoneella oli vaikeuksia. Ei edes Matti Kiiskilä olisi voinut saamistansa päivälleen saada, jos hän sitä olisi vaatinut. Mutta onneksi oli Matti sokeassa luottamuksessaan, vaikeuksia tekemättä, suostunut jättämään rahansa kauppahuoneelle. Tätä kuullessansa henkäsi Veikkoliini syvään. Hän oli nähnyt selvästi tulevaisuuteen, hän oli arvostellut asioita oikein, ja nyt täytti tyytyväisyyden tunne koko hänen olentonsa. Nyt oli ensimmäinen ansa koettu. Hän saattoi nyt lähteä takaisin kotia virittämään toisia pauloja. Ja niin hän teki. Mutta kun hän saapui kotia, niin tuo suuri työ odotti häntä. Vielä kerran oli hän pakoitettu elämään koko talven metsässä, elämään siellä yötä ja päivää, kuin villipeto kurjan pesänsä pohjassa; mutta sitten, sitten loppuisi se ainaiseksi, sitten saattoi hän palkata toisen henkilön sijaansa. Nyt, kun kaikki riippui hiuskarvasta, ei hän voinut luottaa kehenkään muuhun kuin itseensä, sillä itsehän sitä on paras renki.

Matti oli Jaakko Trastin ja tavallisen metsänhakkaajajoukkonsa kanssa matkustanut Blumen metsiin.

Kaarlo oli jäänyt kotio vaimoväen avuksi. Joulun jälkeen vaihtaisi hän Antin kanssa, joka nyt oli seurannut isäänsä.

Maria oli paljon muuttunut. Ennen oli hän sillä ihailun saavuttamisen halulla, joka on naisellisen kauneuden ominaisuutena, ilman muuta vastaanottanut Veikkoliinin selvästi osoitetun ihailemisen, hänen maalaismaisen kohtelijaisuutensa. Mutta nyt hän häntä silminnähtävästi karttoi. Veikkoliinillä taaskin oli paljon toimittamista; hänellä ei ollut aikaa mietiskellä syytä tähän muutokseen. Hiljaisuudessa oli hän kuitenkin hyvillään siitä. Hän päätti siitä, ett'ei Maria ollut välinpitämätön hänestä; sentähden pelkäsi Maria häntä. Veikkoliini tunsu itsensä kymmenen vuotta nuoremaksi, veri virtasi nopeammin kuin moneen vuoteen hänen suonissansa, hänet valtasi nuorellinen halu tarttua vaikeimpiin tehtäviin, hän muuttui rohkeammaksi ja yrittäväisemmäksi kuin ennen. Innolla ja halulla alotti hän suurta tehtäväänsä. Ja sittenkuin hänen väkensä, niinkuin tavallista on ennen metsätyön alkua, olivat käynyt ripillä, lähti hän kaikkine miehinensä metsään, ikäänkuin juhlaan.

Tukinhakkaaja viettää metsän sydämessä koiran elämätä. Aikaiseen aamulla on hän ylhäällä, lumessa ja pakkasessa. Hongat kaadetaan, karsitaan, ja pienet villakarvaiset hevoset vetävät ne tapulipaikoille joen rantaan. Lumi pyryää miesten ja hevosten ympärillä, hiki valuu kädestä tuossa raskaassa työssä. Vähän kylmää ruokaa ja kuppi kuumaa kahvia, ei muuta. Jos onni on myötäinen, ja jos niin toimitetaan, että joku entinen kokkipoika tahi joku asevelvollinen, joka on palvellut kyökki-osastossa, on työmiesten joukossa, voi kuuma soppa silloin tällöin keskeyttää tuota yksitoikkoista ruokajärjestystä. Ja illan tullen viedään hevoset jonkun pilviä tavoittelevan kuusen alle, siellä seisovat ne taajassa niin, että lämmittävät toisiansa, ja saavat yöruokansa ja loimensa, kun miehet kömpivät kojuunsa nukkumaan.

Kolmella seinällä ja vesikatolla varustetussa kojussa makaavat tukkimiehet lavoilla, jalat kojun neljättä avonaista sivua kohti. Kojun ulkopuolella leimuaa tuli, joka palaa koko yön, osaksi petojen hätäämistä, osaksi miesten jalkojen lämpiminä pitämistä varten. Vesisateessa, leutoilmassa, kun lumipyry riehuu honkien oksissa, kun pakkaneen on niin tuima, että pikkulinnut putoavat kuolleina oksiltansa, kun revontulet leimuavat, tähdet säkenöivät ja linnunradan miljoonat tähtiä kiiluvat, on tämä koju kaikki kaikessaan, mitä metsän ravakkaat pojat tarvitsevat, voidaksensa levätä päivän tallaamisesta kyynäränkorkuissa lumessa ja monesta sadasta kirveeniskusta hongan kovaan puuhun.

Jos matka kotiin on, niinkuin nyt, useita peninkulmia, niin rajoittuvat kotonakäynnit mahdollisimman harvoiksi, pari kertaa kuukaudessa, ja nekin vasta sitten kun lunta on tullut ja suksimies voi oikaista soiden ja rahkojen yli.

Paljon ei puhuta metsässä työaikana. Kirveeniskujen kaikuessa, kaatuvien runkojen jyskyessä kuulee tuskin muuta kuin äänekkäästi lausuttu: "pois tieltä". Aamukylmä ajaa työhön, illan pimeä ja väsymys päivän vaivoista nukkumaan.

Talvipakkasen tuimuuden, kyynärän paksuisen lumen, myrskytuulen huminan metsässä, päivän lyhyiden ja hämäryyden, yön pituuden ja kylmyyden — kaikki nämät kärsii tukinhakkaaja tynnellä mielin. Mutta on jotakin, joka tekee hänen elämänsä vaikeaksi, mielen raskaaksi, vie häneltä halun ja terveyden. Se on vesisade. Sade on hänen pahin vihollisensa, vetinen syksy ja sateinen kevät on hänelle sama, kuin ukonilma kalastajalle ja halla maanviljelijälle, se on hänen häviönsä.

Veikkoliini oli työssä aamusta iltaan. Tunteille ja unelmille ei ollut hänellä paljon aikaa. Missä karhu makaa pesässään, siinä ilmaisee ainoastaan kellahtava värinvivahdus lumessa, että omituinen elo, joka elää itsestään, piilee lumipeitteen alla. Samoin oli Veikkoliininikin laita.

Ainoastaan silloin tällöin heräsi hänen kuvittelunsa eloon. Ainoastaan harvoin näki hän unta kauniista Batsebasta ja hänen kuninkaallisesta rakastajastaan. Silloin hänen, työväkensä ihmeeksi, oli tapana kuleksia muutamia tunteja vaaleana ja synkkänä; mutta sitten työ taas pääsi voitolle. Hän tunsu, että

tämä kaikki lepäisi kätkeytyneenä keväaseen saakka hänessä itsessään, kuin siemen jyvämaassa, että kaikki heräisi uudestaan kesän auringon lämmössä eloon ja voimaan, ja silloin selvenisi kaikki tämä, joka nyt oli sekaannuksiin joutunut.

Miten tuo tulisi suoriutumaan, sitä hän ei tiennyt, eikä hän huolinut sitä tutkia — "se on sallittu". Tämä tuon suuren luontaisuskonnon ilmaus, jota uskontoa kaikissa mailman kansoissa useimmat tunnustavat, on se, joka antaa kestämisvoimaa itämaan fellahille yhtä hyvin kuin turkkilaiselle talonpojalle heidän työskennellessään polttavassa auringonpaahteessa, veronkiskojan ruoska päänsä päällä; venäläiselle, joka viljelee maatansa toivottomassa yhteisviljelyksessä; köyhälle maanviljelijälle, joka pohjollaan taistelee yöhällain hävityksiä vastaan, se antaa kaikille tuon kaikkivoittavan henkisen sitkeyden, alistuvaisen uskalluksen. Toivoton uskallus. Tämä: "se on sallittu", tuo roomalaisten fatum, "se on sanottu", ja kreikkalaisten traagillinen sallimus on tulos mailmankatsannosta, joka ilmaisee alemman kehitysasteen, ahtaamman ilmeitten käsittämisen, mutta joka ei siltä estä tämän opin tunnustajia osoittamasta urhollisuutta, joka mailmaa useamman kuin yhden kerran on ihmetyttänyt.

Nyt oltiin jo koko joukko maaliskuussa. Päivät pitenevät, aurinko hehkui aamuin ja illoin honkien mustuneiden runkojen lävitse. Lumi kimalteli, niinkuin olisi tuhansia pieniä tähtiä satanut sen pinnalle.

Tukinhakkaajan työ kävi raskaammaksi. Kun kirves isku iskulta sattui vapisevaan runkoon, karisi lunta ja vettä oksilta, karisi työmiesten päähän ja niskaan ja tunkeutui vaatteiden läpi, olipa ne sitten minkälaisia hyvänsä. Itse työkin muuttui vaikeammaksi, sillä kun joka kirveenisku talvikuukausien aikana kärkkyi helposti petäjän kovaan, mutta hauraaseen kylkeen, paneutui nyt keväällä puu ikäänkuin vastarintaan teräkselle. Puu oli muuttunut sitkeäksi ja kimmoavaksi, sen kuuli jo iskujen äänestäkin.

Ja eräänä kirkkaana, kauniina maaliskuun päivänä, kun lumikiteet kimaltelivat, kuni pienet välkkyvät tähdet, kun koirasteerit olivat kokoontuneet aukeaksi hakatulle paikalle, ja luikersivat kauniimmat kevätlaulunsa ihastuneille kuunteleville naarasteerille, komensi Israel Veikkoliini "seis". Hakkaus oli loppunut täksi vuodeksi. Talvi oli mennyt. Syvällä lumen ja roudan alla olivat salatut voimat alkaneet liikkua. Ne nousivat yhä ylemmäksi puun ja kuoren välisiä hienoja syitä myöten puun soluihin ja suoniin. Nyt ei puu kelvannut enää ainepuuksi, sillä vetelät nesteet rupeavat pian happanemaan. Puu mätäneä pian, on vähemmän pysyväinen eikä kestä pitkää uittamista vedessä, vaan painuu pohjaan matkalla jokiloissa ja järvissä.

Mutta nyt tuli tukinuittajille kiire. Viimeisellä lumella täytyi tukit vetää aarniometsän sydämmestä lähimpään jokeen, sitä myöten kuljetettavaksi sahalle. Tämä oli raskasta työtä miehille ja hevosille. Tukkien molemmat päät sidottiin pienille, lyhyille kelkoille, jotka olivat niin korkeat, että jalasten upotessa tukki ei kuitenkaan koskenut nietokseen. Jokaisen kelkkaparin eteen valjastettiin yksi tahi kaksi hevosta, aina tien hyväyden tahi huonouden mukaan.

Koko päivät vetivät hevoset läähöttäen metsästä mäkien ja lumikinosten, risujen ja oksien ylitse, rytöjen ja kantojen välitse tukkeja, toisen toisensa perästä. Mahtavia honkia, jotka olivat seisoneet vuosisatoja, kuljetettiin pois metsästänsä, metsästä, johon ihmisjalka ei ollut milloinkaan astunut ainoatakaan jälkeä, ei lumeen eikä sammaleeseen; nuo pienet, mutta väkevät ja kestävät hevoset vetivät, miesten iloisesti hoilatessa ja kehoittavasti huutaessa, metsän jättiläiset sen pienen ojan partaalle, joka vielä jään ja lumen peittämänä juoksi Kiiskilän kylän ohitse Pielisjärveen.

Eikä sittenkään, kun lämpö sulatti nietokset, ja kaikki purot paisuivat yli äyräittänsä ja joet muuttuivat kiitäviksi virroiksi, kun tukit huimaavalla nopeudella riensivät järviä kohti, ei silloinkaan työ käynyt helpommaksi. Kylpy virran pyörteissä jäälohkareiden välissä ei ollut niin erittäin harvinaista. Sillä nyt, juuri nyt, tällä lyhyellä vaiheajalla, jolloin pohjolan talvi muuttuu pohjolan kevääksi, oli mahdollisen suurin määrä työtä suoritettava mahdollisen lyhyimmässä ajassa.

Veikkoliini oli nyt oikein oleissansa, hän pakotti, hän kiihotti työhön. Mutta hänen parhaassa vauhdissa ollessaan, toi sanansaattaja soiden ja rahkojen yli hänelle merkittävän kirjeen Blumen kauppuhuoneelta. Hän jätti kaikki erään luotettavan miehen haltuun ja matkusti vielä samana päivänä.

X.

Kevät oli. Leivo oli ensimmäisenä tuonut tämän sanoman, sitten oli västäräkki saapunut ja antanut todisteensa samasta asiasta, ja nyt meni pääsky takaukseen, että niin todellakin oli, ja kuitenkin oli vaikea sitä uskoa ja siitä vakuuttua. Kevät, jolla ei ollut aurinkoa, vaan ainoastaan harmaita sumuja, jotka kastelivat ja lokasivat kaikki, laskematta lämpöä maahan, tämä ei ollut mikään todellinen kevät.

Kaikki näytti kolkolta ja synkältä. Pajupensaissa ja ojan laiteissa lepäsi lumi likaisena ja vetisenä; niityillä oli vielä routaa, joka kylmän peitteensä lävitse päästi ainoastaan voikukan ja koiranputken nousemaan. Lämpöä ei ollut vielä tullut, höyryä ei ollut vielä tarpeeksi, luonto työskenteli puolella höyryllä.

Suikkilan iso saha, kauppahuone Blumen suurin laitos, työskenteli sekin puolella voimalla. Vaikka sahanterät joka päivä surisivat ja vinkuivat, kuin vihoissaan ja raivoissaan, repivät hirsien syyt esille, tekivät sahajauhoja, pintalautoja ja lankkuja kosolta, huomasi jokainen kuitenkin työn käyvän ponnetta ja vauhditta.

Tuo edeltäpäin tietämätön jokin, jota kutsutaan mailmanmarkkinoiksi, oli lamassa. Minkätähden ja kuinka kauvaksi, sitä ei voinut kukaan tietää. Mutta että se oli lamassa, sen huomasi parhaiten noista mahtavista varastoista, joita oli ylt'yleensä. Tapulit ulottuivat kaikkialle, pihamaalta ja ojanlaiteilta muratille ja pelloille. Ne kasvoivat teiden varsille korkeiksi rakennuksiksi, muodostivat katuja, kujia ja kortteleja tuohon elottomaan ja liikkeettömään tapulikaupunkiin, kaupunkiin, missä ei kukaan asunut noissa täyteläisissä huoneissa, eikä kukaan liikkunut ahtailla kaduilla, ei mitään jyskettä kuulunut noilta pieniltä aukeilta paikoilta, eikä vaunuja kulkea suristanut raitioteillä, jotka puoleksi sahajauhojen ja nokkoisten peittäminä luikkivat autioita katuja myöten.

Saha työskenteli puolella voimalla, sen huomasi myöskin nuorisosta. Tuolla 6X1 tuumaisten tapulien välissä seisoj vanha naarmuinen ja haavallinen pihlaja melkein kantona. Se oli kuitenkin kiiruhtanut koristautumaan lehdillä ja nupuilla, vielä kerran, ennenkuin sen päivät olivat loppuneet, viettääksensä nuoren kevään leikkejä. Sen oksilla lauleli leppälintupari, eikä tarvinnut, kuni Bagdadin kaliifi, seitsemää vuotta tutkia lintujen kieltä, ymmärtääksensä että onnellisen rakkauden kieltä ne visertelivät nuo kaksi. Pihlajan juurella istui nuori tyttö ja nuori mies. Mitä leppälintu lauloi allegrossa, sen puhui mies adagioissa; voi, ei mitään työtä sahalla, ei omaa kotia eikä häitä! Kainot unelmat uudesta onnesta ja nuoresta rakkaudesta hukkuivat kyyneliin ja tukahtuivat huokauksiin.

Sen huomasi vanhoissakin. Tapuloitsija Mäkelä seisoj siinä korttelissa, josta 3X9 tuumaiset alkoivat, käsivarret ristissä rinnalla. Vastapäätä katua hienoimmassa korttelissa, jossa 3X12 tuumaiset olivat lateissa, istui kirjakaupustelija Johansson koettamassa hengen innolla ja uskon voimalla hankkia itsellensä ja raittiudelle käännykkäitä. Leveällä, lempeällä, jumalisella katseella toisteli hän toistelemistaan autuuttamisen toivoa ja elämän kruunua. "Herra vihaa mahtavia, Israelin ylimmäisiä, ja niitä, jotka ylvästelevät, hän vihaa ylpeitä ja kopeat kiihoittavat hänen vihaansa".

Ja Antti Mäkelä katseli synkästi edessään olevaan 3X12 tuuman tapuliin ja ajatteli himmeitä, epäselviä ajatuksia kaikkien katoavaisuudesta ja pysymättömyydestä. Kun ei nyt enää Blumeen, ei edes tuohon rikkaaseen Blumeen, jota hän oli koko elinaikansa palvellut, ollut luottamista, kun tämä jätti työmiehensä maksamatta neljäksitoista päiväksi, niin silloin täytyi alkaa hakea turvaa kauppahuoneen ulkopuolelta, ja Johansson oli ehkä oikeassa: paloviina ja herrain ylpeys oli Jumalalle vastenmielistä.

Sitä huomattiin kirkossakin, jossa optimistit, helposti liikutettuina ja herkkäverisinä, rakensivat toivonsa rukoukseen ja avuksihuutamiseen tällä hädän ajalla. Sitä huomasi pienissä työmieskodeissakin, jossa pessimistit istuivat alakuloisina ja synkkinä, kun äiti varpaisillaan käveli askareissaan ja lapset arkoina hiipivät köyhän kodin ulkokulmilla.

Sitä huomattiin kapakassa, jossa opportunistit istuivat hyväksensä ja huviksensa käyttämässä odottamatonta joutilaisuuttaan, kuiskaamalla esittäen yhteiskuntaa parantavia oppejaan ja ratkaisemassa työväenkysymyksen kuin sirkkeli tasoittaa lankun päät. Mutta kauempana huoneessa, myymispöydän takana, meluttiin kovalla äänellä. Siihen olivat nuorimmat rauhanhäiritsijät asettautuneet, ja samoin kuin ensimmäiset lumihuuteet pyörivät ja lentelevät vielä kylmenemättömässä syysilmassa, samaten kuultiin kapakkatuvan kuumassa ilmassa suuria sanoja ja hurjia kirouksia satelevan, törmäävän yhteen tunkeilevan tilasta, sanoja, jotka uhkasivat Suikkilan sahalle ja sen ympäristölle tulta ja hävitystä.

Melun siinä sisällä ylimmillään ollessa, aukeni ovi ja sisään astui kiiruusti vanha tapuloitsija naisen seuraamana. Heillä näkyi olevan jotain tärkeää ilmoitettavana, sen huomasi heti. Lähinnä seisovat vaikenivatkin heti; huoneessa syntyi ikäänkuin ontto eli aukko keskelle, johon hälinä kukistui, ja noin minuutin kuluttua kuultiin ainoastaan yksityisiä: noh! noh! mikä nyt on? Tapuloitsija ilmoitti höyrylaivan äskettäin laskeneen laituriiin, ja että herra Emil Blume oli laivassa.

— Hän sen penikka, joka on syypää kaikkeen tähän kurjuuteen, kuultiin nyt joukosta. Hän, joka muutamia vuosia sitten loikoi täällä koko kesän riippakoikussa eikä edes viitsinyt päätänsä nostaa, jos ei joku naisihminen kulkenut sivutse.

— Menkäämme hänen luoksensa ja kysykäämme, aikooko hän maksaa työmiehillensä vai ei.

Syntyi yleinen meteli kapakassa.

— Ei, seis nyt! odottakaa vähäsen, huusi nyt tapuloitsija hälinän voittavalla äänellä, hän ei ole yksinään. Veikkoliini on hänen kanssansa, Israel Veikkoliini.

Nyt kääntyi puhe toisaanne. Tuo äsken niin synkkä ja kiihottunut mieliala muuttui päinvastaiseksi. — Vai hän. Niin, jos joku voipi tässä auttaa, niin ei sitä tee englantilainen eikä ranskalainen, vaan kyllä Veikkoliini se on, joka sen tekee. Se on mies se, joka on pitänyt huolta itsestään, hänellä on rahaa, Kiiskilässä saha ja metsiä vielä. Me menemme miehissä konttoriin.

Ja synkimmästä epätoivosta ja toivottomasta alakuloisuudesta muuttui mieliala pikaisesti toivorikkaaksi parempien aikojen odottamiseksi, aiheettomaksi luottamukseksi kauppahuoneen maksukykyisyyteen.

Kiireimmiten maksettiin ryypyt ja olutpuolikkaat, ja nyt lähti liikkeelle tänä kevätiltana pitkä epäsäännöllinen jono konttorirakennukselle.

Tämä sijaitsi alhaalla kosken partaalla, niin lähellä putousta, että tyrsky joskus räiskyi sen huvisillalle. Rakennusta ympäröitsi kaunis, hyvin hoidettu puutarha, jossa kevättyöt nyt tehtiin suurella uutteruudella. Rappujen edessä olevalla suurella kukkaispenkereellä kukoisti lukemattomia punasinerviä crocus'ia ja muita valkoisia ja kirjavia kukkia, ja siellä täällä loisti tulpaani kuin punainen veripilkku mustalla mullalla. Aurikkelit olivat nupulla, ja punaisiksi paletunein sormin kömpivät pionit ylös maasta.

Nuori suoravartaloinen nainen, jolla oli pieni, kaunis pää ja raskasmielinen, älykäs sävy somamuotoisissa kasvoissaan, työskenteli muutamien äsken paljastettujen ruusupensaiden ruokkimisessa ja ampelopsis-köynnösten sitomisessa verannan ristikon ympärille. Kun hän kuuli raskasta nassuttavaa astumista märällä tiellä, katsahti hän pikaisesti ylös. Hänen kasvonsa vaalenivat, ja säikähtyneenä katsoi hän ympärilleen. Sitten kääri hän nopeasti helmansa ja juoksi keveästi kuin hirvi konttoriin. Silmänräpäyksen perästä tuli hän ulos miehensä kanssa, joka oli sahanhoitaja Paulsson. Tämä oli voimakas, lyhyenvantera henkilö, jonka silmät katselivat terävästi, pistävästi. Miehellä oli revolveri kädessään. Tuo kaunis rouva koetti hillitä levottomuuttaan ja kuiskasi: Kaarlo, älä pikaistu, Kaarlo, Kaarlo. Nyt seisovat työmiehet jo pnutarhanaidakkeen sisäpuolella.

— Mitä te tahdotte? sanoi Paulsson vihaisesti.

Yleinen hiljaisuus.

— Mitä te tahdotte? kysyi sahanhoitaja korkealla äänellä.

— Puhua herra Blumen ja Veikkoliinin kanssa, vastasivat pari rohkeinta.

— He eivät ole vielä täällä, vastasi sahanhoitaja karmeasti. Olenhan sen jo sanonut; ja nyt te jätätte heti puutarhan. Mutta heti ... kuuletteko te — ja nuo terävät silmät alkoivat säihkyä.

Yleinen liike syntyi nyt työmiesten joukossa.

— He ovat tulleet ... he ovat täällä, vastasivat muutamat.

— Niin, täällä minä olen, vastasi nyt eräs ääni, ja polulla alhaalta kosken luota tuli herra Emil ylös puutarhaan. Veikkoliini on vielä tuolla alhaalla, laiturilla. — Onko jo tultu näin pitkälle, sanoi hän kuiskaten Paulssonille? Hän oli vaalennut nähdessään levottoman ihmisjoukon puutarhassa.

— Täällä me olemme, sanoi hän jälleen, kääntyen joukkoon päin. Hyvää iltaa, hyvää iltaa, menkää nyt kukin kotiinsa. Tunnin perästä saamme puhua ja selvittää koko asian.

Lakit lensivät pois kansan päästä. Eräs vanha mies astui esille, pudisti Emil herran kättä ja sanoi nöyränä: — Älkää pahaks' panko, älkää pahaks' panko, nuori herra, minä olen ollut täällä aina Teidän isänisänne ajoilta, ollaan vähän niinkuin levottomia täällä tehtaassa, älkää pahaks' panko, — ja niin vetäytyi joukko hiljaksen puutarhasta.

Herra Paulsson ja hänen isäntänsä menivät verannalle päin. Emil herra tervehti kohteliyaasti tuota kaunista rouvaa, jonka kasvoille pikaisesti ilmauntui polttava punehdus, punehdus, joka peitti hänen poskensa, otsansa ja kaulansa, punehdus, joka tuotti uhkaavan ilmeen sahanhoitajan teräviin silmiin, joka muutti hänen piirteensä vielä tuimemmaksi ja ihonsa vielä keltaisemmaksi. Tuskin yhtäkään lausetta nämä kolme toisillensa lausui. Ujostuksissaan astuttiin konttori-rakennukseen. Sahanhoitaja pani revolverin kirjoituspöydälle. Rouva Paulsson katosi äkisti sisähuoneisiin teetä laittamaan. Myöskin Paulsson oli mennyt ulos huoneesta, ja hetkiseksi jätettiin herra Emil yksikseen.

Oli aikoja kulunut siitä — kohta Paulssonin tultua sahan hoitajaksi — kun herra Emil oli tässä huoneessa, joka ennen oli ollut salonkina hänen vanhempiansa kesäasunnossa; silloin se oli koristettu kukilla ja vanhoilla perhemuotokuvilla. Nyt se oli alennettu konttorihuoneeksi ja täynnä näyttöä reunuspuista ja läpileikkauksista, hintaluetteloja kaikkialla, seinillä ja katossakin.

Ei, ei kaikkialla, eräs suuri valokuva vanhanaikuisine aaltomaisine puitteineen riippui huoneen yhdessä nurkassa. Se oli hänen ja sahanhoitajan, hänen, nuoruutensa ystävän, valokuva. Kuinka hyvin hän muistikin sitä hauskaa juomapäivää, jolloin he molemmat ylioppilaina, molemmat laulajoina, valokuvattiin tämä malja välillensä. Oi, paljon oli senjälkeen tapahtunut, joka oli toisistaan erottanut nämä molemmat ystävät. Vuosia oli kulunut siitä ajasta, ja kumminkin puhui tuon kauniin rouvan polttava punehdus herra Emilin nuoruuden urostöistä. Paulsson, ystävä Kokko, joksi häntä sanottiin, oli saanut sahanhoitajan paikan, palkan ja asunnon kauppahuoneelta sekä vielä lahjojakin. Mutta siitä ajasta alkaen oli Kokon entiset pyöreät, avonaiset ja iloiset silmät muuttuneet noiksi pistäviksi, teräviksi, jotka nyt herättivät pelkoa työmiehissä.

Herra Emil ei ennättänyt kumminkaan, onneksi kyllä, vaipua ylioppilasmuistoihin; ovi aukeni ja sisään astui Paulsson ja Veikkoliini. Näytti siltä, kun Paulsson ei tahtoisi olla yksinensä herra Emilin kanssa, ja jonkinmoisella innolla ryhdyttiin liikeasioihin, ikäänkuin ainoalle puolueettomalle alueelle, jolla voitiin yhtyä.

Herra Emil veti esille Schönfeldin siististi kuni kaunokirjoittajan kädellä kirjoitettuja ja viivattuja tapelleja, hänen anomuksensa ulkomaalaisille saamamiehille maksuajan pidentämisestä, esitti asian semmoisena, kuin hän itse Schönfeldin innostuttamana sen käsitti, ja niinkuin kirjeessä Paulssonille oli ilmoitettu.

Herra Emil oli synnynnäisen hyvän älynsä, rikkaan kuvitusvoimansa avulla melkoisesti kehittänyt asioimis-älynsä. Joll'eivät ajat olisi olleet niin huonoja, jollei hän olisi koko aikaa työskennellyt edellisen velkakuorman raskauttamana, melkein ilman toivoa ja luottamusta, niin olisi hän ehken työskennellyt voimalla ja innolla. Blumen kauppahuoneelle oli se välttämättömänä elinehtona, Paulssonille suureksi eduksi, jos Schönfeldin tekemä ehdotus voisi mennä lävitse, ja tämä ehdotus oli se, että muodostettaisiin yhtiö, niin että muun muassa Paulsson, joka perinpohjin tunsi liikkeen, ja Veikkoliini, joka omasi halpahintaisia metsiä, yhtyisi kauppahuoneeseen. Herra Emil esitti kaikki edut tästä loistavalla todistusvoimalla. Edut olivat kieltämättömiä, vaikeudet tosin melkoisia, mutta tiettyjä ja mahdollisia voittaa.

Veikkoliini kuunteli suurimmalla tarkkuudella. Kaksi punaista, jyrkkäpiirteistä pilkkua ilmauntui hänen laihoille poskillensa, kun tämä ehdotus hänelle tehtiin. Hänen muutoin umpinainen luonteensa, joka tuon jonkin takana, jota me sanomme talonpojan levollisuudeksi — kansassa kasvatuksen kautta saavutettu arvokkaisuus, eikä mikään luonnonlahja — kätki koko mailman ajatuksia ja tunteita, jätti hänen hetkiseksi. Hän hymyili niin, että lukemattomia ryppyjä muodostui tuolle ruskealle iholle. Hänen silmänsä loistivat siitä tyytyväisyydestä, jota hän tunsi. Hänen koko olentonsa ikäänkuin laajentui, hän tunsi nousevansa ylöspäin, tunsi että hän oli saavuttamaisillaan päämaalia, joka kauan unissa oli hänelle kangastanut.

Paulsson'in terävä silmä huomasi voiton, hän nousi ylös hillitäksensä oman mielenliikutuksensa.

— Minä tuon sisään vähän konjakkia ja vettä, sanoi hän, ja hieno hymy kohosi hänen omiin suupieliinsä mutta katosi samassa, Tämä oli jotakin niin tavatonta hänen katkerissa kasvoissaan ja muutti siihen määrään koko niiden mielenilmeen, että Veikkoliini havahtui humauksestansa ja heti jälleen tunsi seisovansa lujalla maalla.

— Me olemme aikoneet muuttaa firman nimen "Blume et Komp'ksi", sanoi herra Emil pitkäväteisesti ja katsoi tarkastaen Veikkoliiniin. Veikkoliini hymyili hiljaisen pidätetyn hymyn, kumartui syvään ales paperien yli salataksensa mielenliikutustansa, selaili niitä ja sanoi päättävästi:

— Minunhan kumminkin ensin pitää saada osa näistä asiakirjoista täällä.

— Kyllä, ne te saatte Paulssonin tahi hänen konttoriapulaisensa kanssa tutkia täällä konttorissa tänä iltana. Huomenna pitäisi minun saada teidän vastauksenne. Se on hyvä tarjous, jonka teille teen, siitä voitte olla vakuutettu. Ja herra Emil antoi Veikkoliinille johtavan katsauksen kaikkiin tapelleihin ja papereihin.

Nyt tuli Paulsson tuoden konjakkia ja vettä. Juotiin "saat täst", ja päätettiin, että sillä aikaa kuin Veikkoliini tutkii tapelleja, ne toiset kaksi menevät alas sahalle maksamaan työmiehille, sillä Blume oli tuonut rahoja mukanaan.

Veikkoliini jäi yksikseen huoneeseen. Hän tirkisteli varovasti kummastakin akkunasta, heittäytyi hillitönä konttorituolille, ja antaen vapautta riemuitsevalle ilollensa, joka täytti hänen sydämensä,

päästi hän lyhyen röhänaurun. Hän levitti käsivartensa, huitoi niillä; hän tunsu ikäänkuin hän olisi vuosimääriä istunut vankeudessa ja nyt, nyt ensikerran äkisti saanut vapauden. Hän muisti kuinka hän kerran Viipurissa oli nähnyt erään vangitun mustalaisen päästettävän lääninvangilasta, kuinka tämä rajattomasta vapaudenilosta oli laskeutunut maahan, suudellut sitä ja vannonut, että hän ei koskaan enää, vaikka mitä rikosta hyvänsä tulisikin tekemään, elävänä antautuisi vangiksi.

Vapisevin käsin tarttui Veikkoliini papereihin ja hillitsi ilonsa, kuten olisi siinä ollut vaara. Hän muisti ne tuskalliset tunnit, jotka hän joku aika sitten oli viettänyt proomu Vellamon kastarissa, kun hän ensikerran sai kuulla kauppahuone Blumen rappiotilan; hän muisti kauheat päivät, pelvon ja toivon päivät, ja epäilyksen, ennättäisikö hän ostaa Matti Kiiskilän talon ja metsän, ennenkuin tuo odotettu mullistus tapahtuisi. Toista kertaa ei hän tahtonut tulla samaan tilaan, ja hän muuttui äkisti kovaksi kuin valurauta — hän karkoitti kaiken turhamielisyyden, kaikki tyhjät unelmat, kaiken laupeuden, kaikki; —ainoastaan hänen järkensä, hänen vaaran teroittama arvostelukykynsä, hänen peruuttamattomasti päättäväinen tahtonsa ratkaisisi tuon suuren kysymyksen: herrako — vai palvelija?

Hän tutki esillä olevia tapelleja tarkkaan, ajattelevaisesti. Kului tunti tunnilta — sitten kutsuttiin hän illalliselle.

Ilta ruokaa syödessä oli mieliala raskaana. Veikkoliini ei vielä tahtonut antaa ratkaisevaa vastausta asiasta. Rouvaa ei näkynyt, Paulsson ja Blume eivät tahtoneet puhua ruotsia, jota Veikkoliini huonosti ymmärsi, jott'eivät herättäisi hänessä epäluuloa, ja kun he puhuivat huonosti suomea, ei siinä tullut paljon puhutuksi.

Illallisen kestäessä muuttui Blume äkisti huomattavan levottomaksi. Hän tuskin saattoi pakottaa itseänsä istumaan hiljaa, hänen salainen paheensa alkoi häntä muistuttaa läsnäolostansa, noita veltostuneita piirteitä nytkäytti, huulet vapisivat silloin tällöin vavahtaen, silmäterät laajenivat, hän nähtävästi näki kaksia, sillä aika-ajoin tavoitti hän sivuin niitä esineitä, joita hän tahtoi ottaa.

Kun illallinen vihdoinkin oli lopussa, kiiruhti hän huoneeseensa, mutta siellä oli talon naisväki vielä parhaillaan siivoamassa, vuoteita tekemässä ja lämmittämässä. Puoli-vimmoissaan juoksi hän ulos kevytyöhön ja käveli edestakaisin puistossa ja pihalla. Hän otti liivintaskusta erään pienen kotelon, jota hän hermostuneena aukaisi kerta toisensa perästä.

Ilma oli muuttunut, sumu ja kosteus oli poissa, tuo raaka kevätuuli oli lauhkea ja lämpöinen, taivas kirkas, kuu valaisi seutua. Koivu levitti tuoksuansa, koski pauhasi ja heitti pisaroita ympärillensä, jotka muodostivat liikkuvia, monivärisiä vesikaaria yli tuon valkoisen vaahdon. Ilma oli lieveä, pikkulinnut sirisivät silloin tällöin pesissänsä, ruisräikkä antoi kuulla narskutustansa, luonto varustautui auringonpaisteeseen ja lämpimään päivään, juhlaan ja iloon.

Mutta niinkuin kirottu samoili herra Emil puutarhan käytävillä tuskallisesti odottaen, että hänen huoneensa tulisi kuntoon. Vihdoinkin, vihdoinkin katosivat valot tuolta ylhäältä, hän riemuitsi tuskissansa, riensi ylös, sytytti vapisevilla käsillä kynttilänsä, kiskoi auki soman, englantilaisen matkalaukkunsa ja etsi kaikista sen koloista ja säilyistä tuota huumaavaa myrkkyä, ikäänkuin hän olisi etsinyt sielunsa autuutta. Hän ei löytänyt sitä. Mahdotonta! Hän oli kuitenkin kätkenyt sen huolellisesti siihen. Hän maltoi äkisti mielensä, vaistomaisesti, voidaksensa ajatella, kuinka se oli hävinnyt, minnekä hän oli sen pannut, ja oliko hän sen matkalla kätkenyt. Jahah, nyt muisti hän sen, hän oli pannut sen matkalaukkunsa. Hänen huulensa vetäytyivät kankeaan suonenedontapaiseen hymyyn, hän ikäänkuin havaitsi jotakin kiiltävää punaista, jota hän mielessään kuvaili edessänsä; hiki juoksi hänen otsastansa. Se lievensi hänen tuskansa ja taistelemalla saavutetulla levollisuudella, vakavuuden ja varmuuden tunteella meni hän alas konttoriin tuodaksensa sieltä matkalaukkunsa.

Pimeässä korridorissa kuuli hän hiljaisen soinnukkaan äänen; "Emil, seisahdu, Emil minä pyydän", hän tunsu pehmeän pienoisen käden, mutta hän meni muissa ajatuksissa, toisessa teossa. Hän oli hurjimman halun painon alaisena. Törkeästi huutaen: "pois tieltä", meni hän eteenpäin rappuja myöten ja astui konttoriin. Hän ei edes huomannut nyyhkimisen ääntä, joka kuului rappusista.

Konttorissa oli pimeä, hän sytytti kynttilän, silloin näki hän erään paperin pöydällä, johonka oli jotakin kirjoitettu suurilla, jäykillä kirjaimilla. Hän haki ensiksi matkalaukkunsa ja aukaisi sen pikaisesti. Täällä, täällä sisässä se oli, tuo tuskallisesti etsitty, eräessä sievässä kristallipullossa. Taaskin vilahti värinläike hänen silmiensä edessä. Noh, nyt saattoi hän heittää pikaisen silmäyksen paperiin. Mitähän se mahtoi sisältää? Hän luki koneellisesti seuraavat sanat suomeksi:

"En koskaan yhdy kauppahuoneeseen.

"Israel Veikkoliini."

Herra Emil vavahti. Kristallipullo putosi kilisten muutamille rautanäytteille, jotka olivat laattialla, ja meni tuhanneksi muruksi.

Hämmästyneenä tuijotti hän laattiaan.

Nyt valtasi hänet raivo ja epätoivo. Yhdessä sekunnissa selvisi kaikki hänelle: että hän tuolla ulkona jälleen luotansa oli sysännyt pehmoisen, sievän käden, lämpöisen, rakastavan sydämen; että Veikkoliini oli jättänyt hänet pulaan; että kauppahuone oli joutunut häviöön ja, mikä oli kauheinta kaikista, että pullo makasi särkyneenä, hänen jalkansa juuressa, levittäen hienoa karvasmantelin tuoksua ympärillensä.

Melkein tunnotonna tuskasta hapuili hän tulta. Hän tapasi jotain kovaa, kylmää, kiiltävää, katsoi lähemmin sitä, ymmärtämättä ensin mitä se oli. Häntä värisytti, se oli Paulssonin revolveri.

— Oikein, sanoi hän, se tulee kuin kutsuttu.

Kuului muutamia napsauksia ... laukaus, ja kauppahuone Blumen viimeinen edustaja oli mennyt tuntemattomiin.

XI.

Kun Veikkoliini oli lopettanut herra Emilin tapellien tarkastamisen, pakeni hän huoneesta. Hän pakeni itseänsä. Kunnia kuulua Blumen kauppahuoneeseen oli hänelle liian houkutteleva. Jos herra Emil olisi vielä kerran asettanut hänen eteensä tämän loistavan numerosarjakuvan, joka alkoi muutamalla pennillä kuutiojalalta ja loppui miljoonilla, komeilla kuvilla koreista arvopapereista paksuina tukkuina, kulturalajista ja ennen kaikkea yrityksistä, suurista yrityksistä: tuhansittain työmiehiä pantaisiin liikkeelle pitkin koko Karjalan vesistöä, satoja hevosia ja höyrykoneita pakotettaisiin kuljettamaan tavaroita kauppahuoneen mahtavaan varastoon, joukottain ostajia ja turvatteja, liikeystäviä, asiamiehiä tulisi alituisen tuomaan uusia tilauksia, toisi sterlinkipuntia, frangeja ja guldenia noihin tilaviin kassaholveihin — kuka tiesi, ehkä hän lopulta olisi antanut houkutellessa itsensä kauppahuoneeseen, ja se olisi ollut tyhmää, varsinkin, kuten hän nyt asian käsitti. Ja hänen käsityksensä oli varmaankin oikea, sen hän tunsikin, sen hän tiesi. Sentähden tahtoi hän ennen paeta kuin huonosti vastustaa. Ei, herra Emil, ei! Oljet voivat kyllä olla pehmeitä, mutta niistä tulee kova vuode.

Veikkoliini luuli itse, sen loppupäätöksen jälkeen, jonka hän oli saanut herra Emilin laskuista, ja sen päätöksen jälkeen, jonka hän oli tehnyt, oppineensa enemmän kuin ennen vuosikausiin. Hän oli tullut tarkkanäköiseksi, oli oppinut tuntemaan itsensä. Hän luuli näköpiirinsä tästä hetkestä laajentuneen entistään paljoa laveammaksi.

Aamulla heräsi Veikkoliini aikaisemmin, kuin tavallisesti, juuri kun höyrylaiva vihelsi ensikerran. Kooten pikaisesti kapineensa hiipi hän kesäpäivän auringon valaiseman verannan ohi, tulpaanien ohi, jotka sadoittain loistivat, kuin veripisarot, tuolla mustalla mullalla, alas rantaan, tuolle pienelle höyryvenheelle. Peläten tulevansa huomatuksi ja että herra Emil tavoittaisi häntä, kiiruhti hän huomaamatta rantaan. Hän astui laivaan, ja nyt hengitti hän jo helpommin. Vasta sittenkuin propelli oli alkanut pyöriä, säikäyttäen salakat, jotka leikkivät auringonpaisteessa, tunsikin hän itsensä varmaksi ja levolliseksi, ja mielihyvällä nautti hän nyt tuosta ihanasta kesäilmasta, sillä kesä oli tullut, lämpimänä ja toivorikkaana, äkillisesti, odottamatta, kerrassaan.

Aurinko lähetti valoansa sisäjärvien selille, niemille ja saarille. Leppä oli vielä ruskea, ikäänkuin pakkanen olisi polttanut sen lehdet. Haapa oli jo ennättänyt askeleen edemmäksi, sen lehdet välähtelivät kauneimmassa kullanpunaisessa värissä, ja koivun hiirenkorvat näyttivät matkan päähän hienosti vivahtavalta harsolta, joka verhosi lehdot ja metsäkielekkeet. Lahtiloissa rääkitti tavi, ja raskaana lenteli kuikka selkien yli hakiessaan alituisesti huutavien, alituisesti nälkäisten lокkien ja tiirujen hävitysiltä suojelettua soidinpaikkaa.

Veikkoliini, ollen ainoa matkustaja, heittäytyi pitkälleen eräälle laivankannella olevalle sohvalle ja katseli ajatuksissaan mieltävänä ääretöntä sinistä taivasta. Tuo määrätön, tuo muodoton, ilman tukea silmälle, tämä taivaan avaruus ja kauneus tekivät häneen syvän vaikutuksen, hän tuli surumieliseksi. Oh, nuo kirotut numerot, niitä oli hän eilen laskenut tuntimäärin. Voitto tuntui olevan häntä niin lähellä, niin tiettyä, onni niin varma. Hän kuuli jo sen siipien suhinaa. Se oli hänen päällensä, hänen ympärillensä, hänen luonansa, ja juuri kuin hänen piti se tavoittaa, silloin se pakeni. Muutaman silmänräpäyksen oli hän luullut jättäneensä kauas taaksensa entisen halvan itsensä, olevansa kauppahuone Blumen jäsenenä, rikkaana ja riippumattomana. Ja kuitenkin, tämä viimeinen vuosi, minkälaista oli se ollut? joka päivä lupauksia, lupauksia, lupauksia, hämäriä unelmia onnellisuudesta, joka kangasti, ja joka päivä täytyi hänen kuitenkin antaa itsellensä se neuvo — odota. Oliko hänellä

aikaa odottaa, hän, joka oli ennättänyt elämän keskipäivänhetkelle? Kuinka hän vihasikaan tuota sanaa: odota.

Tavallisella itsepäisyydellään ei hän huomannut, että hän jo kauan sitten oli saavuttanut rohkeimpienkin toiveittensa määrän, semmoisina kuin ne olivat olleet pari vuotta sitten. Hän ei huomannut tahi ei tahtonut huomata, että hän alati oli jännittänyt jousen kireemmälle ja alati asettanut määräpään kauemmaksi, pyytänyt enemmän ja enemmän. Sittenkuin hän oli pelastanut säästönsä Blumelta, olihan hänestä tullut kauneimpien metsien omaaja, hän oli saanut kumppanin ja rakentanut sahan, sahan, joka nyt jo tänä kevänä alottaisi tehdä työtä.

Perhettänsä ei hän tosin ollut löytänyt takaisin, mutta oliko hän edes kertaakaan todenperään sitä etsinyt? Ei, päinvastoin oli häntä useammin kuin kerran viehättänyt toivo, että...

Mutta se oli asia, joka ei koskenut häneen. Hän ei ollut huomaavinaan, että, jollei kaikki menisi nurin ja ihan vastoin odottamista, olisi hän muutaman vuoden kuluttua rikas mies, ei yhtä rikas, kuin Blume oli ollut, mutta kuitenkin...

Niin, Blume, ja ajatukset kääntyivät toiselle suunnalle. — Nyt se rymähtää, ja Matti ja Maria, mitähän he sanovat, kun kaikki heidän omaisuutensa menee mukana. — Niin, hänen vikansa se todellakaan ei ollut. — Matti olisi voinut ottaa rahansa pois Blumelta, ja kuitenkin, hänen omatuntonsa ei antanut hänelle rauhaa. Hänen täytyi myöntää, että oli tapahtunut juuri niin, kuin hän oli laskenut ja toivonut. Rauhoittaakseen itseänsä ja omaatuntoansa päätti hän nyt tulevaisuudessa, kun kaikki välttämättömät tapahtumat olivat tapahtuneet, ottaa nuo hyvät ihmiset palvelukseensa. Hänen sahallaan löytyisi kyllä työtä, ja hyvin hän heille maksaisi — ja kuitenkin, ehkä olisi parasta jättää heidät oman onnensa nojaan. Tuo Batseban juttu ei milloinkaan tulisi tapahtumaan. Mutta olihan lapsellista ajatella sitä, eihän se milloinkaan voisi tapahtua todellisuudessa, ei voisi milloinkaan tapahtua, ei, ei milloinkaan elettäessä.

Sitä paitse, mitä hänellä oli katumista? Jos hän ei olisi ajoissa kiiruhtanut, niin olisi hänelle itsellensä käynyt samoin kuin Matille nyt. Ja hänen omatuntonsa paatui, hänen sydämensä kylmeni. Ei, rahojansa hän ei milloinkaan heittäisi. Hän luuli seisovansa vihollisten keskellä, jotka tahtoivat häneltä riistää hänen kultansa, ja hän tappeli ja varjeli itseänsä vimmatusti. Oli onnettomuus, että tuo kohtasi Vahvaa Mattia ja hänen kaunista vaimoansa, mutta hänen vikansa se ei ollut, onnettomuus se oli.

Ehkä olisi parasta aluksi matkustaa pois, kunnes hurjin myrsky olisi ehtinyt lakata raivoamasta. Kunhan sitten tulisi takaisin, olisi asia tunnettu, keskusteltu ja pahin aika ohitse.

Veikkoliinin näitä mietteitä hautoessa, kulki höyrylaiva Saimaan autioilla vesillä harmaiden, kallioisten, aaltojen sylistä kohoavien saarien ohitse, joilla laihoja mäntyjä kasvoi.

Ei missään näkynyt aaltoilevata peltoa, viheliäistä niittyä: raskas, synkkä, kolkko luonto, peninkulmittain joka suunnalle. Ainoastaan siellä täällä loitommalla ilmaisi muutamista kaukana olevista tuvista suoraan sinistä kevättaiivasta kohti valkoisena nouseva savu, että täälläkin asui ihmisiä.

Äkisti, jyrkässä käänteessä niemen ympäri näkyi erämaan keskeltä kallioiden ja mäntyjen välistä kolme mahtavaa keskiajan tornia, joita toisiinsa yhdisti paksu muuri. Se oli vanha Olavinlinna, jonka ijäkkäät kiviläjät kohosivat kallioluodolta keskellä nopeasti rientävää virtaa. Pikku höyry kulki vauhdilla salmea ihan linnan vieritse, teki äkkikäänteen oikealle ja laski pian Savonlinnan laituriiin. Rannalla oli tavaton liike. Miten ovat asiat Suikkilassa, oli ensimmäinen kysymys, jonka kymmenkunta henkilöä teki höyryn katteinille ja sen ainoalle matkustajalle Veikkoliinille.

— Suikkilassa? Suikkilassa? Mitäs siellä olisi tapahtunut? Siellä oli kuin tavallisesti.

Kaikki näyttivät hämmästyneiltä ja ihmetteleviltä. — No, mutta Blume, Emil herra, ettekö ole kuulleet, että Emil herra on kuollut? Hän on ampunut itsensä. — Ja nyt sai Veikkoliini tietää, että kun herra Paulsson saman päivän aamuna tuli konttoriin ja toi sähkösanoman Englannista, joka ilmoitti että maksunlykkäys oli myönnetty, että englantilainen kauppahuone lähetti kokeneen henkilön avuksi selvittämään asioita, makasi Emil herra verissään konttorin laattialla,

Nuolen nopeudella, höyryn ja sähköän avulla, oli tuo synkkä sanoma Emil herran kuolemasta levinnyt yli koko Suomen.

Emil herra oli tosin vielä nuori ja vähemmän tunnettu, häntä ei niin paljon ajateltu. Mutta kauppahuone, tuo vanha kauppahuone, joka miespolvia oli hallinnut Karjalan taloudellista elämää, ja jota pidettiin niin varmana, niin pysyväisenä, tuo komea rakennus, joka, kuni Pyhän Olavin linna tuolla kohosi monien satojen pienien kauppahuoneiden ja toiminimien yli, jotka kaikki viettivät enemmän tahi vähemmän kituvaista elämätä, pitäisikö senkin maksaa veronsa huonoille ajoille. Kukahan nyt olikaan varma, kysyttiin joka paikassa, minne surusanoma saapui. Ja tunteelliset ihmiset ajattelivat kaikkia niitä päivätyömiehiä, tukkijunkkareita ja sahatyömiehiä, joita satamäärin oli kauppahuoneen palveluksessa,

kaikkia köyhiä, joilla oli panoksia kauppahuoneen tallella. Ja sitten nuo isot saamamiehet ... kuinka monta heistä voisi pystyssä pysyä?

Tieto Emil herran kuolemasta tuli Veikkoliinille odottamatta, ja teki se häneen syvän vaikutuksen. Kun hän oli saanut ajatuksensa selvitettyksi, nousi hänessä vihan vimma kuollutta kohtaan. Vielä eilen oli hän kuvailut kaikki niin valoisaksi ja toivokkaaksi, oli kauniilla puheella houkuttellut Veikkoliiniä panemaan alttiiksi tuskalla ja levottomuudella ansaitut omaisuutensa ja rahansa, ja heti sen jälkeen on hän epätoivossa aseman pysymättömyyden tähden tehnyt lopputilin elämän kanssa. Mutta hänen katseensa selkeni uudestaan, ja hän ajatteli itseksensä: Israel Veikkoliini oli heitä viisaampi, häntä ei kukaan enää petä, hän tietää olla varoillansa. Ja nyt oli Blume poissa, hävinnyt maan päältä. No, kun se kerran oli tapahtunut, niin olihan parasta, niinkuin oli. Kilpailija, joka on pakotettu myymään mihin hintaan tahansa, on ikävä toveri, joka ainoastaan tuottaa onnettomuutta.

Ei, tuo Blumen juttu, se oli kuin ukkosilma, se puhdistaa ilman. Vielä pari senlaista seikkaa, ja nuoret, jotka ovat alhaalla laaksossa olleet varjossa eivätkä milloinkaan ole saaneet suoranaista valonsädettä kultaisesta auringosta, ne tulevat nyt nousemaan. Nyt on nuorien kevät. Veikkoliinista tuntui ikäänkuin hän olisi vapautettu jostakin painajaisesta, joka oli häntä kauan vaivannut ja usein estänyt hengittämästä. Hän tunsi itsensä vapautuneeksi, tunsi että hän kohosi entisestä yhteiskunnallisesta asemastaan, kohosi ylemmäksi, tuli herrasmieheksi.

Ei, pois nyt epäilykset, loppurohjaus oli niin mahtava, niin suuri, ettei hänen tarvinnut pelätä kotiintuloa.

Hän otti siis ensiluokan piletin laivassa, ensi kerran elässään, astui laivaan koko rohkeasti ja koetti olla koteutuneena muiden matkustajain, matkustavien liikemiesten, matkailijain ja ylioppilaiden seurassa. Mutta vaikka hän koettikin liikkua ujostelematta toisten joukossa, tunsi hän kuitenkin juovan olevan itsensä ja heidän välillänsä. Hän meni salonkiin, pani oven tarkasti kiinni ja alkoi vetää housunsa lahkeet saappaanvarsista. Tämä olisi viimeinen muutos hänen kanssaan, ennenkuin hän kotelosta lentäisi, niinkuin perhonen, säteilevään päivänvaloon. Suorat, tasaiset, pitkät housut olisivat todistuksena, että hän oli jättänyt aliluokan, että hänellä oli sija ja äänivalta noiden kymmentuhannen ylikuokkalaisen joukossa. Mutta vaikka miten hän olisi oikonut housujansa, jotka olivat kaikki päivät rypistyneet saappaanvarsissa, niin ei hän niille mahtanut mitään. Hänen terve järkensä sanoi hänelle, että ne, senlaisina kuin nyt, eivät soveltuneet aiottuun muutokseen. Vähän häpeissään ja alakuloisena pani hän lahkeet takaisin varsiin ja meni kannelle.

Mikä ihana kevätkesäpäivä! Virta paisui, aallot kohisivat. Pyhän Olavin tornien ja viirujen ympärillä kirkuivat naakat. Hanhikki ja voikukka kukkivat rauniolinnan onkaloissa ja sorassa, kalalokki leijaili linnoituksen ympäri, ja auringon valaisemien vallien laiteita pitkin kiiti tornipääskynen nuolen nopeudella.

Auringonvalo, kesänlämpö ja joutenolo vaikuttivat, että Veikkoliini oli onnellinen, niin onnellinen, että hän unohti pukeutumisharminsa ja tuon Mattia koskevan...

Mutta kun hän muutamien päivien perästä oli saapunut Kiiskilään, oli hänen onnensa loppunut. Vasta illan tullen saapui Veikkoliini omaan, entiseen Matin tupaan. Aurinko oli laskeutunut pari tuntia sitten, kesäyön vaalea pimeä levittäisi seudun yli, ja nyt tulivat nuo synkät ajatukset takaisin. Veikkoliinista tuntui raskaalta mennä vastamäkeä tupaan. Miten alottaisi hän puheensa, miten sovitteleisi hän sanomansa Blumen konkurssista? Miten tuoda esille tuo asia? Eivätköhän he jo koko asiata tietäne? Ja Maria, tuo viisas, selväpäinen Maria, kun hän kirkkailla silmillään katsoisi häneen miellyttävästi ja liikuttavalla äänellä alkaisi tiedustella asiasta, miten hän suoriutusi? Ja tuo kummallinen tyttö sitten ja hänen isot käsittämättömät silmänsä, jotka näkevät suorastaan ihmisen läpi? Parasta on mennä nyt hämärässä sinne ja heti kertoa kaikki, niinkuin se paraiten soveltuisi.

Mutta epäilemättä tiesivät he jo, ettei heillä nyt enää ollut muuta kuin Hurja hevonen, kirves ja omat työvoimansa. Miten muutoin tämä äänettämyys, tämä kamala hiljaisuus talon ympärillä? Talo oli kuin kuollut. — Hallin iloista haukuntaa, joka aina iltasilla auringon laskun jälkeen houkutteli naapurien koirat haukkumaan tuntikausittain, ei kuulunut. Hurja ei kuopinut tallissa, kanat olivat hävinneet. Anttia ja huutolaispoikaa, joilla oli tapana joka ilta pelata ainaista "linnaansa", ei näkynyt. Ei mitään kissaa rappusilla, ja kuitenkin oli ovi auki.

Samassa lensi yöleilakka suristen, kuni juovuksissa, ihan Veikkoliinin ohitse. Hän säpsähti tuota onnettomuutta ennustavaa lintua ... ja silloin juolahti mieleen: ehkä joku onnettomuus... Ei, hän ei voinut kestää tätä epätietoisuutta, ja loppumatkan astui hän päättäväisenä, kylmänä ja päättämällä uskaliina kiiruusti ylös rakennusta kohti.

Nyt oli hän perillä, hän aukaisi tuvan oven. Tupa oli tyhjä. Hän kuunteli, ei mitään ääntä, ei mitään liikettä. Hän henkäsi syvään ja meni epäröiden ovelle, joka vei perimmäiseen huoneeseen. Siellä oli

melkein pimeä, yhdessä nurkassa näki hän erään henkilön, joka käsivarret hajallaan istui pää kumartuneena pöydälle, ikään kuin kuollut...

Veikkoliini ravisteli häntä, se oli Lutikka, joka yksinään ja juovuksissa istui siinä, olut- ja viinapulloja ympärillään.

— Missä ovat muut, missä on Matti, Maria ja lapset?

— Poissa!

— Poissa, missä, missä? Vastaa kuitenkin, ihminen!

— Poissa tietääkseni, ja Hultilan pää painui taaskin raskaasti pöydälle. Hän nukkui sikeään uneensa. Oli mahdotonta saada enää sanaakaan häneltä...

Veikkoliini tiesi tarpeeksi. Hän taaskin jäisi yksikseen, kotiliedettömäksi, yksin itseksensä, puuhiensa, toimiensa ja, kun päivä oli päätynyt, pahan omantuntonsa kanssa uneksimaan kuningas Taavetista ja Batsebasta. Hän huokasi syvään ja meni.

XII.

Seuraavana päivänä — se oli sunnuntai — satoi aikaisesta aamusta myöhäiseen iltaan. Satoi rajusti kuin kaatamalla, taivas lepäsi umpiharmaana ja raskaana maan yli. Kun Veikkoliini nousi ylös aamulla, oli talo tyhjä. Ei mitään tulta pesässä, ei kukaan häärinyt lieden ääressä, ei mitään kahvia valmista. Alhaalla olevasta ikkunasta tuli valoa sisään, vaaleana ja väritönnä, näyttäen Veikkoliinille tuvan kaikessa alastomuudessaan. Katon mustuneet hirret olivat tyhjinä, kaikki talouskapineet olivat poissa. Liesi, kodin alttari, joka näytti niin miellyttävältä ja puoleensa vetävältä, kun sitä talon naiset ympäröivät, kun tuli sen arinalla iloisesti leimusi, seisoi siinä nyt isona, jönkeänä, mustuneena ja kylmänä, täynnänsä halkeamia, jotka kätkivät mustaan varjoonsa muistoja synkistä päivistä, surullisista, yksinäisistä hetkistä, pitkistä, pimeistä talvi-illoista. Veikkoliinista tuntui kolkolta ja vastenmieliseltä, yksinäisyys ja äänettömyys kiusasivat häntä. Hän aikoi juuri lähteä ulos Hultilaa etsimään, kun joku huoneessa liikahtamisellaan häiritsi häntä. Nyt hän pimeässä näki erään haamun epäselvät piirteet. Oven suussa ikkunan pielisen varjossa istui Hultila, vaaleankeltaisena kuin valo ulkona, unen pöppelössä, ränstyneen näköisenä. Veikkoliini tuli iloiseksi, joksi hän ei ollut uskonut milloinkaan tulevansa, tavatessaan tuota surkeata olentoa.

— No, tuollahan oletkin. Kun sutta ajattelee, on se jo etehisessä!

Ei mitään vastausta.

— Missä on väki? Täällähän on autiota, kuin kirkossa arkena. Mitä teet yksin täällä koko talossa? Missä on väki?

Korisevalla ja käheällä äänellä vastasi Hultila pimeästä:

— Lautalla tietääkseni, Blumen lautalla. He tulevat muuttamaan Suikkilan sahalle. He ovat pyytäneet minua jäämään tänne katsomaan taloa ja vanhusta saunassa.

Niin, nyt muisti Veikkoliini Vahvan Matin tuumat. Hän muuttaisi Suikkilan sahalle perheinsä ja tavaroinensa: siellä tulisi Matista tapuloitsija, ja hän menisi ainaiseksi Blumen palvelukseen, ja Maria saisi tyttärensä koulutetuksi ja tehtaan lääkärin hoidettavaksi. Blumen kuolemasta ja siitä, mitä tapahtunut oli, eivät he siis tienneet mitään... Se oli hänelle epäsuotuista. Mitä ennemmin he siitä saisivat tiedon, sitä parempi. Silloin ei tarvitsisi hänen itsensä puhua asiasta.

Veikkoliini istui ikkunan luona, tupakkaa polttelemassa ja katselemassa miten vesi lätisten putosi pihalle ja juoksi leveinä puroina mukulakiven lohcareiden välitse viettomaata alas. Hänet yllätti syvä raskasmielisyys yksinäisyyden tähden. Hän tahtoi tarkoittaa tätä ikävän ja väsymyksen tunnetta ajattelemalla liikeasioitaan. Ajattelemisen yhä kasvavaa omaisuuttaan, eteenpäin menevät sahaliikettään, oli aina ollut hänelle lohdutuksen ja ilon lähteenä.

Tänään ei kuitenkaan mikään auttanut. Pyhäpäivän hiljaisuus ja yksinäisyys ahdistivat häntä. Näiden mukana tulivat hänelle surulliset ajatukset ja huolet. Mitä hyötyä hänen työstään? Kenelle kokosi hän? Hänellä ei ollut vaimoa eikä yhtään lasta! Viime aikoina oli hänen vaimonsa kuvan hävittänyt eräs

toinen... Mutta poika, poikani, sen hän katsoi taivaan velkapääksi hänelle takaisin antamaan. Kokoaminen, hankkimishalu saisivat vasta silloin oikean arvonsa, kun hän tietäisi, ett'eivät vieraat ihmiset jonakuna päivänä veisi kaikkea sitä, mitä hän jättäisi jälkeensä, kun löytyisi joku, joka ottaisi kiinni siitä, mihin hän itse lopettaisi, ja joka yhäti lisääisi kulta-aarretta, alati veisi taloa eteenpäin. Mutta hän ... niin, hän oli lapseton... Hän huokasi ääneensä ja syvään.

Hultila seurasi raukeilla silmillään Veikkoliinin liikkeitä, näki miten tupakan savu pyörehtien nousi hänen piipustansa, näki hänen surullisen, alakuloisen katseensa ja, niinkuin hän olisi huomannut hänen ajatuksensa, sanoi hän äkisti korpin-äänellensä:

— Veikkoliinin pitäisi mennä naimisiin.

Veikkoliini ei pitänyt siitä, että joku luki hänen ajatuksiansa. Hän tunsu tuon nenäkkään neuvon tavanneen häntä, ilkeästi koskeneen häneen. Hän otti piipun suustansa pikaisesti, sylkäsi tarmokkaasti ja vastasi kuivasti:

— No, mutta jos minulla jo olisi vaimo.

Tähän odottamattomaan vastaukseen, jonka olisi pitänyt hämmästyttää Lutikkaa, ei hän vastannut mitään. Taaskin seurasi pitkä äänettämyys, kuului ainoastaan sateen lotina katolta ja ikkunasta.

Tämä äänettämyys suututti Veikkoliiniä.

— Saanen kiittää juuri Teitä siitä ett'ei kukaan tiedä missä vaimoni nyt on, sanoi hän pikaisesti.

Hän tunsu tarpeen purkaa sisuansa, tunteaksensa, että hän eli ja että elämätä oli hänen ympärillään.

— Minua, kuinka niin?

— Niin, juuri Teitä ja Teidän hutiloimallanne tehtyjä kirkonkirjoja. Kappalainen on sanonut Teidän toimittaneen kauniin sekasotkun tässä pitäjässä.

Kun tuli puheeksi kirkonkirjat, valtasi tuon kurjan Lutikan vastustamaton naurunhalu. Luoja tiesi, minkä ajatusyhdistyksen lienee tämä keskustelu herättänyt hänen tylsissä aivoissaan, mutta jotakin hauskaa ja naurettavaa oli hänestä aina tämä asia. Nytkään hän ei voinut pidättäytyä, istuessaan yksin tuolla pimeässä, hänen suunsa vetäytyi hymyyn ja hän nauraa kikotti ääneensä.

Mutta nyt suuttui Veikkoliini todentekoon. Hän ei ollut syönyt koko päivään, hän oli ollut monenmoisissa tunnevirtauksissa, ja nyt hän näki lisäksi itsensä tarkoin oivalletuksi. Hän kirosi ja melusi ja käski Lutikan hävetä ja olla vaiti seinänraoissaan tahi mennä niin kauvas kuin tietä riittää. Mutta eivät mitkään uhkaukset vaikuttaneet Hultilaan mitään, hän antoi haukkumisen mennä menojaan. Kun Veikkoliini vihdoon lopetti vastasi hän niinkuin ei mitään pahaa sanaa heidän välillensä olisi vaihdettu:

— Minä neuvon teitä puhumaan tuon noitanaisen kanssa, hän voi varmaan antaa teille hyvän neuvon. Hän tuntee kaikki suvut pitäjässä; kaikki mitä hän on kuullut kaksikymmentä vuotta sitten, muistaa hän vielä. Kun vanha pastori tahtoo jotain tietoa perhesuhteista eikä saa selvää kirkonkirjoista, niin menee hän puhumaan mummon kanssa...

Veikkoliini kuunteli hänen puhettaan ja meni suurilla askeleilla tuvasta, samalla sulkien oven perästään, niin että nurkat tärisivät.

— Hm ... sanoi hän itseksensä, Lutikka saattaa olla oikeassa.

Hän meni sahallensa, se oli tyhjä.

Tuskin yhtään sielua näkyi kylässä. Niin monta kuin voivat, olivat menneet kirkkoon. Veikkoliini koetti kuluttaa päiväänsä parhaansa mukaan, mutta se tuntui hänestä kärsimättömältä ja loppumattomalta. Vihdoon päätti hän seurata annettua neuvoa.

Rahvaalla ei ole monta terveysopillista sääntöä, mutta yksi niistä, jota Hankoniemestä Lappiin saakka seurataan poikkeamatta, on metsän kaataminen ihmisasuntojen läheisyydestä. Puut tuottavat varjoa ja epäterveyttä huoneisiin, sanotaan. Kun siis joku asunto on puiden ympäröimänä, on se tavallisesti rappiolla ja melkein aina asumaton.

Niin ei kuitenkaan nyt ollut. Monihaaraisten kukkivien pihlajain ja kauniin, huolellisesti hoidetun humaliston puoleksi peittämässä vanhassa tuvassa, asui vanhus, Noita-Kaisun nimellä koko paikkakunnassa tunnettu nainen. Pitkä horsma, joka ei ollut vielä avannut nappujaan, ja koiranputki, joka kasvoi miehen korkuisena valkoisine haaraisine kukkineen huoneen ympärillä, suojelivat sisäänkäytävää. Pieni kaita käytävä oli tallattuna korkeaan heinään, ja se johti tupaan, joka näytti

erittäin rappeutuneelta. Ammattimiehenä huomasi Veikkoliini heti, että saunan seinähirret, jotka olivat pyöreät ja ristikko-nurkilla, olivat viidestätoista kahteenkymmeneen tuumaisia läpimitaten. Hirret olivat mustuneet auringon paahteesta, pihkasta ja vanhuuttaan, mutta näyttivät kuitenkin terveysuisilta. Katto oli taidokkaasti yhteenliitetty: tuohet ilman ainoatakaan naulaa, käyräksi kasvaneet parrut, jotka pitivät kattolaudat, ja tuet, joiden päät pistivät koko joukon katonharjaa ylemmäksi, niin että tupa kokonaisuudessaan näytti siililtä, kun se pörröttää piikkisen turkkinsa.

Kun Veikkoliini aikoi aukaista oven, kummastui hän huomattavasti sen lukituksen, sillä tämä ei ole tavallista näillä seuduilla. Hän kolkutti kuitenkin ja odotti sateessa kärsimättömyydellä oven aukaisemista. Vihdoin kuuli hän vanhuksen hoipertelevat askeleet ja miten hän löi sauvallansa laattiaan. Ovi aukeni selkoselälleen.

Veikkoliini astui sisään. Hän tuli pieneen etehiseen, jonka laattia oli tehty kolhituista hirsistä. Hirsikerroksen korkuinen aukko ja ransean lieden tuli valaisivat huoneen pikimustia seiniä. Vanhusta harmaissa riekaleissaan tuskin näkyi, kun hän kävellä lyllysi hämärässä.

— Hyvä päivä, alotti Veikkoliini.

— Jumala antakoon.

— Vanha äitiseni tarvitsisi uuden tuvan, sanoi Veikkoliini katsellen huonossa kunnossa olevaa huonetta.

— Onko nyt tähän aikaan tavallista, että vieras, kynnyksen yli tultuaan, moittii isännän taloa ja kotoa, häh? vastasi vanhus.

— Anteeksi, anteeksi, mutta minä ajattelin, että...

— Minä ajattelen, että kun olen asunut tässä kolmekymmentä vuotta, talvea ja kesää, niin kyllä kestäen myöskin loppuikäni. — Mitä muutoin käyntinne tarkoittaa, oletteko kipeä?

— En, Jumalan kiitos, kipeä en ole.

Vanhus istuutui penkille, aukon viereen. Kun Veikkoliini nyt näki nuo tuhatryppyiset kasvat, nuo punaiset, vesiset silmät tylsine katseineen, ajatteli hän: tuo saakelin Lutikka, mitä minulla on täällä tekemistä, mitä hän tietää, tuo vanha noita, mutta kun kerran täällä olen, täytyyhän minun...

— No, suoraan sanoakseni. — Ja Veikkoliini kertoi koko perheensä historian, senlaisena kuin sen olemme jo kuulleet, ja lopetti pyytämällä vanhukselta tietoja, josko hän jotain tiesi noista kadonneista.

Vanhus kuunteli tarkkavaisesti Veikkoliiniä.

— Josko tunnen ketään Veikkoliiniä, sanoi hän, tarkasti miettien ja näyttäen haeskelevan muistonsa piilopaikoista. Tunsin monta sen nimellistä.

Ja Kaisu luetteli kaikki Veikkolaisen perheen jäsenet, milloin he olivat eläneet ja kenen kanssa he olivat olleet naimisissa. Ja nyt, lopetti hän, ei ole yhtään, ei koko kylässä eikä koko pitäjässä sennimellistä. Viimeinen Malakias niminen muutti nimensä Veikkoliiniksi ja muutti Viipuriin. He olivat väkeä, jolla oli tulta veressä, he eivät kauan pysyneet yhdessä paikassa.

— Niin, kaiken tuon tiedän, sanoi Veikkoliini melkein maltittomasti, mutta ettekö muista erästä mustaveristä vaimoa ja erästä pientä lasta, sennimistä poikaa. He läksivät Viipurista noin kymmenen vuotta sitten; heitä lienee nähty tällä paikkakunnalla.

Vanhus iski silmänsä Veikkoliiniin, hänen lauhtuneet kasvonsa välähtivät, samoin kuin auringonvilahdus lentää kanervikon yli.

— Tule saunaan, tule saunaan, sanoi hän innokkaasti. Hän nousi vaivalla penkiltänsä, aukaisi pienen oven ja meni korkean kynnyksen yli sisään saunaan. Tämä oli savutuvan aikainen huone, vaikka reppana oli vaihdettu savettuun puutorveen. Vanhus ryömi lavan alle, toimi siellä pimeässä, jumala tiesi mitä, ja tuli hetkisen perästä sieltä pois.

— Katsokaa tänne, sanoi eukko, minun käteni vapisevat, mutta ottakaa te ja asettakaa vati penkille tänne ikkunan viereen ja kaatakaa siihen yksi jumpru paloviinaa. Lyökää sitten rikki tämä muna, ja räiskyttämättä tippaakaan valkuaisesta pitää teidän kaataa se paloviinaan, otettuanne ensin ruskuaisen pois.

Veikkoliini teki niin, kuin eukko sanoi.

Nyt nojasi vanhus ruskeat ryppyiset kätensä vasten penkkiä ja katsahti tuohon kirkaaseen

nesteeseen, joka poreillen levisi vadissa. Ämmä yski, pyyhki silmiänsä huivinsa nipukalla.

— Älä minua nyt keskeytä, sen sanon sinulle!

Sitten mumisi ämmä pitkän manauksen vadin yli ja pitkän hiljaisuuden perästä alkoi hän kuiskata:

— Näen tuon saksalaisen kaupungin, suuri kaupunki se onkin satoine huoneineen, torneineen, kultaisine lipputankoineen ja lippuineen. Näen suuria aluksia ja paljon ihmisiä; on talvi, lumi on likaista, ja raskasta on siinä astua. Kaupungin pohjoisesta portista astuu ruskeasilmäinen nainen, hän taluttaa kädestä pientä poikaa, hän kantaa keltaiseen ja tummanpunaiseen, monilla kummallisilla eläimillä ja kuvilla koristettuun huiviin käärittyä myttyä.

Veikkoliini vaaleni kovin. — Se on hän, se on hän, kuiskasi hän puoliääneen, sen silkkihuivin sai hän espanjalaiselta katteinilta. Oh, kuinka minä riitelinkään hänen kanssansa, raukan, kun hän otti sen vastaan. Minkä näköinen hän on?

— Olkaa ääneti, älkääkä keskeyttäkö minua — kuvat sekoittuvat — hänellä on tummat silmät ja melkein musta tukka; sievä ja hoikka hän on, mutta vahvalta hän semminkin näyttää. Hän astuu hangella kantaen lastansa käsivarrella.

— Oi, se on hän, se on hän, sanoi Veikkoliini itseksensä.

Ja kaikki mitä hän pitkänä elinaikanaan sekä kotimaassaan että Amerikassa oli oppinut noituuden ja tauskon vääryydestä, kaikki epäily, kaikki mitä pappi oli opettanut ja mitä hän itse oli ajatellut siitä asiasta, masentui. Hän alkoi pelätä tuota akkaa, ja hänen lapsuutensa usko loihturunojen voimaan heräsi hetkiseksi jälleen eloon. Hän uskoi; tällä hetkellä olisi hän uskonut mitä hyvänsä, tietäjiä, loihtijoita, niitä, jotka näkivät kauas menneisyyteen ja vielä kauemmaksi tulevaisuuteen.

— Nyt näen pitkän, suoran tien, jatkoi vanhus matalalla äänellä, tien lumessa ja kinoksissa, lehdeettömien puiden ja tummien honkien välitse. Armelijaat ihmiset ovat korjanneet vaimon ja lapsen, he ajavat kiireesti pohjantähden seutuja kohden.

— Nyt käy tie jäätä myöten, sataa lumiräntää, lumi on nuoskea, ja raskasta on astuminen siinä. Taaskin kulkee hän lapsi povella. Tuo pienoinen itkee, on väsynyt ja nälkäinen, tie on pitkä, taivas pimenee, tähdet sammuvat, raskas, kostea etelämyrsky yllättää heidät. Hän tupertuu tuohon märkään lumeen, hän rukoilee ja itkee. Susi ulvoo kevätyönä, hän pelkää, hän nousee jälleen ylös, koettaa astua, mutta voimat peittävät, vaivaloisesti laahaa hän itseänsä eteenpäin viimevuotisessa ruohostossa, joka hauraana ja heikkona seisoo selän rannan edessä.

— Hän haluaa kylään tuolla mäellä, se on Kiiskilän kylä. Valo kimaltelee jo ikkunassa, koiran haukunta kuuluu vallan läheltä; mutta nyt hän vaipuu alas kinokselle, hän ei jaksa enempää.

Hengetönnä tuskasta kuunteli Veikkoliini tätä puhetta. Pari raskasta kyyneltä vierähti hänen ahavoittuneille kasvoilleen.

— Onko hän kuollut?

— Vaiti, sanon minä, sähisi eukko ankaralla äänellä. Älä mua keskeytä, kuvat pimenevät ja samenevat. Päivä valkenee, on kirkas maaliskuun päivä. Eräs vanha vaimo menee alas rantaan avannolle, hän löytää nuo onnettomat. Väkeä tulee avuksi. Heidät viedään saunaan, luetaan loihtuja heidän puolestaan, heille annetaan lämmintä juotavaksi. Nainen avaa silmänsä, hän puhuu, hän kertoo pitkän ja surullisen jutun. Viikon kuluttua on hän kuollut.

Veikkoliini kuiskasi: — ja poika, kuinka on pojan laita?

— No niin, nyt sinä keskeytit minua kolmannen kerran, nyt ovat kuvat juosseet yhteen, minä en enää näe mitään.

— Mutta poika, poika, sano mitä hänestä tuli, sanoi Veikkoliini suurimman jännityksen vallassa.

— Niin, mitä pojasta tuli, kysy papilta. Pitäjälle tulevat semmoiset lapset, vastasi eukko hajamielisenä; tylsyys ja väsymys alkoivat taaskin saada häntä valtoihinsa. Hän oli sanonut kaikki, mitä hän tiesi, ja vajosi jälleen entiseen välinpitämättömyyteensä.

— Pitäjälle, niin... Ja Veikkoliini nousi pikaisesti ylös, hän oli kovin liikutettu. — Pitäjälle joutuvat ne, ja niin heidät jätetään sille, joka vähimmän vaatii heidän elatuksestansa. Ja mitään muuta te ette voi minulle sanoa?

— En mitään muuta, sanoi vanhus. Tehän itse keskeytitte minua, vaikka minä teitä varoitin.

Veikkoliini jätti hyvästi, antoi akalle viiden markan setelin, ja, vaikka vielä oli rankkasade, hankki hän kylästä hevosen ja rattaat matkustaaksensa kirkolle. Hän oli saanut alun, mistä lähteä, nyt tahtoi hän ajaa asiansa perille.

Hän tapasi kappalaisen, tuon vanhan, hyväntahtoisen ja puhelijaan miehen, esitti vielä kerran asiansa, kertoi mitä hän oli kuullut, ilmoittamatta kumminkaan lähdettä.

Ja vihdoinkin, monivuotisen etsimisen perästä sai hän varmuutta. Kansliassa oli hyvin kääritty mytty, mytyssä oli vanha ruotsalainen virsikirja, siinä oli tuo punakeltainen silkkihuivikin ja muutamia kuluneita lapsenvaatteita; kaikki tämä oli varustettu päällekirjoituksella, joka ilmoitti minkä asianhaarain ollessa tavarat oli löydetty. Tärkein kaikista oli se, että virsikirjassa oli hänen vaimonsa tyttönimi, Emilia Bergelin, ja tämän nimiseksi oli Hultila todellakin merkinnyt vaimon ja hänen poikansa kirkonkirjoihin, niin, olipa vielä kirjoittanut muistiin tapaukset ja päivät niin, kuin tuo vanhus oli ne kertonut.

Kaikki kävi nyt yhteen. Asia oli selvä. Heti saatuaan täyden varmuuden, matkusti Veikkoliini kotiansa. Hänen näin sateessa ajaa täristessään, antaen ajatuksiensa vapaasti liidellä, välähti äkisti kuva hänen sielunsa silmälle. Hän näki pihlajaa Kiiskilän pihalla, jossa oli parvi ahmivia tilhejä, näki Ellin ja Kaarlon, joka palavalla, intohimoisella silmäyksellä katseli ylöspäin. Nuo tummat silmät sinertävine valkuaisineen, ne olivat hänen vaimonsa silmät. Kummua, kun hän ei niitä heti tuntenut? Noh, sen hän kyllä tiesi, hän tiesi missä hänen muistinsa ja ajatuksensa olivat olleet...

Huutolaispoika, jonka hän oli luullut Matin rengiksi, ja jonka hän ainoastaan silloin tällöin oli nähnyt talossa, se oli hänen poikansa, siitä ei ollut enää epäilemistäkään.

XIII.

Pääkonttorista Viipurissa oli talven ja kesän kuluessa tullut sanoma sanoman perästä Vahvalle Matille käskien häntä koettamaan parastaan saadaksensa tukkilautan perille kuljetetuksi. Kauppahuone oli näet vastaanottanut melkoisia tilauksia hollannin hirsistä hankittavakseen ennen syksyä. Tämä hirsivarasto oli vielä pinoissa Pielisjärven rannalla, kun tilaus tehtiin. Kovalle otti, jos tahdottiin ennen syksyä ehtiä kuljettaa nämät hirret alas Uuraansalmelle.

Vahva Matti ei saanut aikaa pannakseen kunnollista lauttaa kokoon. Semmoisen tekeminen oli paitsi sitä vaikeata, sillä vesi täällä joen suulla virtasi kovasti, ja hirret olisi sitä varten pitänyt ensin viedä syvemmälle vedelle.

Pitempiä matkoja ja syvää vettä varten pannaan lautta tavallisesti siten kokoon, että hirret pannaan ristiin päälletysten. Koko lautta näyttää silloin suunnattomalta halstariraudalta. Jos vesi on syvä ja matka pitkä, niin ett'ei lauttaa tarvitse purkaa kapeitten salmien, virtojen ja koskien tähden, voipi tällöinen lautta olla jopa kuusikerroksinenkin. Siinä, missä hirret ovat ristissä toistensa päällä, sidotaan ne yhteen köydellä sillä tavoin, että mitä nopeammin lauttaa vetää eteenpäin höyry tahi miehet köydellä, sitä tiukemmalle köysi vetäytyy. Tavallisinta ja mukavinta on kuitenkin kuljettaa hirsistä n.s. puomilautassa, s.o. useista toisiinsa yhdistetyistä hirsistä muodostetaan sulku, jonka sisällä hirret vapaasti kelluvat. Semmoista lauttaa voidaan salmissa kaventaa, tarvitsematta sitä hajoittaa, voidaan virroissa ja koskissa helposti purkaa, laskea alas ja taaskin ko'ota. Sitä vastoin oli sillä vähäinen vastustusvoima myrskyä ja aaltoja vastaan. Syvillä vesillä ja avaroilla selillä käytetään tätä tapaa ainoastaan silloin, kun ilma on pysyväisesti kaunis, matkat lyhyet, ja kun kuljetusolot muutoin ovat suotuisia.

Matti tunsu Pielisjärven epävakaan veden perinpohjin. Hän tiesi, minä aikoina tuuli tavallisesti käy etelästä tai pohjoisesta. Hän tunsu virrat ja vedet, luodot ja karit. Kaikki Pielisen oikut ja temput oli hän kokenut. Hän oli mitannut sen syvyyden ja tiesi, missä pohja oli liejuinen tahi sorainen. Sumussa, myrskyssä, tyynessä oli hän kulkenut sitä myöten venheellä, lautalla ja proomulla. Sentähden pelkäsi hän tätä järveä.

Se oli arvaamaton, kuni oikullinen nainen. Kuten leikkivä lapsi lepäsi se tuolla auringon paisteessa pehmoisena kuin niittyvilla, aamunkoitteessa ruusuisena, teräskiiltoisena päivän kuluessa, iltasella tutkimaton kuin kuvastimen pinta, ja yht'äkkiä vääntyivät sen armaat kasvot. Tuo pieni jokeltava lapsi muuttui vihastuneeksi jättiläisimmeksi, joka ympärinsä löi, löi ilman tarkoitusta, hillittömän vihasena. Sokeassa raivossaan ruhjoi se venheitä, repi lauttoja rikki, musersi miehiä. Niin, Pielinen oli petollinen ja julma. Matti ei luottanut siihen enemmän kuin yksioiseen jäähän.

Ja kumminkin täytyi hänen nyt, ehtiäkseen perille, vastatakseen kauppahuoneen monivuotista luottamusta, juuri nyt, kun näytti niin tärkeältä, täytyi hänen uskaltaa sulkulauttana kuljettaa nuo neljäkymmentä tuhatta hirttä perille, ainakin tuolle suurelle selälle saakka, jossa kauppahuoneen hinaajahöyryyn piti tulla vastaan. Hän yhdisti siis hirtensä kolmeen pienempään lauttaan; yhteen lauttaan pani hän kaikki ne hirret, jotka saatettiin katsoa kelvollisiksi hollannin hirsiksi, ja sitä hän itse johti. Kuhunkin lauttaan oli hän kumminkin laittanut tukevamman keskuksen hirsistä, jotka hän oli pannut päälletysten ja sidottanut nuorilla, vitjoiksi väännetyillä kuusilla.

Joka lautalle pantiin lautoja permannoksi ja rakennettiin koju ruokatavarasäiliöksi ja makuusuojaksi väelle. Vanha haljennut, isonlainen pata toimitti tulisijan virkaa. Vintturi, neljä miestä ja kaksi hevosta pantiin joka lautalle, ja niin oltiin valmiina tuohon kuukausia kestävään matkaan.

Oli sateinen toukokuun päivä, kun Vahva Matti ensikerran viritti köytensä suurine, raskaine ankkureineen. Kun tämä köysi koko pituudelleen oli ojaistu, valjasti Antti ja Kaarlo vanhan Hurjan ja toisen vinosilmäisen, mustan, Lento nimisen hevosen, vintturin eteen. Köysi kelattiin ylös natisevan akselinsa ympäri, ja lautta lähti matkalle hitaasti ja verkalleen tuota kaukaista määräpäätänsä kohden. Laivaksi se oli raskas; se oli jyrkevä ja kömpelö, sen kuljetusvoima heikko: kaksi hevosvoimaa sanan varsinaisessa mielessä. Ja kumminkin oli lautan matka sata peninkulmaa pitkä, täynnänsä vaiheita, vaaroja. Mutta ne henkiset voimat, jotka ohjasivat sen kulkua ja johtivat sen tietä, olivat sitkeitä, kulumattomia, taipumattomia: tuo suomalaisen uskollisuus, tuo suomalaisen kärsivällisyys. Niin kauan kuin nämät voimat olivat lautalla, ei Blumen kauppahuoneen tarvinnut pelätä sitä, ettei lautta aikanansa saapuisi Suikkilan sahan satamaan.

Viikkokausi oli kulunut eikä Matti vieläkään ollut kauas ennättänyt, sillä herkeämättömät etelätuulet vaikuttivat sen, että matka kävi tavallista hitaammin. Noin kesäkuun keskipalkoilla oli Vahva Matti ennättänyt Kiiskilän kylän kohdalle; mutta hinaaja-alusta hän ei vielä ollut nähnyt. Hän ei saanut käsitettyä, mitä asiain johtajat ajattelivatkaan.

Täällä lepäsivät lautat pari päivää; sillä Maria ja Elli talon tärkeimpien irtonaisten tavarain kanssa muuttivat nyt lautoille; nyt toteuntuisi tuo aiottu suuri muutos Suikkilan sahalle. Marian seurassa tuli eräs nilkka suutari pikineen ja nastoineen, kaikkine työkapineineen. Hän aikoi matkan aikana tehdä uittomiehille työtä. Ja niin lähdettiin.

Tällä lautalla elettiin erillensä maailman puuhista ja turhuudesta. Mitä mailmassa muualla tapahtui, siitä ei tiedetty täällä mitään. Ainoastaan jonkun kalastajan laskiessa venheensä lautan laidalle, antaaksensa sen kulkea lautan mukana, tahi kun pojat lähetettiin lähimpään kylään hankkimaan hevosille ruokaa, saattoi yksi tahi toinen huhu ulkomailmasta saapua tälle lelluvalle saarelle.

Kun auringonvalo säteli taivaalta ja heijasti järven pinnalta, niin että silmiä pakoitti, vaikka kuinkakin tirrotti ja väänti heidän kasvonsa ryppyihin, kuin kuivunut omena, kun aurinko poltti niin, että se veti rakoille ja näppyölle lasten ja naisten ranteet ja ahvetutti miehet mustiksi kuin murjaanit, kun kuivuus aivoja huimasi, niin ei ollut muuta suojaa, kuin tuo pieni hökkeli lautalla. Kun yötuuli kylmänä ja jähmettävänä toi kostean vilun, kun sade virtasi alas, kun sumu, pehmeänä, valkoisena ja kauniina petti silmät, muuttaen kaikki muodot ja etäisyydet, niin koju oli ainoa suojelus, mitä Matti saattoi tarjota perheellensä ja väellensä. Mutta älköön kumminkaan luultako että Matti tahi väki olisivat siitä olleet murheissaan.

Ei, vanhoilla uittomiehillä on tapana sanoa, että mieli virkistyy ja sielu ilostuu ajateltaessa hillitöntä elämää tukkilautoilla. Matin miehet olivat, paitsi Jaakko Trast, nuorta väkeä parhaassa ijässään. He olivat kuleksineet kaikkia Suomen vesistöjä; ei mikään kouluvoimistelija voinut jälitellä heidän tempujansa, kun he jäntevillä ja tottelevilla, ikäänkuin vaskesta valetuilla jäsenillään, mennä pyyhkisivät riemuitsevaa vauhtia alas koskista parin pyöreän hirren päällä. Ja kun hirsi keikkui vaahdossa, niin että kylän tytöt ja pesijämuijat rannalla pelosta kauhistuen päästivät hätähuudon, silloin nauttivat koskenlaskijat oikein sydämmensä pohjasta. Seudun nuorison hyväksyvän hymyn edestä leikkivät he rajusti sillä reunalla, joka on elämän rajana, missä kuolema aukaisee sylensä. Niinkuin kaikki, jotka joka päivä heittävät arpaa elämästä, elivät he hauskasti, melkein raivoisasti. Paloviina ja korttipeli, tanssit ja pojankujeet, sukkelat pilapuheet, jotka eivät aina olleet ihan säädyllyisiä, helpottivat raskasta työtä ja niukkaakaan unta. Matin koko velvollisuudentunne, hänen jättiläisvoimansa ja isäntävaltansa olivat kyllä tarpeen pitääksensä väkeä sopivien rajojen sisällä, kun veri oikein kuohui.

Ja pitkinä kesä-iltoina, kun varpattiin lautalla, silloin laulettiin lauluja ja kerrottiin satuja ja tarinoita kaikilta Suomen seuduilta. Niin, Puolasta ja Krimistäkin, sillä Jaakko Trast, joka oli ensimmäinen mies lautalla lähinnä Mattia, osasi kertoa tarinoita loppumattomiin, vaikka hän muutoin olikin vähäsanainen ja harvapuheinen.

Ei, tukkipojan elämä, se on ihanaa, viikkokausittain laiskurin työtä ja sitten, kun on kyllikseen levätty ja ollaan väsyksissään paljaasta joutenolosta, ylimääräistä ponnistusta ja hengenvaaraa.

Oli ilta heinäkuun alussa. Oli sivuttu Korkiavaaran suuri tunnushonka, oli ennätetty Pallasmaan saarien ohitse ja suoritettu osa Ristisaartakin, ja edessä oli yksi Pielisjärven suurimpia selkiä.

Kesäyön taivas purppurapunaisena lännessä, vaaleine tähtineen, keveine, äärettömyydessä häilyvine pilvineen kuvastui selän hopea-häiveiseen pintaan, ja kehyksenä seisoivat rannan lepät, kummut ja kukkulat ylösalsin käännettyinä sen ympärillä. Oli kuin mahtava, ääretön pallo, jonka keskessä lautta, jumala ties minkä voiman kannattamana, häilyi tuossa äärettömyydessä syvyyden ja korkeuden välillä. Silloin tällöin kajahutti huiluäänensä joku valvova laulurastas, joka ei vielä ollut kevatlaulujansa unhottanut, ja sävelaallot toi laulun järven yli.

Illan suloisuus ja hiljaisuus sekä luonnon kauneus olivat saattaneet lautan koko väestön ylevään mielentilaan.

Vahva Matti istui vaimonsa kanssa kojun vieressä puhuen matalalla äänellä ja pitkäväteisesti siitä onnesta ja huolettomasta tulevaisuudesta, joka heitä odotti.

Suutari ratkaisi ajatuksissansa kristillis-yhteiskunnallisia kysymyksiä ja hyräili sillä aikaa Sankeyn riemuvirsiä uskovaisten autuuden toivosta.

Jaakko Trast, sotilas, ja Nestor Rönni loikoivat selällään lautalla, vetivät iltasavujaan, nauttivat viileydestä ja katselivat tupakansavua, kun se tuprusi ylös ja katosi illan utupilviä kohti.

Kojun takana istui Halli koira, kieli riipuksissa ja häntä vedessä. Hänen vierellään istuivat Elli ja Kaarlo keskellä elämän onnea ja iloa, Elli ruusunpunaisena, Kaarlo kovin kalpeana. Ellin terveet huulet olivat puoleksi auki, hänen silmänsä haaveksivat. Katseella, joka ilmaisi sekä lapsellista turvattomuutta että itsetietoista neitsyllisyyttä katseli hän Kaarlo silmiin. Oli noissa hänen silmäyksissään kainoutta ja iloa, oli mitä hellinti lempeyttä. Kaikki sanoivat nuot nuoret toisilleen, suullista sanaakaan lausumatta. Heidän sydämiensä kohtasivat toisensa ja sulivat yhteen, kuten salaiset lähteet, näkymättömästi, hiljaisuudessa, vastustamattomasti. Ja Kaarlon tarttuessa Ellin hentoon käteen, jonka hieno rakennus ja kalpea iho ilmaisivat pitkällistä sairautta, vavahutti näitten molempain nuorten ruumiita suloinen tuska, joka seisatti heidän sydämiensä tykytystä. Enkeli paljaine lyövine miekkoineen oli jättänyt vartiopaikkansa paratiisin portilla; he olivat astuneet sisään ensimmäisen rakkauden pyhään puistoon.

Hiljaisuus, juhlallinen mieliala ja tuo nuoren rakkauden onni olisivat kyllä vielä kauemmin kestäneet, joll'ei Antti, joka monta tuntia oli istunut onkimassa, yht'äkkiä olisi tuntenut itseänsä nälkäiseksi ja pyytänyt ruokaa. Maria pani ruuan esille. Päivän sietämättömän kuumuuden perästä virvottiin jälleen uuteen eloon. Ruokahalu oli hyvä, ja nuorisokyllä piti siitä huolta, että keskustelu pysyi vireillä. Puhuttiin sitä ja tätä.

— Puhu jotakin, Nestor Rönni, sanoi Antti, sinä olet jo kauan sitten luvannut kertoa meille jonkun sadun.

— Minä kerron sadun, sanoi suutari, jonka minä olen itse tänään sepittänyt.

— Älkää te, kertokoon Rönni, sanoi Antti, hän osaa niin hyviä tarinoita kertoa.

— Annetaan nyt suutarin kertoa, sovitti Maria, koska hän itse on sepittänyt satunsa.

Ja suutari alkoi pitkällä johdatuksella, kuinka hän oli ollut herännäinen, baptilainen, metodilainen ja kaikkia mahdollisia -laisia, jälleen yhtynyt valtiokirkkoon, ja nyt, naulatessaan ja naputtaessaan, pijetessään ja vetäessään, oli alkanut miettiä joitakuuta tärkeitä opin pykäläitä, muun muassa helvetin oppia. Hän ei ollut saavuttanut rauhaa eikä lujaa ja varmaa vakaumusta, jonka tähden hän oli ko'onnut kaiken omaisuutensa ja oli nyt matkalla erään suuren hihhulipapin ja profeetan luokse Rantasalmelle keskustellaksensa tästä tärkeästä asiasta.

— Niin, mutta kertomus, satu, sanoivat toiset.

— Kyllä, näin se kuuluu, se kertoo tekopyhästä räätälistä:

— Oli kerran räätäli, joka oli kaikkien muitten räätälien kaltainen: vaikka hänelle olisi antanut kymmenen kyynäriä sarkaa pukuun, aina leikkasi hän sen niin, että vaate juuri häidin tuskin riitti, eikä mitään jäänyt liikaa omaajalle. Sitä paitsi eli hän salassa syntistä elämää, mutta oli niin tekopyhä, ett'ei pappi eikä lukkarikaan voinut häntä läpikätsä, vaan luulivat kaiken olevan niinkuin olla pitikin.

— No niin, eräänä päivänä kuoli hän, ja hänen sielunsa yritti sisään taivaaseen.

— Kuka sinä olet, sanoi Pietari, joka seisoi taivaan valtakunnan ovella.

— Minä olon räätäli, minä, ja tahtoisin taivaan valtakuntaan.

— Vai niin, odota vähän, odota vähän.

— Hyvä herra apostoli, sanoi räätäli levottomasti, älkää olko ankara minulle, en minä ole toisiakaan räätäleitä huonompi, sen minä voin vakuuttaa, ja kaikkia suutareita paljoo parempi.

— No, no, mene siis sisään.

Pietari raotti ovea ja räätäli luikahti taivaan valtakuntaan.

Ja tyytyväinen hän nyt oli. Hän ihmetteli kuinka niin helposti ylipäänsä kävi kirkkauden valtakuntaan pääseminen.

Ja kuinka kaunis tämä taivas oli, johon hän oli tullut, ja kuinka säteilevä valo täällä olikin, ja mikä kaunis soitto sitten, ja kaikki kulkivat autuaina loistavissa valkeissa vaatteissaan.

Vaan ei aikaakaan, niin alkoi jo räätälistä täällä sisällä tuntua liian valoisalta; hänen silmiänsä häikäisi, ja soiton helinä vaivasi hänen korviensa. Urhollisesti kesti hän kumminkin hetkisen koettaen olla onnellinen, kuni toisetkin. Lopuksi tunsikin hän kumminkin, että hänen kävi mahdottomaksi tätä kärsiä. Hänen aivoissaan suhisi ja hänen silmiään pakotti. Ei käynyt, hänen täytyi päästä pois täältä, täällä ei hän voinut kestää.

— Räätäli kulta, sanoi Pietari, sinä näytät taivaaseen kelpaamattomalta, sinä. Kuinka on laitasi? Pysy hiljaa ja ole tyytyväinen täällä.

Mutta räätäli seiso i oven pielessä Pietaria kurnuttamassa, rakoilemassa ja kiusaamassa: — laske minut pois täältä, tämä on minulle mahdotonta kärsiä.

Viimein, kun Pietari ei enää edes vastannutkaan hänen rukouksiinsa, kuiskasi hän hiljaa: minä olen syntinen, vaivainen, viheliäinen räätäli, olen petoksella tunkeutunut taivaaseen. En minä sovellu tähän, täällä kärsin kauheaa tuskaa; päästä minut sinne, jonnekka kuulun.

— Minnekkä sitten, sanoi Pietari?

— Sinne, oi, sinne, sinä tiedät, ja sana ei tahtonut tulla hänen huuliltansa; sinne helvettiin, sai hän vihdoin kuiskatuksi.

— Räätäli parka, sanoi Pietari, minun käy sääliksi sinua, mutta mitään semmoista paikkaa ei olekaan. Taivas itse on sinun helvettisi. Hurskaat ovat täällä autuaat, pahat saavat täällä kärsiä tuskaa, Semmoinen on tekopyhän rangaistus.

— Oi, herra jumala, huusi räätäli. Se on kauheinta, mitä koskaan olen kuullut.

Hänen huutonsa, hänen huokauksensa, hänen valituksensa ja itkunsa, ne kaikuivat sekaantuessaan autuaitten ylistysvirsiin juuri niin, kuin niiden piti kaikua. Miljooniin toisiin ääniin sointuivat ne yhteen sopusoinnuksi, karitsan ylistykseksi, ja ijankaikkisesti tulisi autuus olemaan hänen rangaistuksenansa, ja hänen valitushuutonsa tulisi Herran ylistykseksi.

* * * * *

Kun satu oli lopussa, sanoi Maria: — Hyi, tuo on ilkeä satu, mitäs kristillisyyttä se olisi, että ei olisi helvettiä. — Ei tuo sovi lapsille, mene sinä, Elli, sisään, sinä: yökylmä alkaa jo tulla, olit kipeä eilen.

Ei, hän, hän oli terve, mikäs häntä vaivaisi. Ja todellakin, tämä hento vartalo ei näyttänyt koskaan väsyvän, ei koskaan vilustuvan, hänen sisällinen elämänsä oli niin keskeytynyt, niin vahva, että hän kesti siinä, missä moni vahvempi olisi vikaantunut ainaiseksi.

— En, minä tahdon kuulla Rönnin sadun Uukuniemen pajarista. Enkö pääse menemästä tuohon kuumaan kojuun?

Elli ei vielä ollut milloinkaan rukousta tehnyt, jonka hänen äitinsä olisi jättänyt kuulematta. Nytkin sai hän tahtonsa täytetyksi.

Kesäyön hämärässä painui Elli lähemmäksi Kaarloa, otti salassa hänen kätensä omaansa ja kuunteli suurimmalla tarkkaavaisuudella Rönnin satua.

Ja Rönni, jonka puhe tavallisesti kuului kuin oven narina, muuttui nyt, kun hän kertoi satua, kaunopuheiseksi. Hänessä oli vähän runoilijaa, hänen puheensa juoksi selvänä ja poljennollisena kuin

varstan iskut riihessä. Kuten jokainen varstan isku irroittaa kultaisen jyvän ruumenista ja oljista, niin antoi jokainen Rönnin sana oikean kuvan ja teki oikean vaikutuksen kuulijoihin.

— Näin kuuluu satu Uukuniemen pajarista:

Oli kerran, kauan, kauan aikaa sitten, rikas pajari, jolla oli kaunis tytär, vaikka hän itse oli kovin ilkeä ja ruma. Pajari asui komeassa hovissaan Hoviharjun selänteellä Pyhäjärven rannalla; hän oli varsin mahtava ja rikas. Hän omasi koko Sortavalan, Ruskealan ja Jaakkiman pitäjät läänityksenä Pihkovan ruhtinaalta, joka oli Moskovan tsaarin, Ivana julman läänitysmies.

Pajari kiusasi ja räökkäsi talonpoikiansa monella tavalla, niin että häntä koko seudussa sanottiin talonpojanräökkääjäksi. Julmuuden harjoittaminen oli hänen huvinsa ja ajanviettonsa.

Siihen aikaan olivat tämän seudun asukkaat venäjän uskontoa. Heidän pappinsa ja lukkarinsa tulivat kaikki Valamon luostarista. Pajarin ja luostarin välillä oli alituinen riita, sillä papit ottivat suojellakseen kansaa hänen omavaltaisilta teoiltaan ja nuhtelivat häntä hänen julmuudestaan.

Pajari vaati talonpojilta korkeita veroja ja kaksinkertaisia päivätöitä sekä pakotti heitä juhtien puutteessa vetämään auraa. Tätä he kärsivät napolisematta; mutta kun hän omatekoisten oikeuksiensa perusteella, pitäjien omaajana ja kansan herrana, rupesi vaatimaan, että joka morsian vihkimisen jälkeen palvelisi kolme päivää ja kolme yötä hänen talossansa, silloin talonpojat vimmastuivat.

Ja pyhän Vapun päivänä kokoutuivat he hiljaisuudessa eräälle korkealle vuorelle, jossa he valittivat ja vaikeroivat niin, että vuotta vielä tänäkin päivänä sanotaan Itkevien kallioksi; täällä he sopivat, ett'eivät enää kauemman kärsisi pajarin sortoa ja julmuutta.

He valitsivat sentähden kolme kertaa kolme viisasta ja kokenutta miestä puhumaan puolestansa.

Kolme miestä sai tehtäväksensä viedä lahjoja ja antimia mahtavalle ruotsalaiselle herralle, joka hallitsi Inkerinmaata, ja jonka nimi oli Jaakko Pontus de la Gardie. Hänelle piti heidän antaa 12 mustaa ahman nahkaa, sillä hän söi ja kalusi ympäriltään kuin ahma, valloitti kaupunkeja, kyliä ja pitäjiä, toisen toisensa perästä, vaan ei kuitenkaan koskaan ollut tyytyväinen siihen, mitä hän jo oli anastanut.

— Herra ja kreivi! Tule tänne meidän luoksemme, piti heidän sanoa hänelle, auta meitä rankaisemaan sitä jumalatonta pajaria, ja me tottelemme sinua ja maksamme sinulle veroa, niin kauan kuin sinä sallit meidän uhrata pyhälle Hermanille ja annat meidän tyttäriemme olla rauhassa.

Kolmen miehen piti mennä Pihkovan ruhtinaan luo, antaa hänelle kaksikymmentä punaista ketunnahkaa, sillä hän oli viekas ja pelkurimainen kuin kettu, ja sanoa hänelle:

— Herra ja ruhtinas, tule meitä auttamaan sitä jumalatonta pajaria vastaan, ja me tottelemme sinua ja maksamme sinulle veroa, niin kauan kuin sallit meidän uhrata pyhälle Antrealle, kaikkien slavilaisten ja karjalaisten suojeluspyhimykselle, ja niin kauan kuin varjelet tyttäriemme kunniaa.

Kolmen miehen tuli mennä suureen Moskovan kaupunkiin tsaarin luokse, antaa hänelle kolme kertaa 24 kärpännahkaa lahjaksi, sillä hän oli herra ja hallitsija, ja heidän tuli hänelle sanoa:

— Tsaari ja itsevaltijas, auta meitä sitä kunniapattoista pajaria vastaan, sillä hän pilaa kaikki meidän nuoret naisemme.

Ja nuo kolme ensimmäistä menivät Käkisalmeen. Siellä he tapasivat tuon suuren ruotsalaisen Pontus kreivin; hänellä oli tuhatmiehinen sotajoukko ja talonpoikia ympärillensä, ja ne kaikki rakensivat teitä ja siltoja eri suunnille; sentähden nimitetään vieläkin metsäpolkuja ja telasiltoja itä-Suomessa "ponnuksiksi". Nuo kolme kokenutta miestä esittivät asiansa kreiville. Näin vastasi tuo suuri kreivi Jaakko Pontus de la Gardie:

— Menkää ja sanokaat talonpojille teidän kotiseudullanne, että kun tie Vuokselta Pyhäjärvelle valmistuu, niin minä tulen hirttämään pajarin hirsipuuhun, joka on yhtä korkea, kuin Hamanin hirsipuu.

Ja ne toiset kolme menivät Pihkovaan ja tapasivat Pihkovan ruhtinaan, joka oli villisikoja metsästävässä. Heidän annettuaan lahjansa ja esitettyään asiansa, vastasi ruhtinas:

— Menkää ja sanokaat niille, jotka ovat teidät lähettäneet, että voitettuani ruotsalaiset ja valloitetuani Marianlinnan, tulen minä luoksenne ja elävältä poltan pajarin.

Ja kun ne viimeiset kolme tulivat Moskovaan ja oprinnikit [tsaari Ivana III:nen henkivartijat] eivät tahtoneet laskea heitä sisään Ivana julman luokse, niin saivat he kauan odottaa Kremlin porttien ulkopuolella. Mutta eräänä päivänä kun tsaari oli kipeä, eikä kukaan, ei edes hänen italialainen lääkäriinsä, voinut häntä auttaa, muistui eräälle hovimiehelle nuo Suomen noitamiehet mieleen, sillä

semmoisia heidän luultiin olevan. Hän puhui itsevaltiaalle heistä, ja he tuotiin tuon julman tsaarin luokse.

Tsaari Ivana makasi kultaisessa vuoteessaan, tsaarikruunu vieresssänsä ja valtikka kuumeenkipeässä, vapisevassa kädessään. Hänen ympärillensä seisoivat hänen henkivartijansa ja useita mahtavia pajareja. Nuo kolme lähettilästä tarjosivat lahjansa ja esittivät pyyntönsä.

— Menkää, vastasi tsaari Ivana, sanokaat niille, jotka teidät lähettivät, että tultuani terveeksi, tulen minä Karjalaan, ja pajari on, sakramenttona ja voitelematon, saapa semmoisen kuoleman, jota eivät koskaan pajarini unhota.

Mutta vanhin lähettilästen joukosta katsoi häntä pelkäämättä silmiin ja sanoi:

— Herra ja tsaari, minä näen sinun silmistäsi, että sinä et enää koskaan parane; kolmen päivän perästä olet sinä kuoleman oma; anna meille itsellemme oikeus rangaista naisten ryövääjää.

[Tämän tapauksen on suuri historiamaalari Jacoby kuvannut "suomalaiset noidat ennustavat tsaarin kuoleman" nimisessä taulussaan.]

Silloin putosi valtikka tsaarin kädestä, hänen huulensa vapisivat.

— Menkää jumalan haltuun, sanoi hän, ja hakekaat itse oikeutta itsellenne.

Nuo kolme lähettilästä menivät kotiansa, mutta tuskin oli kolme päivää kulunut, ennenkuin tsaari kuoli, niinkuin Suomen noidat olivat ennustaneet.

Niukkilan kylässä Pyhäjärven rannalla oli siihen aikaan tyttö, jonka nimi oli Maria. Hänen hiuksensa olivat keltaiset, kuin kypsytty olki, ja silmänsä elävät ja mustat, kuin oravan. Hoikka ja soreakasvuonon, kaunis ja hyvä hän oli; ei hänen vertaistansa koko Karjalassa ollut.

Kauan oli jo pajari maltitonna odottanut hänen hääpäiväänsä. Mutta kaunis Maria oli aina toistaiseksi lykännyt myöntäväisen vastauksen antamisen kenellekään monesta kosijoistansa; hän odotti noitten kolmen kolmemiehenisen lähettiläskunnan sanomaa.

Vihdoinkin palasivat nuo lähettiläät kotia. He kutsuivat heti kaikki talonpojat Itkevien vuorelle ja esittivät jokainen vuorostaan ne vastaukset, jotka he olivat saaneet. Kun talonpojat kuuluivat tsaarin vastauksen, tulivat he iloisiksi ja päättivät kostaa pajarille mutta säästää hänen tytärtänsä, joka oli hyvä ja jalo neiti.

Pyhän Antrean päivänä, kun viljat olivat kootut ja kirkko oli koristettu lehdillä ja kukilla, kun pappi messusi ja Sortavalan luostarin laulajat lauloivat pyhiä laulujansa, tuli pajari ratsastaen mustalla hevosellaan, kymmenen hurjan arokoiran ja monen jääkärin kanssa, kirkkoon, niinkuin hänen tapansa oli, katsomaan vihittäisiinkö sinä päivänä joitakuuta morsiuspareja.

Hän jätti hevosensa erään sotamiehen hoidettavaksi ja astui itse sisään Herran huoneeseen. Hän oli puettu nahkareunaiseen silkkipukuun ja kupeellansa oli hänellä kultaisessa kantimessa pitkä, paljas miekka. Nähdessään tuon kauniin Marian vihdoinkin seisovan morsiamena kirkossa, kävi hän iloiseksi. Hän oli julmannäköinen, kun nuo lihavat kasvot pienine, pirullisine silmineen ja tuo iso suu hymyilivät tyytyväisyydestä. Mutta mitä iloisemmaksi pajari tuli, mitä enemmän hän hymyili, sitä katkerammaksi tuli Marian suru.

Pajari aikoi juuri antaa käskyn jääkäreillensä tarkasti vartioitsemaan kirkon ovea, että ei kukaan morsian pääsisi ulos, kun papit ja nuo kolme lähettilästä, jotka olivat käyneet tsaarin luona Moskovassa, tulivat sisään siitä ovesta, joka vei kaikkein pyhimpään.

— Katsokaa tuolla, huusi pappi niin kovasti, että koko seurakunta sen kuuli, tuolla on pajari, se Belialinmies, vaatikka oikeuttanne, talonpojat, niin sanoo Moskovan tsaari teille.

Nyt pääsi meteli valloilleen. Talonpojat hyökkäsivät kiusaajansa ja hänen sotamiestensä kimppuun. Sotamiehet ennättivät tuskin nousta vastarintaan, ennenkuin he tapettiin, mutta pajari ennätti paeta kirkosta, hypätä hevosen selkään ja ratsastaa pois hurjinta vauhtia, talonpoikien häntä takaa ajaessa.

Koko päivän ratsasti pajari mitä hevonen jaksoi. Iltapuoleen saavutti hän erään niemen, joka kuusi- ja mäntymetsää kasvavana pistäiksen Pyhäjärveen. Pajarin hevonen oli väsynyt tuosta tulisesta ratsastuksesta; se puhalsi ja pärskyi kovasti. Hän pelkäsi, että hänen takaa-ajajansa huomaisivat häntä, ja kun hän ei voinut edemmäksi paeta, pisti hän miekalla kuoliijaaksi hevosensa, väänsi sen järveen ja kätkeytyi itse erääseen ketunluolaan. Tuskin oli hän ehtinyt ryömiä kivien alle, ennenkuin vainoojat jo olivat paikalla. Vaikka talonpojat, jotka olivat nähneet hänen ratsastavan niemelle, etsivät koko illan, eivät he voineet pajaria löytää.

Kaunis Maria, joka myöskin oli niiden joukossa, jotka etsivät tuota julmuria, oli väsynyt ja istahtui nyt kivelle levätäksensä.

Marian istuessa siellä katselemassa kuinka kuuvalo kimalteli vedessä, huomasi hän sen kiven, jonka päällä hän istui, liikkuvan, ikäänkuin joku olisi hiljaan takonut sitä; se oli pajarin sydän, joka kovasti tykki pelosta, sillä juuri sen kiven alla hän makasi luolaan kätkeytyneenä. Hän kumartui alas nähdäksensä, mitä siellä mahtoi olla, joka kolkutti kiveen. Silloin näki hän kuuvalossa pajarin ilkeän silmäin kiiluvan ja loistavan pimeässä, kuten pöllön silmät syksyllä. Maria kutsui sinne talonpojat, jotka miehissä tulivatkin. Nähdessään, että siellä oli heidän vihollisensa, kiljuivat he vihasta ja mättivät kiviä luolan suulle, niin että siihen syntyi suuri kiviraunio, ja asettivat vartion raunion luokse, ettei kukaan voisi auttaa pajaria. Neljä vuorokautta kuultiin pajarin valittavan ja vaikeroivan luolassa; sitten hän vihdoinkin kuoli. Kiviraunio seisoo siellä vielä tänäänkin koskematta. Mutta se niemi, jonne pajarin hevonen uupui, nimitettiin sitten Uupuniemeksi, ja siitä sai koko pitäjä nimensä, Uupuniemen pitäjä; tämän nimen ovat sittemmin ruotsalaiset ja venäläiset herrat vääntäneet Uukuniemeksi.

[Eräs toisinto tästä kansansadusta sanoo "pajarin" kuolleen Kuolemajärveen, josta sen pitäjän nimi olisi alkujaan.]

* * * * *

— Noh, virkkoi sotilas Trast tulisesti. Noh, jumalan kiitos, nyt meillä on toiset ajat Suomessa, ei mikään pajari uskalla nyt hiiskuakaan meillä, sillä kaikki ovat lain alaisina ja sille, joka nyt koskettaa talonpojan oikeutta, huutaa se semmoista "smirnaa", ett'ei sen kanssa ole leikkimistä.

— Niin, niin, se on kyllä totta, sanoi Vahva Matti. Laki on meidän herramme ja turvamme. Mutta nyt me mennään sisään ja pannaan maata. Kuuleppas, Jaakko Trast, me olemme keskellä kulkuväylää. Yö on kyllä valoisa, mutta siitä huolimatta, menepäs nostamaan lyhty mastoon.

Trast nousi ylös ja teki niinkuin käsketty oli. Sillä aikaa kuin hän työskenteli lyhdyn kanssa, joka ei millään tavalla tahtonut ottaa pysyäkseen paikoillansa tuolla ylhäällä väliaikaisessa mastossa, huolimatta Trastin alituisista venäläisistä komentosanoista, kuuli hän pienen höyryvenheen nopeita potkuriniskuja, joka halkaisten sisäjärven läikkyvää pintaa, suhisi lautan ohitse. Hän tirkisti kesäyön hämärässä ja näki järvellä lepäävän kaskensavun läpi pienen höyryn piirteet, joka hänestä tuntui olevan Blumen "Leimu".

— Wer da? (kuka siellä) huusi hän sotilaan tavalla. Silloin näki hän tuossa eteenpäin rientävässä höyrylaivassa haamun, joka kumartuen laivanpartaan yli, asetti kätensä suunsa ympäri ja päästi yöhön huudon: "kauppahuone Blume on joutunut vararikkoon".

Trast päästi kädestään lyhdyn, joka putosi tukkien väliin, sihahti ja katosi syvyyteen. Samassa astuivat Matti ja hänen vaimonsa ulos kojusta.

Maria oli vaalea ja kauhistuksissaan. Matti sanoi hillityllä äänellä: Kuka se oli, mitä herran nimessä hän jutteli?

— Kyllä kaiketi isäntä kuuli, mitä hän sanoi, vastasi Jaakko Trast vakavasti.

Höyryvenhe oli kadonnut, potkuriniskut olivat vajenneet, kesäyön rauha levisi yli seudun, ainoastaan aaltojen loiskeen kuultiin polisevan ja läiskyvän vasten lautan laitoja. Kesäkuun hämärä oli tullut.

XIV.

Vahva Matti ja hänen vaimonsa menivät kojuun ja panivat maata tuoreista vastaniitetyistä heinistä tehdyille vuoteellensa sanaakaan toisillensa virkkamatta.

Tämä ääni, joka samoin kuin myrskylinnun huuto aaltojen yli ilmoitti onnettomuutta, tämä ääni, joka yön pimeydestä lähetti sanoja, jotka heidät pelvolla ja tuskalla masensi, mistä se tuli, kenenkä se oli? Blume on tehnyt vararikon, Blume on mennyt kumoon, oli se sanonut; mutta sehän oli mahdotonta. Tuo rikas Blume... Ei, se oli ilkeää ivaa. Ja kumminkin, jos se olikin totta!

Matin aivot, jotka työskentelivät hitaasti, alkoivat tehdä johtopäätöksiä näistä sanoista, ja kun hän oli ne saanut selville, oli kuin salaman pimeänä yönä äkisti valaistessa isoja aloja. Silloin näki hän yhdellä silmäyksellä kauas tulevaisuuteen, näki itsensä koditonna, majatonna, ja kaikki rakkaat omaisensa

riippuvaisina hänen, päivämiehen työstä. Hän oli ollut itsenäisenä talonpoikana lähes kaksikymmentä vuotta. Hän oli eläessään nähnyt kylläksi tietääksensä, miltä tuntui riippuminen jokapäiväisestä työstä. Matti oli vahva mies, vakava mies, ja hänen hermonsä eivät olleet vielä koskaan pettäneet häntä, mutta nyt, tämä kuva silmänsä edessä, hän vapisi. Sama ahdistus, joka valtasi hänet vanhuksen laulaessa:

Metsättä ei taida kenkään
Suomessamme eleskellä.
Joka metsän hongat myypi,
Kuuset kaikki luovuttavi,
Myypi kaiken tavaransa
Luopuu ihan onnestansa,
Hävittävi rikkautensa.

Sama ahdistus valtasi hänet nytkin kaikella epäilyksen voimalla. Nuo karvaiset kädet, muodottomat kuin taiteilijan ensimmäinen suunnitelma, puristuivat hänen tahtomattansa ristiin tuon leveän rinnan yli. Taistelussaan hän ne kovasti painoi yhteen, silloin tunsin hän yht'äkkiä — lompakon, kauppahuoneen rahat. Vielä oli hänellä neljätuhatta markkaa luonansa, melkein sama summa, jonka hän oli saanut nyt autiona olevasta kodistaan, ja tuskin puolet siitä summasta, joka hänellä oli saatavana Blumen pesästä.

Mitä minulla luonani on, on minun, minun rahojeni, äjähti hänen päähänsä. Ota ne, pidä ne, älä anna niitä pois kenellekään, pidä ne, ja taaskin voit sinä saada talon, kodin, laihoja leikattavaksi ja riihen, jossa puidaan. Nuot omaisesi eivät tule sysätyiksi mieron tielle, ja Elli, tuo hento, kivuloinen, hieno olento, joka ilman hoidotta kalpenisi ja kuihtuisi, tulee pelastetuksi.

Hetken, yhden hetken vain ajatteli Matti tällä tavoin. Mutta hetken perästä oli kaikki ohitse. Eikö hän ollut luvannut vanhalle Blumelle, jota hän koko ikänsä oli palvellut, eikö hän ollut luvannut suorittaa maksua näistä tarvepuista, viedä Suikkilaan tätä lauttaa, josta hän erittäinkin oli huolta pitänyt, mikäli vain hänen voimassaan oli. Ja nyt, kun kauppahuone oli hädässä, nyt hän vielä varastaisi sen rahoja... Ei, ei koskaan! Ja sanat: "älä johdata meitä kiusaukseen, vaan päästä meitä pahasta" nousivat voimallisina ja lämpiminä hänen tuskanalaisesta rinnastaan.

Maria, joka heti oli käsittänyt aseman, ei katsonut eteenpäin, vaan taappäin. Tämä äkillinen huuto tuolla ulkona yöllä, tällä oli oma historiansa ja sen perille hän tahtoi päästä. Kauppahuoneen asema oli varmaankin jo kauan ollut heikolla ja horjuvalla kannalla, sillä sellaista ei voi niinkään äkisti tulla. Ei, ja hän muisti kaupanteon. Hän muisti myös Veikkoliinin innon ja väsymättömyyden, hänen ehdottoman vaatimuksensa, että kauppahinta suoritettaisiin talletustodistuksella. Hän arveli yhtä ja toista, mutta vihdoinkin selveni hänelle, että Veikkoliini oli ainakin aavistanut sen loppurohjauksen, joka nyt oli tapahtunut.

Niin, hän ei ainoastaan päässyt sen asian perille, hän sai avaimen tähän umpinaiseen luonteeseen. Ja hänen puheensa, hänen sanansa, hänen katseensa. Hän oli liiaksi nainen, ett'ei hän jo kauan sitte olisi ymmärtänyt, mitä ne sisälsivät. Niin, jos hän oikein tutki itseään, niin... Hän häpesi niin, että hän tunsin kuinka hän punastui pimeässä. hänen korvanlehtiänsä poltti ja hänen ohimojaan survoi. Hän muisti Veikkoliinin rakastuneet silmäykset, hänen syvän, yhäti ilmestyvän ihailunsa.

Ja, jos hän vielä syvemmin tutkisteli itseään niin ... mikä ilkeäjuoninen kappale ihmissydän on! Hän ei suinkaan ollut sitä ajatellut, se oli lentänyt hänen aivojensa läpi, ikäänkuin pienen linnun lentäessä pimeydestä pimeyteen valaistun huoneen läpi. Se näyttää siellä hetkisen räpistelevän, peläten että sitä nähdään, ja niin on se jälleen ainaseksi kadonnut. — Kuka voi torjua luotansa ajatuksiansa. Mutta kun Elli tyttö tuolla Kiiskilässä oli lukenut kertomuksen kuningas Taavetista ja Uriasta, niin — ei auttanut, hän oli ajatellut samaa, kuin tuo Veikkoliini, hetkisen vain. Ja hän tiesi sen, tuo Veikkoliini ... ja tämä oli melkein kauheinta kaikista. Hän joutui vastustamattoman tuskan valtaan.

Silloin kuulee hän äkkiä Matin rukoilevan vapisevalla äänellä: "älä johdata meitä kiusaukseen, vaan päästä meitä pahasta." Ja ääneen nyhykien heittäysi hän hänen rinnallensa yhtyen hänen rukoukseensa.

Joskin elämän surut kaikkine katkeruuksineen ja kipuineen asettuivat Matin ja hänen vaimonsa vuoteen ympärille, niin toi onni kaikki lahjansa Ellille, vieden hänet autuuden seitsemänten taivaaseen. Hän ei katsonut eteenpäin eikä taakseppäin, hän eli nykyisyydessä, nautti unissaan niitä iloja, joita hän päivällä oli kokenut. Hän näki Kaarlon ruskeain silmien liekkivän lämpöä, tunsin hänen äskeisten suuteloinsa polttavan tulisaa huuliaan. Hän luuli olevansa pulpukka, joka syvyyden liejusta oli noussut lammen tummalle, himmeälle pinnalle. Se oli niin loistavan valkoinen ja kaunis. Sen näköisenä olisi hänkin, kun hän kerran seisoi morsiamena. Vaan uni muuttui. Hän tuli yhdeksi noista vedenneidoista, joista isoäidin äidillä oli tapana puhua, yhdeksi noista, joita nuorukainen voi houkutellessa esiin kosken kuohuista, jos hän piti pientä punaista, kosken sydämenmuotoiseksi tahkoamaa kiveä suussa ja lauloi:

Impi armas, veden neito,
Haltijatar rannan kaunis,
Kiharasi tummat näytä,
Silmäsi aalloista kohota,
Mustat kuni uuninliesi,
Kuumat kuni hehkuhiili.
Tullos pojan ainaiseksi
Ystäväksi mieluiseksi.
Lepää liki sydäntäni,
Vakavalla rinnallani,
Käyös elinkumppaniksi,
Kodin sulokaunisteeksi.

Ja kun tahdottiin päästä tuosta kauniista vedenneidosta, viskattiin punainen kivi olkapään yli ja sanottiin nopeasti: "siinä saat minun petollisen sydämmeni." Silloin katosi neito ainaiseksi koskeen, muuttui vaahdoksi ja loisti kuin sateenkaari kosken päällä. Ja Kaarlo seisoi joen rannalla houkuttelemassa häntä loihtusanoillaan. Ja sanat vetivät hänet puoleensa, mutta hän ei voinut liikahtaa paikaltaan, hänen suonensa tykyttivät, ja veri virtasi kuumana, kuin tuli, hänen suonissaan.

Nyt hän herää — ja kuulee kuinka Kaarlo, joka makaa heinissä vähän matkan päässä hänestä, hiljaan kuiskaten suloisimmalla äänellään houkuttelee häntä luoksensa. Hänen sydämmensä sykkii kiivaasti. Pitäisikö hänen mennä, vai ei? Silloin tulevat isä ja äiti sisään, kaikki on nyt hiljaista. Kaarlon rukoukset sammuvat huokaukseen. Samassa kuulee hän isänsä äänen: "ja älä johdata meitä kiusaukseen, vaan päästä meitä pahasta." Hän kuulee äitinsä itkun, ja hän itkee muassa, josko onnesta, häpeästä, ikävöittämisestä vai lausumattomasta hellyydestä, sitä hän ei itsekään tiedä.

Myöhään päästiin nukuksiin sinä yönä Blumen hollanninhirsilautalla.

* * * * *

Aurinko oli jo useita tunteja lämmitellyt ja valaissut, niin että pihka juoksi pitkin kojun seiniä ja seinän ohuimmat oksaisimmat paikat loistivat läpikuultavina ja punaisina kuin tiili. Väki heräsi. Tuntui että kuumuus jo oli painava, vaikka katkera kaskensavu, joka tähän vuoden aikaan on niin omituinen Karjalalle, peitti auringon kehän opaalinkarvaisella vaipalla.

Oltiin nyt myötäisten tuulien avulla ehditty jotensakin pitkälle eteenpäin. Tuulen puolella oli vielä suuren Palosaaren viimeinen kärki. Tämä saari on suurin Pielisjärvessä. Vasemmalla puolen näkyi Ristisaaren takaa Vedenselän maa tummine leppineen. Kauimpana keulan puolella olisi, jos vaan savu ei olisi estänyt, voinut nähdä Kolivuorien mahtavat, synkät möhkäleet. Lautan edessä oli Pielisjärven suurin ja syvin selkä. Täällä viimeinkin olisi hinaajahöyryn pitänyt näkyä. Mutta ei!

Mitä edemmäksi päivä kului, sitä lämpimämmäksi se tuli, vesi oli haaleaa ja raskasta, mieliala nulo ja painuksissa. Antti, Elli ja Kaarlo istuivat purjeen varjossa, jalat vedessä. Kaksi heistä onki vuorottain, sillä aikaa kuin kolmas pitkällä pihlajavavalla muistutti vanhaa Hurjaa sen velvollisuudesta vivuta ylös hinausköyttä. Hurja kävi loppumatonta kiertokulkuaan. Silloin tällöin se pysähtyi, mutta, viisaasti kyllä, niin pitkän matkan päähän ukittajastaan, että se näistä nuorukaisista, jonka vuoro oli pitää konetta käymässä, ei voinut tavata sitä vavalla, nousematta seisomaan ja joutumatta paahtavaan auringonpaisteeseen. Kun kukin vältti tätä, sai vanha Hurja sinä päivänä useasti pitkiä ylimääräisiä levähdyksiä hyväkseen, ja tämä tietysti hidastutti lautan eteenpäin kulkemista.

Mutta vielä enemmän kuin kuumuus kiusasi väkeä järven heijastus. Samoin kuin hylkeenpyytäjät Pohjanlahdella eivät tunne pahempaa vihollista, kuin kevät-jään lumenkiiltoa, joka, jos he eivät siltä suojele itseään, saattaa heidän silmänsä verittyneiksi ja tuottaa heille kovia kärsimyksiä, samoin on uittoväenkin laita. Suurilla selillä kiduttaa heitä tyvenellä ja auringonvalossa se kiiltävä loiste, joka taivaalta, valkoisista pilvistä ja järvestä säteillen heitä joka puolelta ympäröi.

Matille oli aamupuolen kuluessa juolahtanut päähän ajatus: entäs jos kaikki tämä, mitä tuo ääni oli yöllä huutanut ja mikä oli tuskauttanut ja kiusannut heitä, ei olisikaan totta. Hän ilmoitti epäilyksensä vaimolleen ja he tulivat siihen päätökseen, että Maria ja Elli, joka oli hyvin alakuloinen ja savun sekä kuumuuden kiduttamana, lähtisivät Nestori Rönnin kanssa erääseen kylään Ristisaarella. Siellä asui paljon ihmisiä, jotka olivat asioissa Blumen kanssa. Siellä ehkä tiedettiin jotain varmaa asiasta, joka nyt heidät kaikki teki levottomiksi. Siellä asui myös eräs kauppahuoneen saarnamies, eräs metsänostelija ja maakauppias. Hänelle piti nyt Marin viedä pari tuhatta markkaa, jotka hänen miehensä kaiveli esille monella nyörillä ja nauhalla huolellisesti kääritystä lompakosta, jota hän alinomaa kantoi riippuvana kaulastaan.

Kun naiset olivat lähteneet matkalle, niin Matti ja Jaakko istuutuivat kojun suojaan selkä järveä kohti,

täyttivät piippunsa ja tupakoivat hartaasti, ahkerasti ja hiljaisina.

— No, mitä luulet, Jaakko, tästä vararikosta, luuletko siinä olevan perää, sanoi Matti vihdoin.

Jaakko veteli pitkiä viiksiään, sanoi hm, sylkäsi ja vastasi vihdoin:

— Muistatteko, Matti, tuota Nisulainen nimistä leipuria Joensuussa, häntä, joka sanottiin olevan niin rikas, jolla oli kaksi taloa ja puotia täynnä tavaroita, osa myllyssä ja jumala tiesi mitä... No, mitä hänellä sitte lopulla oli? Ei niin mitään. Kuka sen tietää mitä kauppiaille onkaan?

— Minä luulen, sanoi Matti, puheen todeksi, Jaakko. Sillä muutoin meitä ei olisi jätetty Pielisjärvelle neljänsikymmenen tuhannen hirren kanssa ilman hinaajahöyryä. Jotain on joutunut epäkuuntoon kauppahuoneen asioissa.

Keskustelu päättyi tähän. Lauttamiehet torkkuivat lämpimässä. Yht'äkkiä hyppäsi Trast seisaalle: "smirnaa"! huusi hän, piru on merrassa. Lokit ja pääskyseläiset ovat vajenneet.

— Missä nyt olemme?

— Pikkusyrjän ja Ahvenan karien välillä.

— Onko köysi pitkä, pojat, kysyi Matti.

— Se on järvessä koko köysi, vastasi Kaarlo.

— Pentele, jos tästä tulee raju-ilma, niin heilumme nyt pitkästä köydestä luotojen välillä, juuri niin kuin lossi Leppävirroilla. Jumalan kiitos, että naisväki on poissa...

Samassa kuului tohiseva suhina, joka karttumistansa karttui. Mahdoton kuumuus ja tyyni olivat jo viikkokausia täyttäneet ilmaa sähköllä. Auteren ja kaskensavun yli kohosi tummia sinipunervareunaisia pilvijoukkoja; ne kohosivat keskitaivasta kohden mahtaviksi pyöreiksi joukoiksi, kun alempi osa taas yhtyi kellervänpunaiseen savuun.

Ja taas kuului tohiseva suhina kaukaisuudesta siltä suunnalta, jossa Kolivuoret kohoutuivat, ja Juukaan metsäisiltä harjanteilta. Tuon tuostakin tuli pyöriellen yksinäisiä tuulenpuuskaa, jotka laikahuttivat veden pieniin, vaahtoiisiin, vallattomiin laineisiin.

Sitte tyyntyi järvi taas muutamaksi silmänräpäykseksi, — syntyi odottava äänettömyys.

Kuni avaruudesta singahutettuina ilmestyivät äkkiä, myrskyn sanansaattajina, lokit ja tiirat, lentää liehaten pitkänä jonona aaltojen huippuja myöten. Ne riensivät pakoon tuolla vesilintujen omituisella tuskanilmeisellä, pahaenteisellä huudolla. Ja heti heitä seurasikin myrsky suhisevin siivin kaikessa raivossaan. Hurjana hyökkäsivät aallot lauttaa vasten, lakaisten jo ensi hyökkäyksellä mukanansa kaikki, mikä kannella irtonaista oli. Kuni lukemattomat pedot häikeissään kohottivat hirret selkänsä, jyskyttivät puomia, repivät ja kiskoivat sulkuaan; näytti siltä, kuin olisi äkkiä vapauden vimma heidät vallannut, kuin olisivat he väkisinkin vaatineet päästä ulos avaraan mailmaan.

— Miehet kaikki keulapuolelle, jossa hevoset ovat, huusi Matti myrskyn keskeltä. — Hakkaa sulkupuut irti, Jaakko Trast, köysi katkeaa muuten. Naisväki on, Jumalan kiitos, poissa.

Kolmella kirveeniskulla teki Trast tehtävänsä. Sulkupuut aukenivat, ja tuhansittain syöksyi hirsii vapauteen, kuin olisivat ne tahtoneet palata takaisin metsiinsä.

Tuo äsken piukea köysi heltyi hiukan ja nyt jyski ja heilui tuo huolellisemmin rakennettu lautan keskus aalloissa. Silmänräpäykseksi oltiin pelastuneet.

— Ompa noitten kaikkien kokoilemisessa työtä, sanoi Matti.

— No niin, ainahan se parempaa on, kuin ajautua karille ja musertua hirsien väliin, vastasi Jaakko Trast.

Sillä välin hämärtyi hämärtymistään, ukkospilvet ajoivat tykistönsä esille, ja nyt paukahti. Huikaiseva salama halkaisi taivaankannen kahtia ja tätä seurasi välittömästi huumaava ukkosenpauke.

Kun aallot alkoivat hyökätä lautan permannon ylitse, valtasi kauhu suutarin, joka aina myrskyn puhkeamisesta saakka oli polvillaan hartaasti rukoillut, ja kömpyräjalastaan huolimatta syöksyi hän ainoaan heillä olevaan veneeseen, joka vihaisesti kiskoi pestiään.

— Varo itseäsi, suutari, huusivat miehet lautalla.

Mutta suutari syöksyi päistikkaa ulos vaahtopäisiin laineisiin. Miehet näkivät salaman leimauksessa,

miten hän taisteli myrskyä vastaan.

— Jumala armahtakoon hänen syntistä sieluaan, sanoi Jaakko Trast.
Tämä on pahempaa, kuin Gornii Dubniakissa.

Suutari oli kuoleman oma: parin sylen päässä lautasta hyökkäsivät irtanaiset hirret hänen veneensä kimppuun, joka silmänräpäyksessä musertui, ja epätoivon huudolla vajosi suutari syvyyteen hakeakseen tuolta puolen vastausta niihin kysymyksiin, jotka olivat hänen sieluaan vaivanneet.

Kun sulkuhirret olivat päässeet irti, heilui lautta pitkästä köydestään, kuni kellonheiluri, tuulen puuskien ajelemana molempain karien, Ahvenan ja Pikkusyrjän välillä, josta laivat kulkivat. Alussa eivät miehet eivätkä pojat huomanneet, että kalliot kiskoivat alimmaisat hirsikerrokset irti toisen toisensa jälestä. Mutta pian kyllä he käsittivät, mitä tapahtui, sillä lautta vajosi nähtävästi vähitellen. Ja yhäi vain tuuli vihaisin siivin raivosi. Lauttamiehet huomasivat jo siitäkin sen kiihtyneen, että se vei mukanaan lehdet ja oksat, karkoitti siellä täällä pesistään pikkulinnut, jotka ruikuttaen vietiin sen mukana, ja siitäkin, että laineet alkoivat kohota yhä korkeammalle lautan yli.

Hevoset tömistivät levottomasti ja pöristelivät. Kaarlo piteli vanhaa Hurjaa kaulasta ja vuodatti kyöneleitä sen vanukkeiseen harjaan. Antti seisoi vieressä ja pyyhki kyöneleet pois nutunhihalla, ja Halli koira, jonka rypistynyt naama ilmaisi pelkoa, kuunteli tarkkaan ihmisten puhetta. Matti ja Jaakko Trast seisivat äänettöminä, kuni vartijajoukko tuonelan portilla, kummallakin keksi kädessään. Ainoastaan silloin tällöin, kun joku mahtava aalto löi valtavasti kojua vasten, huusi Jaakko Trast ikuista "smirnaansa".

Äkkiä syöksyi yksi hevosista järveen. Hurja seurasi heti jälestä ja veti äkisti mukaansa Kaarlonkin, joka suonenedontapaisesti riippui kiinni hevosen harjasta. Nyt Hallikin pakeni. Näytti siltä kuin olisivat elukat aavistaneet onnettomuutta, sillä tuskin nähtiin niiden kuorskuen uiskentelevan, turpa korkealla aaltojen yli, ennenkuin lautta romahti kahtia.

Matti ja hänen poikansa painuivat vaistomaisesti toisiinsa. Tuolla, lautan toisessa päässä nähtiin vanhan sotamiehen kunniaa tekevän. Jäykkänä, suorana ja koreana, kuten ennen paraateissa ja tappotantereella, seisoi hän siinä heiluvilla hirsillä, valmiina odottaen viimeistä.

Nyt kadotti hän jalansijansa. Käsi ei ollut enään lakilla, mutta "kuoleman kunniaksi" kaikui hänen äänensä, kuin ukkosen jyrinä aaltojen kuohussa, ja tuossa tuokiossa vajosi hän syvyyteen. Aallot sulkiivat voimalla kiinni hänen lepokammionsa, tuuli soitteli mahtavin sävelin hänen kuolinvirttänsä, ukkosen jyrinä suoritti kunnialaukauksen, ja muistosanana urhollisen miehen haudalla oli Matin sydämmestä lähtevä "Jumala siunatkoon sinua, Jaakko Trast". Vanha urho, Jaakko Trast, oli päästetty vartiolta, hän oli mennyt ystäviensä luo, jotka kerran tykkien pauhatessa ja kivärien leimahtaessa, eivät räpyttäneet silmiään kuoleman edessä enemmän kuin hänkään.

Koko tuosta suuresta lautasta oli tuskin jälkeäkään jälellä, ja nyt kysyttiin, miten voitaisiin pitää koossa sitä, mikä vielä, ikäänkuin sattumalta, pysyi yhdessä. Matti kietoi mahtavat kypälänsä hirsitukun ympäri, jota, lähinnä sitä paikkaa, missä vipusin vielä seisoi, piti koossa hevuskulkua varten kyhätty lattia. Hän aikoi viskata nuoran hirsien ympäri, voidaksensa, sen tehtyään, hakata köyden poikki, jotta myrsky saisi ajella häntä lähimmäiseen rantaan.

Siinä nyt syntyi raju taistelu jättiläisen ja vapauten pyrkivien, vastarintaa tekevien hirsien välillä. Tässä taistelussa menivät hänen vaatteensa repaleiksi, hänen jäsenensä hieraantuivat verille, jäntereet pöhöttivät, ja tukka riippui hassallaan hänen kasvoillaan. Mutta voittajana hän taistelusta suoriutui. Hän sai nuoran kiedotuksi hirsien ympäri; hän oli pelastettu.

Silloin kuului läpi aaltojen loiskeen ja myrskyn pauhinan, pitkäveteinen, kimakka vihellys. Kuni höyhen kavahti Matti pystyyn ja huusi yli järven: Tänne! Avuksi!

* * * * *

Israel Veikkoliinin halu saada tavata poikaansa kiihtyi samojen lakien mukaan kuin esineen putoomisnopeus. Oli kulunut aikoja, ennenkuin hän oli saanut kaikki ne asiapaperit, jotka täydellisesti todistivat pojan oikeaksi, ja nyt, kuta likemmäksi päämäärää hän joutui, sitä enemmän kiihtyi hänen halunsa. Hän oli, saadakseen takaisin poikaansa Matilta, matkustanut pohjoiseenpäin, sillä hän ei saattanut uskoa, että Vahva Matti parin kuukauden ajalla olisi ennättänyt ohi Palosaaren. Siellä kuuli hän, että lautta aikoja sitte oli kulkenut ohi. Hän palasi nyt takaisin Blumen hinauslaivassa, Leimussa, joka vihdoin viimeinkin oli valmis hinaamaan tuota isoa tukkilauttaa. Siinä häntä sitte yllätti tuo äkillinen hirmumyrsky.

Nyt kävi Veikkoliini levottomaksi. Kun hän mielenkuohuksissaan seisoi siinä pystyssä pysyttelemässä aaltojen heiluttelemassa höyryssä tutki hän itseänsä, ja hänen täytyi myöntää, että, jos hän nyt liian

myöhään saapuisi lapsensa luo, oli se hänen oma vikansa. Hän oli vältellyt tapaamasta Mattia ja hänen vaimoan; hän tahtoi odottaa viimeiseen, kunneka hän saattoi otaksua heidän jo tuntevan onnettomuutensa.

Kuta enemmän myrsky kiihtyi, sitä levottomammaksi hän kävi, ja kun höyry törmäsi vasten ensimmäisiä irtonaisia hirsiiä, oli hän kadottamaisillaan kaiken kylmäverisyytensä, joka ei muuten milloinkaan häntä pettänyt. Hän malttoi kuitenkin mieltänsä ja käski koneenkäyttäjän lisätä höyryä, vauhdin enentämiseksi. Itse meni hän laivan keulaan, siinä hän seiso, kuni merikotka kallion-niemekkeellä, tähystämässä ympärilleen. Hän rupesi höyryn oppaaksi. Perämies totteli hänen kätensä pienintäkin viittausta. Hän ohjasi Leimun kulkua ja määräsi sen vauhtia. Kaikki hänen elonsa näytti keskeyntyneen silmiin, jotka terävinä ja selki seljällensä koettivat tunkea tuon valkoisen hämärän läpi. Mutta nähtyään särkyneen veneromun aaltojen ajelemana, oli hän joutua epätoivoon. Nuot laihat kasvot vavahtivat mielenliikutuksesta. Hän horjui; tuntui siltä, kuin menisi hän tainnuksiin. Samassa kuului kirkunaa ja huutoa läpi myrskyn. Uudelleen elpyi hän toivoon.

— Hiljennä vauhtia, komensi hän. Vene. yksi noita pitkiä, tanakoita kirkkoveneitä, jotka sunnuntaisin höyryveneiden nopeudella halkaisevat vesiämme, sukelsi kuohuista esiin. Siinä oli Maria, joka veneellä oli lähtenyt etsimään omiaan.

— Onko Kaarlo siellä? Ovatko Matti ja Antti siellä? kysyttiin toisesta ja toisesta aluksesta.

"On" ja "ei" kuului heti perätysten, toista seurasi huojennuksen huokaus, aivan kun olisi taakka rinnasta vieritetty, toiseen liittyi surun huokaus, aivan kuin olisi tämä taakka pudonnut toisen rinnalle.

Nähdessään myrskyn olevan tulossa, oli Maria, Rönin ja Ellin, sekä muutaman Ristisaarelaisen kanssa, kiirehtinyt rannalle. Yksi noita isoja kirkkoveneitä työnnettiin vesille, ja murhaavan levottomuuden ja tuskan valtaamina sousivat he Ahvenankarille. Myrskyssä, vastatuulussa ja pimeässä oli menty harhaan, jouduttu pakenevain hirsien väliin ja taaskin päästy vapaiksi, mutta missä oltiin, sitä ei yksikään varmuudella saattanut sanoa. Soudettuaan edes takaisin, ristiin rastiin, tavattiin korskuva Hurja Kaarlo poika riippuvana harjasta. Kaarlo otettiin veneeseen, ja sitte taaskin soudettiin, kunneka höyryvene tavattiin.

Ainoastaan suurimmalla hankaluudella saatiin laivaan Maria, väsymyksestä puolikuollut Kaarlo, Elli ja Rönni. Kun Veikkoliini sai läpikastuneen ja värisevän poikansa höyryveneeseen, vei hän hänet konekoppin ja jätti hänet lämmittäjän huostaan.

Maria katseli inholla hänen hoitavan poikaa, ja vaati ankarasti, että riennettäisiin hänen miehelleen ja pojalleen avuksi. Ja taaskin seiso Veikkoliini höyryveneiden keulassa, taaskin alkoi myrsky hänen sielussaan... Jospa he tulisivatkin myöhään, jospa Matti olisi sortunut, kuten Uria taistelussa, silloin olisi Maria vapaa. Silloin ei mikään Natan saattaisi häntä nuhdella. Hänen syynsä se ei silloin olisi. Hän antaisi Marialle takaisin kaikki, mitä he olivat kadottaneet. Tätä miettiessään valtasi hänet hurja päättäväisyys, hänestä tuntui, kun olisi se myrsky, jota hän nyt kesti järvellä, oikeastaan raivonnut hänessä itsessään. Hänessä pauhasivat intohimojen hyökylaineet, hänessä leimahtivat ajatukset; hän se oli, joka eteenpäin syöksyi kohti määrättyä määräpäättä, jota hän ei tahtonut, jota hänen ei tarvinnut nimittää eikä ajatella, mutta jota hän kauan oli hautonut, ja jonka hän hämärästi tunsii toteutuvan tavalla tai toisella.

Kylmänä ja tyynenä seiso hän siinä, taaskin tähysteli ja etsi hänen silmänsä. Hän tunsii olevansa ikäänkuin onneansa takaa ajamassa. Hän oli sen nyt löytänyt, eikä kenkään voisi sitä häneltä riistää, henkensä kaupalla olisi hän puolustava sitä — kunhan vain ei kukaan sekoittaisi hänen peliään.

Äkkiä värähti koko hänen ruumiinsa; aivan kuin jännitetty kieli, jota kosketetaan. Suunnattoman levottomuuden valtaamana oli Maria tarttunut höyryviheltimeen, joka päästi kimeän huudon.

Veikkoliinin veri kuohahti vihasta; hän tunsii äkillisen halun väkisin karkoittaa Marian höyrytorven luota. Mikä oikeus hänellä oli asettautua, juuri nyt, hänen ja tuon ratkaisevan silmänräpäyksen väliin? Keskellä näitä epäselviä, hämääriä ajatuksia, näitä vaihtelevaisia onnen, ikävöimisen ja raivoisan vihan tunteita, keskellä tätä kaksinaista elämää, myrskyä ulkona ja myrskyä sisällä, hillitsi hän kuitenkin ulkonaisesti itsensä.

Hän kuuli selvästi avunhuudon, hän näki matkan päässä, jonka pituutta hän ei kuitenkaan räiskeeltä ja rankkasateelta saattanut tarkoin arvostella, jättiläishaamun, joka vaahdon ja aaltojen keskellä heilutti käsivarsiaan. Laiva ohjasi kulkuaan suoraan haaksirikkoisia kohti. Veikkoliini tunsii, että hänen velvollisuutensa oli varoittaa perämiestä. Mutta joko hän nyt jo oli liian lähellä, taikka kadotti hän mielenmalttinsa, hänen kielensä ja käsivartensa olivat kuni rampaantuneet.

Ensi silmäyksessä jo ryskähti, hän näki kuin unessa, mitenkä Matti vajosi alas syvyyteen.

Mikä oli hervaissut Veikkoliinin tahdon? Eläessään hän ei voinut ratkaista, josko ja mihin määrin hänen tahtonsa oli syynä siihen, mikä tapahtui.

Ja mikä tapahtui ja tapahtui salaman nopeudella, oli se, että laiva silmänräpäyksessä musersi jätteet siitä lautasta, joka Matin oli onnistunut viimeisillä voimillaan sitoa kokoon. Nyt komennettiin seis ja takaperin, köysiä viskattiin ulos. Laivan partaan yli ojennettiin jäniteviä, auttavaisia käsivarsia apuaan tarjoamaan. Mutta raukean, vertavuotavan nuorukaisen solakka ruumis oli kaikki, mikä käsiin saatiin.

Vahva Matti ei milloinkaan ollut itseään asettanut etusijalle. Aina oli hän ajatellut muita, hänen viimeinen taistelunsa elämässä ei ollut itsensä, vaan poikansa edestä. Ja kun tämä viimeinkin oli pelastettu, lepäsi jo Matin voimakas ruumis raadeltuna ja muserrettuna syvällä Pielisjärven vihaisten aaltojen alla.

Leimu kierteli vielä hetken turmapaikkaa, kuten lokki kuohujen yli, mutta täällä ei enään ollut mitään tehtävää. Kun Antti jälleen tointui tainnuksistaan ja Rönni häneltä kysyi suutaria ja Jaakko Trastia, vastasi hän ainoastaan: Tuolla alhaalla isäni kanssa! Laiva kääntyi takaisin pohjoiseenpäin.

Marian siinä ääneensä nyyhkiessä poikansa vieressä, kuuli hän tämän surullisen vastauksen. Hän katsahti ylös ja hänen silmänsä kohtasivat sattumalta Veikkoliinin silmiä, jotka lakkaamatta olivat häneen kiintyneinä.

Syvemmin loukkaantuneena tästä katseesta, kuin röyhkeimmästä puhuttelusta, kävi Maria kalpeaksi, pyyhki äkkiä kyneleet silmistään, astui hitaasti pari askeletta Veikkoliiniä kohti, ja luoden häneen kylmän, murhaavan katseen, sanoi hän hiljaan:

— Taavetti olet sinä, etkä Israel.

Veikkoliini peräytyi taakseppäin. Hän oli neljänkymmenen vuoden vanhana jälleen alkanut kuunnella noita säveleitä, jotka tavallisesti ainoastaan kerran ihmiselämässä kajahtavat. Hän oli uneksinut ja niin paljon ajatellut tätä Mariata. Maria, hän lahjoittaisi hänelle jälleen ne monet vuodet, jotka hän oli elänyt kesättä ja keväättä, hän lahjoittaisi ne jälleen päivänpaisteisina ja kukkaisina. Oi, kuinka paljon hän olikaan valmis uhraamaan tälle unelmalle. Ja nyt... Olivatko nuo myrkylliset katseet, nuo onnettomuudesta ja tuskasta vanhentuneet ja kuihtuneet kasvot vastauksina hänen unelmilleen? Tätä vastaustako saadaksean olivat hänen ajatuksensa herkutelleet luvattomia, hänen sielunsa koskettanut rikosta? Oliko Maria sitte syytön? Ja hänen sydämmessään tuntui kuin jos, lumen sataessa palavaan koskeen, liikkuva vesi äkkiä muuttuisi lujaksi jääksi; hän aavisti, että kaikki, mitä hän nyt oli kokenut, oli muuttava hänen rakkautensa ikuisiksi vihaksi. Maria taaskin, hän tiesi, että Veikkoliini oli heiltä ryöstänyt kaikki, ja uskoi, tahi tahtoi uskoa, että äskeinen tapaus oli enemmän kuin onnettomuuden kohtaus. Siitä päivästä alkaen oli näiden molempain välillä salainen, mutta leppymätön viha.

Maria meni lastensa ja Kaarlon kanssa keulaan lämmittäjän luokse, hän istuutui siihen ja alkoi hoidella poikansa haavaa ja kuivata hänen vaatteitaan. Hänen sydämensä oli niin täynnänsä surua ja katkeruutta, vihaa ja inhoa Veikkoliiniin, että hän ei löytänyt sanoja tunteilleensa. Hän ei pudottanut kyneleitä, hän ei raivonnut eikä itkenyt, mutta Veikkoliinin puheesta ja kysymyksistä ei hän pitänyt lukua, vielä vähemmän vastasi hän niihin. Epävarmaa oli, kuuliko Maria ensinkään, mitä hän puhui.

Syvästi loukkaantuneena ja kiihtyneenä istuutui Veikkoliini syrjälle, niin että hän näkymättömänä saattoi katsella poikaansa, joka piteli Elliä kädessä ja lämmitteli tulen ääressä. Helakka valkean valo antoi pojan kalpeille kasvoille raittiin, punakan värin, ja Veikkoliini tunsi yhä karttuvalla liikutuksella joka piirteen näissä nuorissa kasvoissa.. Hän käsitti kuitenkin, että oli parasta olla vaiti tänä iltana, jott'ei hän joutuisi pahaan valoon poikansa silmissä, sillä Maria, sen hän näki, oli semmoisessa mielentilassa, ettei ollut mahdollista edeltäkäs in arvata, mitä hän saattoi tehdä, ja Jumala tiesi, mitä tämä olisi sanonut, jos hän olisi tahtonut poikaansa vaatia takaisin.

Vähitellen hiljeni myrsky, sade taukosi, pilvet pakenivat. Kesäyön tähdet pilkistivät unisesti. Taivaan rannalla kumotti kuu isona, levittäen loisteensa selän maininkien yli. Pielinen oli nyt laannut raivoamasta ja lepäsi taas tyynenä pohjolan yön salaperäisessä valossa, Hinausvenhe oli laskenut ankkuriin lähelle noita kahta muuta lauttaa, jotka olivat Ristisaaren salmassa. Saarien ja luotojen suojassa ollen eivät nämät tietäneet paljon mitään aaltojen pauhusta ja myrskyn raivosta.

Seuraavana päivänä löydettiin utterasti etsittyä Matin ja Jaakon ruumiit. Molemmat kuolleet lepäsivät melkein vedenpinnan tasalla Ahvenankarin litteiden paasien välillä.

Kun Maria palasi surullisen kuormansa kanssa hinauslaivalle, oli Veikkoliini poikineen jättänyt sen. Yksi lautan miehistä oli veneellä vienyt heidät sille laivalle, joka kulki Nurmeksen ja Joensuun välillä. Kaarlo oli itkenyt ja vastustellut viimeiseen asti, Elli oli surusta kuin lamaantuneena. Enkeli paljaine lyövine miekkoinensa seiso i taas vartiolla karkoitettuaan nuoret paratiisista.

Neljätoista päivää myöhemmin oli Nestor Rönnilujaksi lautaksi koonnut kaikille selän rannoille hajalleen ajautuneet hirret, ja hinausvenheen avulla vietiin ne jälleen määräpäätänsä kohti.

Maria muutti tyttärensä Ellin kanssa Joensuuhun, mutta Antti jatkoi Nestor Rönnin johdolla isältään perittyä ammattia.

XV.

Kun maalla käy jonkun virkamiehen puheilla, ruununvoudin, nimismiehen, henkikirjurin tai lääkärin, niin saattaa jo edeltäpäin jotakuinkin hyvin arvata, miten hän kotonansa elelee; mutta millainen maalaispappila on, sitä ei koskaan voi edeltäpäin tietää.

Rovastin ympärillä saattaa pyöriskellä tyttäriä, jotka asiantuntijoina puhuvat viimeisestä ranskalaisesta romaanista, järjestelevät pronssimaljakkoja, tauluja ja mattoja kodissa, jossa pitäjän herrasväet liikkuvat kuin kotonaan, mutta talonpoika pysytteleikse kansliahuoneessa lähellä ovensuuta. Saatamme tavata pappilan, jossa tyttäret tunnetuissa puuvillapuvuissaan rientävät maitokamarin ja kyökin väliä, jossa puhtaus ja hauska kodikkaisuus joka paikassa pistävät esiin, jossa Martti Luteruksen tai ristinnaulitun öljypainokuva tahikka "mater dolorosa" ovat ainoana seinäkoristeena, mutta jossa kaikkia vieraita muotoon katsomatta kohdellaan samalla tavalla.

Saatamme tavata herra pastorin, joka, ollen omaa juurtaan talonpoika, on nainut arvokkaamman talonpoikaistyön ja joka ei koskaan ole ajatellut komeampata kotia kuin entisen ylioppilasasuntonsa — eikä hän enempiä mukavuuksia tarvitse eikä niihin mielellään heittäytyisikään, mutta tekee sen kumminkin kunnioituksesta omaa säätyään kohtaan. Huoneet hänen kotonaan ovat autioita, näivettyneitä draseenoja ikkunoissa, kaikkialla tupakansavua, huonekalut eri mallia ja eri ikää, nyt kohtalon yhteen heittäminä, ikäänkuin puusta pudonneina ja häveten toisiansa, kuten tavallista sekalaisissa seuroissa.

Ja syy tähän papillisten kotien suureen erilaisuuteen on se, että kaikki muut virkamiesluokat maassamme ovat enemmän yhtäsäätyisiä, kuin pappisluokka. Pappisvirkoihin astuu alituisesti uusia miehiä syvistä riveistä, mutta muilla viroilla on niin sanoaksemme sukutilan luonto, ne kun ovat kautta vuosisatojen olleet saman säädyn hallussa.

Kun astui kirkkoherra Emanuel Högfeltin luo, jonka seurakuntaan Kiiskilän kylä kuului, niin kohtasi tulijaa odottamaton hauskuus. Kodikkaisuus ja ilo asustivat pappilan matalain huoneitten joka kolkassa. Kanarianlintu viserteli keskellä kukkivia ruusuja auringon valaisemassa akkunassa sydämmen pohjasta iloisimpia liverryksiään. Lapset heläyttivät sekaköörissä "Mä oksalla ylimmällä oon Harjulan selänteen" ja lastenlapset, tallustellen nukkinensa lattialla, jokeltivat Z. Topeliuksen lastensatuja ja lauluja. Kieli, jota puhuttiin, oli puhdasta ruotsia, ilman murteellisuuksia ja tupasanoja.

Valkeat vanhanaikaiset huonekalut sileine raitaisine päällysvaatteineen, pitkät ikivanhat kaistasohvat, pyöreä hoikkajalkainen salinpöytä, seinillä lyyrynuotoiset lamput ja kirkkoherran isän isoisän muotokuva mahtava käherretty valetukka päässä ja solmuhuvi kaulassa, kaikki tämä antoi salille muinaisaikaisen leiman, joka hyvin oli sopusoinnussa talon asukkaitten yksinkertaisten tapojen ja sydämmellisen ystävyuden kanssa.

Sillekin, joka ei voisikaan ymmärtää äänetöntä runoutta ja sopusointua noissa huoneissa ja lasten viatonta leikkiä, sille jäisi kumminkin pastorin rouva lempeine kasvoinpiirteineen, lämpimine katseineen ja harmahtavine hapsineen kotoisen onnen ja pyhyiden eläväksi kuvaksi.

Ja kirkkoherran omassa huoneessa, siellä istuttiin niin mukavasti vanhanaikaisella nahkasohvalla sileiksi kuluneine messinkiheloineen. Jos olit alakuloisena, niin pastori kyllä osasi panna sydämmesi kielet sopusointuun. Ja jos mitä taipumusta ihmisessä oli, niin siitä kyllä kirkkoherra otti selon. Hänen käsissään juroinkin, ikävinkin jöröttäjä muuttui ihmiseksi. Hän oli sen ajan innostuksen lapsia, jota suuret nimet kannattivat, nimet joita me kaikki kunnioituksella mainitsemme. Hän oli ollut Lönnrotin ystävä, oli tuntenut Runebergin, torannut Snellmanin kanssa, ja Paciuksen kanssa hän oli veli. Vielä hänen elämänsä ehtoollakin huomattiin hänessä tuulonen tuota hänen aikansa jaloutta ja suuruutta, — tuota elämänhalua ja leikillistä luonnetta.

Hän oli 40-luvun täysin kypsää henkistä satoa, joka aina, missä vain näemme siitä jäännöksenään maassamme, herättää meissä turvallisuuden ja luottamuksen tunteen ja johduttaa mieleen runoilijan ennustuksen: "Viel' koittaa päivä, viel' poistuu yö". Kirkkoherran isoisä, joka 17:nen vuosisadan

keskipaikoilla muutti Suomeen, oli ollut ruotsalainen ja aatelismies, mutta se ei suinkaan estänyt pojanpoikaa olemasta puhdasrotuinen suomalainen kansanvaltalainen ja suomenmielinen, vaikkakin vähän maltillinen. Pastori Emanuel Högfeltd piti fysiikkaa ja luonnontietoa lähinnä jumaluusoppia pääaineenaan; hänellä oli tapana kehua itseään Hällströmin oppilaaksi, ja vielä 74 vuoden vanhanakin hän tutki innokkaasti näitä aineita käsitteleviä teoksia ja oli nyt lähes 20 vuotta valmistellut kirjoitusta metsien arvosta ilmastolle.

Tänään oli juhla pappilassa. Lämmin syyskesä oli houkutellut näkyviin tuhansittain sieniä, maaemon viimeisiä monivärisiä lahjoja, joita se jakaa, ennenkuin se talveksi levolle rupeaa. Nyt piti miltei joka kynnen talosta lähteä metsään, sieneen. Se oli oleva kesän viimeinen huviretki, sillä seuraavana päivänä piti poikain, miniän ja tytärten, lasten ja lastenlasten taas lähteä mailmalle, kunkin toimialalleen. Hetken huvilla ja ilolla oli sen tähden alustanaan alakuloisuus ja kaipaus: syksyn alakuloisuus. Lähestyvä ero antoi ilolle erityisen lisän lämpöä, jokainen ystävällinen sana, joka lausuttiin, olit kuin alleviivattu, jokaista pikkupalvelusta seurasi kaksinkertainen vastapalvelus.

Neljät rattaat, niin yksinkertaiset kuin vain maalla voi olla, olivat tulleet pihalle. Nauraen ja melakoiden asettuivat vanhemmat niihin niin hyvin, kuin osasivat; lapset pistettiin väliin. Ukko tuli itse mukaan pyssy kädessä. Kukaan ei kyllä muistanut hänen ampuneen sorkkaakaan moneen vuoteen, mutta tapa nyt oli semmoinen, että pyssyn piti olla mukana.

Isoäiti jäi kotiin pienimpien kuopuksien kanssa. Ja niin sitä lähdettiin, naurettiin niin, että helisi paikat, vanhoja talviteitä, hakoja ja takamaita metsään. Rattaat tärisivät kauheasti, olivat toisinaan kaatuakin, Lento ja Liina, Hellä ja Ruuna eivät välistä tienneet minne kavionsa painoivat mättäiden, kivien ja rytöjen väliin. Mutta perille tultiin tunnin ajettua loistavalla tuulella, koivuharjun juurella olevaan viidaksoon. Siellä hevoset riisuttiin valjaista, vasut otettiin rattaista, ja niinkuin teeren poikue vähimmänsä vaaran uhatessa hajoaa ja piiloittuu uskomattoman kiireesti risujen ja lehtien sekaan, niin lapset hajosivat mikä minnekin.

Miten kaunis päivä oli täällä syyskesän kirjavaan ja komeaan pukuun verhottujen puiden juurella. Tikka pärrytteli kuivan hongan runkoa, orava maiskutteli käpyjään, tuuli kahisi risuissa ja lehdissä, viimeinen mehiläinen lenteli huristen syksyn niukassa kukistossa. Metsän humina oli tuota pitkäveteistä, surunvoittoista, joka ilmoittaa syksyn tuloa, eikä kesätuulen kevyttä, leikkivää suhinaa lehdissä ja havuissa. Ja kaiken tämän yllä syystaivas niin äärettömän korkealla ja niin kirkkaana.

Kuivain kellastuneiden koivulehtien seasta, jotka kahisivat jalan alla, poimivat pikkuset ahkerat lapsenkädet valkoisia, herkullisia voiteroisia, kauniita pehmiätakkuisia karvalaukkuja. Punamaitoisia lepperoisia etsittiin sananjalkain mustuneiden ja taittuneitten lehvien seasta, ja karun kallion niukasta maaperästä poimittiin tummankeltasia, suppilomaisia rouskuja. Yhtäkkiä kirkaisi joku, joka oli säikähtänyt pakoon pujahtavaa sisiliskoa tahi tarhakäärmettä, sitten taas kaikki oli hiljaa, kunnes kimakka lapsen ääni huusi "isoisä hoo-oi" niin että metsä kaikui. Isoisän syvä basso, tenoriäänänen säestämänä, sopraano ja äänenmurros, kaikki huhui sekaisin läpi metsän. Tiettiin oltavan lähellä toisiaan, tiettiin ettei kukaan ollut yksyksissä, ja sitten sienien etsintä taas alkoi.

Haapasieni sai harmaan sinertävine lakkineen tulla mukaan, mutta korallinpunainen, valkotäpläinen kärpässieni sai pieneltä nykerökengältä potkun, niin että sen kirjava koristus lensi ilmaan kuin räjähtävä pommi. Kun koppa vihdoin oli täynnä, tuijoteltiin alas, katseltiin keltasia lehtiä, punaisia puolukoita, monivärisiä sieniä, niin että silmät alkoivat valehdella, ja viimein luuli näkevänsä sieniä joka paikassa. Ja sitten taas kaikui "isoisä hoo-oi", ja metso luuli hurjan ajon alkaneen ja pakeni suhajavin siivin. Niin juostiin sitten variksenmarikkaa ja kanervikkoa, yli pursujen ja kastikasten vanhuksen luo, sillä isoisän talteen kopan aarre tyhjennettiin.

Mutta yhtäkkiä kuului läpi metsän kummastuksen ja levottomuuden huuto ja sitten taas uudestaan ja uudestaan. Dondo oli joutunut särkän harjalle, huusi Bibiä ja Vevaa, Mettaa ja Tittiä, äitiä ja isää, ja "isoisä" kaikui nyt yhteen ääneen metsässä. Kun vanhus vihdoin pahan louhikon kautta pääsi särkän harjalle, sai hän nähdä metsän notkossa palavan.

Hongissa humisi onnettomuutta ennustavalla tavalla, risut ja oksat ratisivat. Hyvänkin kilometrin levyisenä kulo läheni hurjaa vauhtia, Milloin kohosi liekki patsaana ilmaan, milloin se kyyristyi kuin salaa väijyvä peto sammalikkoon, toisen kerran se puhalsiin tuliliekin nuolemaan puiden partaa, toisen kerran taas näytti tyyten sammuvan seuraavassa silmänräpäyksessä uhatakseen kaikkea, mitä edessä oli. Ilman huoku työnsi tervassavua loitolle ja kiidatti kipunoita kauvas. Pikku linnut karkasivat pelästyneinä edestä ja miljoonittain hyönteisiä syöksyi tuleen, tuulen kuljettamina.

Jumala armahtakoon! Tuli on päässyt valloilleen tässä kuivuudessa! sanoi vanhus. Ja taas kaikuivat hooi-huudot pelon ja kiireen värähdyttäminä läpi metsän. Äsken niin iloisa joukko riensi nopein askelin, äänetönnä ja alakuloisena viidaksoon, jossa hevoset odottivat. Kiireesti kuljettiin kotia kohti. Kaikki se, mikä metsään mennessä oli niin sanomattomasti ilahuttanut, se ei ollut enää huvittavaa, sillä isoisän

kasvot olivat hyvin huolestuneet. Ja niin tultiin kotiin, ja väki soitettiin kokoon. Miehet tulivat tuoden kirveitä ja lapioita, sankkoja ja kuokkia, ja lähetettiin metsään poikain johdolla hakkaamaan paloteitä ja kaivamaan ojia kaikenhävittäjän kukistamiseksi. Ennenkuin kaikki viimeinkin oli valmiina, alkoi jo hämärtää.

— Rakas Emanuel, mene lepäämään huoneeseesi; siellä on muuten kaksi miestä odottamassa sinua, sanoi kirkkoherran rouva miehelleen, levottomana tämän innosta ja rauhattomuudesta.

Kirkkoherra meni kamariinsa. Siellä istui ovensuussa keski-ikäinen mies, ja poika seiso i oven pieleen nojaten ja hypisteli hattuaan. Mies nousi, kun pastori astui sisään.

— Kuka olette, mitä teillä on asiata, hän kysyi odottajilta, lamppua sytyttäessään.

— Nimeni on Israel Veikkoliini; tämä on minun poikani Kalle Oskar.

Pastorin kasvot synkistyivät kovasti. — Vai niin. Teidän poikanne. Niin, minä olen jo kappalaiselta kuullut sen merkillisen jutun pojastanne. Mitäs teillä muuten on asiaa.

— Minä en olisi vaivannut kirkkoherraa näin myöhään, mutta kappalainen on kinkereillä ja minun asiani on vähän kiireenlainen eikä siedä pitkää viivytystä. Minä tahtoisin saada pojan paperit selviksi. Aijon asettua Joensuuhun. Tässä on kaikki ne paperit, jotka kappalainen oli käsenyt hankkia.

Kirkkoherra meni lampun ääreen ja silmäsi papereita.

— Kaikki näyttää olevan hyvin. No niin, muutamain päivän päästä saa Veikkoliini hakea paperinsa. Vai tahdotteko että ne lähetetään suoraan Joensuuhun?

— Olisihan se minulle parasta.

Emanuel Högfel dt kääntyi sitte poikaan, katseli häntä tarkkaan ja sanoi:

— Kuuleppas poika, ensiksi minä toivotan sinulle onnea, että olet isäsi löytänyt. Ole hänelle aina hyvä poika, niinkuin neljännessä käskyssä sanotaan. Sitten minä pyydän sinua menemään ulos ja odottamaan eteisessä, minulla on vähän puhuttavaa isäsi kanssa kahden kesken.

Poika meni kumarrettuaan monta kertaa. Huoneessa oltiin ääneti. Högfel dt käveli pari kertaa huoneen päästä päähän.

— Niin, — hän alotti — niin, minun pitäisi oikeastaan —, minun on vain kiitettävä, kiitettävä teitä.

— Minua, sanoi Veikkoliini kummissaan.

— Niin, teitä juuri. Kun vuoden toisensa perästä tekee työtä Herran viinamäessä, niinkuin minä nyt olen tehnyt kunnollisten virkatovereini avulla, eikä vuosikausiin tapahdu mitään, jota voisi pitää todistuksena siitä, että vihollinen on kylvänyt rikkaruohoa viinamäkeen, te ymmärrätte mitä minä tarkoitan, että se seurakunta, jonka Herra on uskonut minun hoitooni, olisi alhaisella siveellisellä kannalla, niin tulee itsekyläiseksi. Jumalan avulla, sanoo silloin itselleen, olen voinut jotakuinkin pitää tämän lauman niiden rajain sisällä kuin oikeata on. Luulee tehneensä jotakin, voittaneensa jotakin, ollaan valmiit arvaamaan itseänsä liian korkealle.

No niin, niin oli minunkin laitani. Tuomitkaa itse. Minkälainen tämä seurakunta oli vielä vuosi sitten? Muistatteko minkänäköinen Kiiskilän kylä oli, kun te vuosi takaperin tulitte tänne. Valtava metsä ympäröi kylää, kuin vihreä muuri, ja erotti sen muusta mailmasta. No niin, te tunnette sen metsän muuten paremmin kuin minä. Ja miten siellä itse kylässä elettiin, ääneti ja hiljaan, jokainen oli osaansa tyytyväinen.

Mutta miltä siellä nyt näyttää? Te tulitte tänne omine rahoinne ja muiden, noin vuosi sitten luullakseni. Metsä on hakattu pois, oksia, latvuksia ja tuulenskaatoja on virstottain ympärillä. Kolme vuorokautta, sanottiin minulle äsken, on jo tuli tehnyt tuhojaan kuivissa jätteissä ja polttaa kamaraa myöten kaiken ruokamullan. Katsokaa itse!

Ja hän näytti ulos, missä kamala punainen loimu valaisi öisen taivaan rannan. Mustia savupilviä kohosi raskaasti taivaalle ja kätki sen tähdet mustaan suruharsoon.

— Ja näin on käynyt yhdessä vuodessa. Mitenhän sitten vastedes? Kun metsä on poissa, hävittää yöhalla armotta kaikki kylän pellot. Sillä te tiedätte hyvin, että metsän takana on suuri Nälkäsuu, josta nousee pakkasta ja sumua ylt'ympäri.

Veikkoliinin kasvot kovettuivat kovettumistaan, uhkamielisen näköisenä hän istautui lähimmälle

tuolille, kyynärpäät polvissa. Vanhus käveli edestakaisin huoneessa. Hän puhui nähtävästi kauvan kyteneitä tuumia, hän innostui.

— Kun metsä on hävitetty, ovat kylän tilukset pilalla koko miesijäksi, ja mistä syystä. Te olette antanut talonpojille luultavasti hyvinkin vähät rahat ja nekin te olette ottanut taas pois. Puodissa, joka väärin kantaa tätä nimeä, sillä oikeastaan se on kapakka, olette viinalla houkutellut pois ne rahat, jotka olette maksanut puista. Harvat ihmiset osaavat oikein käyttää yht'äkkiä saatuja rikkauksia. Tämän kylän ihmiset ovat isoja lapsia; he eivät ole panneet rahoja mihinkään, joka korvaisi sellaisen hävityksen, eivät parempaan karjastoon, niityn-viljelykseen, ojitukseen, parempiin maanviljelyskaluihin. Eivät, vaan kahvia, sokeria ja, ennen kaikkea, rommia he ovat hankkineet; sinne ne ovat menneet. Ymmärrättekö te, mitä olette tehnyt! Te olette raa'asti tehneet väkivaltaa äidillenne, Suomen maalle, ja kansan puhtaille tavoille.

Veikkoliini liikahti äkisti ja virkkoi kiivaasti: "ja siitä kirkkoherra kiittää minua."

— Odottakaa, odottakaa vähän. Kun sanomista luin niistä suurista synneistä, juoppoudesta, haureudesta, petoksista, tapoista ja murhista, joita tavan takaa, surkeata kyllä, tehdään maassamme, ajattelin: no jumalan kiitos, täällä tämän puhtaan, ja hurskaan väen keskuudessa sellaista tuskin voisi tapahtua. Minua hävettää, kun täytyy tunnustaa nämät itserakkaat ajatukseni. Ihmisen ei pidä kerskata. Kaikki mitä en ole luullut mahdolliseksi täällä, on tapahtunut yhden ainoan vuoden kuluessa. Vaikka kuinka olisin puhunut ja varoittanut, opettanut ja rukoillut, ovat rahanne kuitenkin voittaneet. Te olette antanut minun itsekylläisyydelleni, minun henkiselle ylpeydelleni hyvästi ansaitut nuhteet. Sentähden minä kiitän teitä, Veikkoliini.

Hän vaikeni ja seisattui tukkijunkkarin eteen.

Veikkoliini ei ollut niitä miehiä, jotka kiivastuvat. Hän oli elämän kovassa koulussa oppinut pidättämään turhan itsepuolustuksen, puremaan hammasta ja kärsimään loukkauksiakin. Mutta nyt hän ei jaksanut hallita itseänsä.

Hän ponnahti tuoliltaan ja korotti äänensä.

— Minä olen rehellisesti maksanut rahat. Minä olen...

— Kuka tässä puhuu rehellisyydestä — ja 74 vuotensa, hopeanharmaiden hiustensa ja moitteettoman elämänsä koko painolla kirkkoherra kääntyi Veikkoliinin puoleen. Hänen olentonsa laajeni, tuli mahtavaksi.

— Mitä Vahvan Matin leski on saanut kodistaan, raiskatusta onnestaan ... ja muut sitten? Te olette tukkimies, kukaan ei voi paremmin kuin te vastata siihen kysymykseen: ovatko he kaikki saaneet tavarastaan kohtuullisen palkinnon? Vastatkaa omantunnon mukaan, mies!

Hän seisoj siinä mahtavana ja käskevänä, viisaat silmät tuuheain valkoisten kulmakarvain alta katsoivat terävästi ja tutkien Veikkoliiniä.

Veikkoliinin huulet värähtelivät, hän tahtoi vastata, mutta ääntä ei lähtenyt. Sanaakaan virkkamatta kumarsi hän papille ja lähti hitaasti pois.

Kirkkoherra meni kirjoituspöytänsä ääreen, huokasi syvään ja etsi paksun käsikirjoituksensa, jossa puhuttiin metsäin vaikutuksesta ilmanalaan. Hän tuskin kerkesi syventyä työhönsä, ennenkuin jo lapset ja lapsenlapset tulivat sisään.

— Sataa, sataa kuin korvosta kaataen, huusi iloinen joukko; ja ukkonen jyrisee. Kyllä kulo nyt sammuu. Nyt pitää isoisän tulla iloiseksi, pyysi Dondo. — Ja täällä on sanomalehtiä, aivan tuoreita sanomalehtiä, sanoi valkoverinen Bibi. —Saamme sienipaistia ja hapanta kermaa, huusi herkkusuinen Veevi, pieni lihava nelivuotias, jolla aina oli erinomainen ruokahalu.

Mutta isoisä oli murheissaan. Eräs elämän suuria kysymyksiä, joka hänen mielestään oli äärettömän tärkeä ja painava tälle maalle, jota hän, koskaan pettämättä, rakasti, oli yht'äkkiä taas tunkeutunut hänen ajatustensa etunensä. Hänen paha tuulensa oli kaikille selvä.

— Rakas isoisä, sanoi vanhin miniä, jota perheen piirissä pidettiin hänen suosikkinaan, metsäkö se taas teitä vaivaa? Olkaa nyt iloinen, siihen kyllä kasvaa uusi sijaan!

— Kasvaa uusi! sanoi vanhus mieltäväsesti. Rakas lapsi, Lapin harjanteilla on aikoinaan ollut mahtava metsä. Milloinka se on hävitetty, ei tiedetä, vaan jättiläishonkien kantoja on siellä vieläkin sammaleen ja peuranjäkälän peitossa. Juutinmaan arot ovat vielä historian aikana olleet komeiden tammimetsäin varjostamina. Hiekasta löytyy vielä nytkin niiden puisevia vahvoja juuria. Ihmiskäsi ja ajattelematon haaskaus ovat ne hävittäneet. Nyt siellä kasvaa tammien haudalla miehen korkuinen kanervikko.

Lüneburgin nummi, Landesin aavikot Ranskan lounaisosassa, Peloponnesoksen ja Itaalian vuoret, kaikki ovat ennen olleet metsän peitossa, jota huolimattomasti on raikattu. Ja nyt, nyt menee miespolvien työ ja miljoonia markkoja, ennenkuin metsä taas juurtuu noihin nummiin, eikä koko maailman kullalla saada kasvamaan metsää kerran hävitetyille vuorille ja tuntureille, ei Hellaaseen eikä Lapinmaahan. Kun luonnollinen metsän ja viljelemättömän metsättömän maan välinen suhde on hävitetty, on tehty väkivaltaa luonnolle, väkivaltaa, joka kostaan vuorostaan.

— Mutta rakas isoisä, mitäpä sille nyt voi, ettehän tahtone kieltää yksityisiä hakkaamista metsäänsä oman halunsa mukaan?

— Juuri sitä minä tahdon, ja tahdon sitä ennenkuin vielä on liian myöhä. — Ja asialla on vielä toinenkin puoli. 30,000 henkeä, suojattomampina kuin taivaan linnut, ilman omaa kotia ja asuntoa kiertää mieroa Karjalassa. Viiden vuoden päästä siihen joukkoon liittyy kolme neljännestä Kiiskilän kyläläisistä, velkaista ja tavoiltaan turmeltunutta sekin.

Silloin talon emäntä soitti ruokasalissa, illallinen oli valmis. Lapset työntyivät sinne, nuori väki pani pois sanomalehdet, ja patriarkan tavoin vanha Emanuel Högfeltdt istuutui isännän paikalle pöydän päähän lastensa ja lastenlastensa joukkoon ja oli osallisena vaihtelevassa keskustelussa. Puheltiin kesän menneistä iloista ja tuumailtiin toisia tulevaksi talveksi. Vasta myöhään sammutettiin kynttilät ja vielä kotvan sen perästä, kun toiset jo olivat menneet levolle, vanhus istui kirjoittamassa teostaan metsien merkityksestä maan ilmanalaan.

XV.

Atkinilaiset olivat Jaavan pääkaupungin Surabajan läheisillä vesillä upottaneet hollantilaisen fregatin ja tappaneet laivaväen, joka veneillä koetti pelastua maihin. Hollannin kunnia oli loukattu ja loppumattomasti huutaen: "Eläköön kuningas, eläköön Hollanti," myönnöksi kamari keskustelematta kaksi miljoonaa dukaattia uusien pansarilaivain rakentamiseen Jaavan huimien asukasten kurittamista varten.

Tonkinilaiset merirosvot olivat hallituksensa suosiollisella luvalla polttaneet ranskalaisia lähetysasemia ja viimeiseen mieheen tappaneet ranskalaisen komppanian. Myrskyisillä huudoilla: "Vive la republique" (eläköön tasavalta) myönnöksi edustajakamari useita miljoonia frankia, merirosvojen kukistamista ja Tonkinin valloittamista varten.

Loordi Randolph Churchill oli alihuoneessa pitänyt pauhaavan puheen Englannin laivaston rappiutilasta, puheen, joka oli höystetty pistävillä viittauksilla amiraaliviraston hallintotoimiin. John Bull oli herännyt unestaan, ja "cheers" (eläköön) sekä "England for ever" (Englanti ainaiseksi) huutojen kaikuessa annettiin 20 miljoonaa puntaa Britannian laivaston vahvistamiseksi.

Newyorkissa oli rohkea pörssiperkele hajoittanut hopearenkaan, tuhansittain ihmisiä oli joutunut häviöön, mutta kullantavara juoksi jälleen vapaana maailmaan, Amsterdamista, Parisista, Lontoosta ja Newyorkista. Se juoksi eteenpäin tuo välkkyvä kultainen virta, ottaen haaroja vastaan kaikista pienistä pörssleistä ja pankkilaitoksista, jotka nyt kaikki pelasivat "haussea" (kohottivat hinnat); virta paisui reunoihin saakka.

Ja mihin vain ojanne tästä virrasta saapui, siellä vaikutti kultainen metalli kuten verenruiskutus verettömään ihmiseen, kuten rauta kälvetystautiseen. Sydän sykki voimakkaasti, valtimot paisuivat, sairas elpyi uuteen eloon ja uuteen rohkeuteen. Skotlannin ja Belgian kivihiihkeivoksissa kaikuivat jälleen kaivosmiesten vasaraniskut, ja narisevat koneet vipusivat siteissä olevan lämmön mustina kiiltävinä kappaleina maan syvyydestä; sulatusuunien sisus hehkui ja rauta kitisi levyiksi valssattaessa.

Norjan tunturilaaksoissa, Ruotsin jokien varsilla ja Suomen järvien rannoilla hakkasi kirves jälleen voimakkaita iskuja. Metsien sydämissä jyrisi ja ryskyi, karhu pakeni unen horroksessa talvipesästään, ja kettu pyrki pelonalaisena luolaansa, honkien kaatuessa puunhakkaajien kirveestä. Höyrysaaha leikkasi vinkuen pihkaisia hirsiä, ja Uuraan, Kotkan, Turun ja Oulun satamilla kuultiin laivansälyttäjien iloista puhetta ja huutoa heidän kantaessaan notkuvia taakkojaan suurien höyrylaivojen kyljelle, jotka tarumaisen hornansuun tavalla nielivät harjujemme kaunistuksen, salojemme ytimen, yhäti viheriät metsämme.

Patruunat, nuot vanhat, jotka olivat pysyneet pystyssä myrskyssä, oikaisivat itsensä, sillä nyt oli kova aika mennyt ohitse. Uskalluksen henki valtasi kaikki, konttorin päälliköstä alkaen nuorimpaan

harjoittelijaan saakka, kaikki he luottamuksella uskoivat kauppahuoneensa vakavuutta ja tulevaisuutta. Ja uudet, tuntemattomat kauppanimet asettivat siniset ja kultaiset toimikilpensä nähtäväksi, uusia miehiä, joista ei kenkään ollut kuullut puhuttavan, tunkeutui esille siinä, missä vanhat raihnaat olivat kumoutuneet.

Uusia sahoja rakennettiin, ja tukkijunkkarit matkustelivat ristiin rastiin Karjalan metsiä, ja kaikki, jotka olivat tehneet arvionsa baissen (sortohintojen) nojalla, olivat kuin poisppyhityt. Nyt oli vuoksi, nyt oli hausse. Europan mahtavasta kultavirrasta oli pieni ojanne ylettynyt tänne saakka.

Joka kovan ajan kuluessa oli ostellut metsiä, joskin ne sijaitsivat kovin sopimattomasti, joka oli jaksanut jatkaa vekselihuijausta toivottomasta tilastaan huolimatta, joka vielä eilen oli köyhä raukka, hän oli tänään pelastunut, hän oli varakas mies, ja huomenna saattoi hän ehkä kuulua ylimpään tuhatlukuun.

Tällä iloisten toiveitten ja kultaisten lupausten ajalla pani Veikkoliini toimituskilpensä ylös. Hän oli asettautunut kauppamieheksi pieneen Joensuuhun, noitten Karjalan kahden suuren järven välisen kulkuväylän varrelle.

Israel Veikkoliini, niin oli suurilla kultaisilla kirjaimilla maalattu uuteen välkkyvään kilpeen. Veikkoliini oli elänyt odotuksen, jännityksen ja levottomuuden ajalla. Hänen hermonsa olivat tämän ajan kestäessä olleet kiihotuksen alaisina, hän oli ollut liiallisen työn rasittamana ja oli sentähden pysynyt laihana. Nyt olivat elämän päivänpaisteiset päivät tulleet hänellekin. Olisi luullut, että se intohimo, joka häntä oli vallassaan pitänyt, ajan kuluessa malttuksi, tasoittuiksi, mutta niin ei käynyt; päinvastoin, hän oli ottanut ensimmäisen suuren askeleen: toisesta säätyluokasta oli hän järkähtämättömän pontevuutensa avulla noussut korkeampaan säätyyn. Hän oli seisossaan tuolla alhaalla tuhansien tuntemattomien joukossa luullut saavuttavansa kaikki, jos hän vain pääsisi sille kukkulalle, joka oli häntä likinnä. Nyt hän oli sille päässyt, ja sinne tultuaan näki hän edessään laveita näköaloja, toisia saavutettavia kukkuloita.

Ja hän yritti niille nousemaan, se on, hän oli siihen pakotettu. Hän ei ollut enään omassa vallassaan. Ne voimat, jotka hän oli pannut liikkeelle, nostivat häntä vastustamattomasti mukanansa.

Semmoisissakin henkilöissä, jotka ovat aikansa tietojen ja sivistyksen kukkuloilla, ja jotka nopeasti ovat nousseet onnen hohtavaa uraa myöten, huomataan pian, että he ovat muuttuneet, he eivät enään ole samat kuin ennen. Ja vielä paljoa enemmän huomattiin tätä tässä nousukkaassa, joka tosin oli runsaslahjainen, mutta kuitenkin oli kaikkien nousukkaan vikojen alaisena. Hän oli suurella määrällä rahanhimoinen, hän oli kovettunut taistelussa kultamarkan edestä. Henkisessä elämässä on yhtä vähän seisahdusta kuin ruumiillisessakin. Veikkoliini ei ollut mennyt eteenpäin, hän oli sentähden ruvennut soljumaan alaspäin. Luonnollista oli, että hän piti itsensä suurella arvossa. Mistä hänen tulikaan kiittää entisyyttä? Eikö hän ollut itse taistelemalla saavuttanut sitä, mikä hänellä nyt oli? Että lait olivat tehneet hänet vapaaksi mieheksi ja suojelleet hänen oikeutensa, että vallassa olevat säädyt olivat monta kovaa ottelua kestäneet hänen valtiollisen oikeutensa puolesta, että herrasmiehet ja ainoastaan herrasmiehet olivat taistelleet hänen kielensä ja sivistyksensä puolesta, kaikki tämä oli tosiasia, joka, joskin hän joskus sen huomasi, pysyi epäselvänä ja sen sanomalehdistön sanatulvan peitteessä, joka työskenteli hänen etujensa puolesta.

Tätä hän ei paljon ymmärtänyt, mutta selvästi hän ymmärsi sen, että hän itse oli kohonnut näkymättömistä. Hän oli siellä ylhäällä monen vanhan kauppahuoneen harmiksi ja ihmeeksi, hän oli tullut kaupallisvallaksi, jota täytyi ottaa lukuun. Ja ketä hänen oli siitä kiittäminen? Itseään, sanoi hän oikeutetulla ylpeydellä.

Nyt istui hän konttorissaan tutkimassa kauppakirjojaan. Syysaurinko vilkaisi silloin tällöin isoista akuttimettomista ikkunoista, pari alakuloista karpästä surisi ruudulla pyrkien ulos vaaleaan päivänpaisteeseen. Hän oli kuin karpäset, hänkin tahtoi ulos, mutta vähäinen tapaturma lautatarhassa pakotti häntä pysymään sisällä. Hän oli edellisenä päivänä vahingoittanut jalkaansa ja oli nyt potilaana. Ja tuo juuri tänään, juuri tänään, jolloin hän halusi olla vapaana ja terveenä, jos milloinkaan.

Tänään oli pormestari lausunut hänelle pari tärkeätä sanaa; kaupungissa ei ollut kauppaneuvosta, oli hän lausunut.

Tänään piti hänen poikansa, oltuaan kolme vuotta Englannissa, tulla kotiin, tulla tänään viimeisellä höyrylaivalla, joka vielä uskalsi kulkea syyskylmästä ja pimeydestä huolimatta. Ikkunastaan hän saattoi nähdä höyrylaivan, oman höyrylaivansa, kun se kiersi niemen, jolla valkoinen merimerkki seiso, kun se täydellä höyryllä ponnisteli virtaa vastaan, kuinka se läheni rantaa. Siellä, rannassa, estivät valitettavasti tavara-aitat häntä näkemästä laivan valia; ainoastaan mastot ja tupruttava savutorvi näkyivät.

Herra Veikkoliini katsoi kelloaan, hänen laskunsa mukaan pitäisi hänen Kaarlo Oskarinsa neljänneksen kuluessa ehtiä tulla hänen luoksensa. Mielessään kuvaili hän pojan kuvaa. Lieneekö hän vielä äitinsä näköinen.

Neljännestunti kului, toinenkin neljännestunti, mutta Kaarlo Oskaria ei näkynyt, ei kuulunut. Veikkoliiniä alkoi huolestuttaa. Olisiko jotain tapahtunut. Hän nousi kiivaasti seisaalleen mennäkseen ulos, mutta tuska jalassa pidätti hänet. Silloin kuului nopeita askeleita portailta. Siinä hän on! Ja tuska poistui, hän hymyili jo edeltäkäsän, ovi avautui, ja sisään astui herra Clarke, hänen englantilainen konttorimiehensä.

— Oliko poikani höyrylaivassa, mr Lark, kysyi Veikkoliini pakotetulla mielenmaltilla.

— Yes, sir. [Oli, herra.]

— Onko hän terve? Miltä hän näytti?

— Very english [kovin englantilaiselta], sanoi mr Clarke hymyillen ja vedellen hyvin hoidettujen lampaankotlettien näköisiä poskipartojaan.

— Mistä syystä hän ei tule ylös tänne?

Mr Clarke nosti silmänsä, katsoi kelloa, loi silmänsä höyrylaivaan päin...

— Niin, mistä syystä hän ei tule ylös tänne, toisti hän ihmeissään.

— Tehkää hyvin ja hakekaa hänet, sanoi Veikkoliini kärsimättömänä.

— Yes, sir, vastasi englantilainen ja meni.

Taas kului puolen tuntia. Mitä tuskallisimman levottomuuden alaisena makasi Veikkoliini sohvallaan. Hän ei ollut ainoastaan levoton, hän oli pahastunut, sydämessään kovasti loukkaantunut siitä epäkunnioituksesta, jolla hänen poikansa häntä kohteli. Olihan se kuulumatonta, kolme vuotta oli hän ollut poissa kotoa, ja nyt kotiin tultuaan hän ei kiirehtinyt isänsä luo.

* * * * *

Tuon suuren kovan onnen kohtaamisen jälkeen oli Maria Kiiskilä ihan tyhjänä leskenä muuttanut Joensuuhun. Alussa täytyi hänen taistella kovimpia vaikeuksia vastaan. Hänen tavaransa menivät toinen toisensa perästä teille tietymättömille; pian hän sairaine masentuneine tyttärineen seiso siinä välttämättömimmänkin puutteessa. Hän taisteli toivotonta, hurjaa taistelua olemassa-olostaan.

Viimein hänellekin päivä alkoi vajeta, vaan ainoastaan vähitellen.

Hän sai paikan erään kaupungin paremman leipurin luona. Kun tämä kuului niisanottuihin heränneisiin, niin perheenemäntä, jonka suosiota Maria mitä suurimmassa määrässä oli saavuttanut, suositteli häntä muille uskonsisarilleen, niin että Maria tietämättään, huomaamattaan joutui pyhien yhteyteen. Hän kävi yhtäläisissä vaatteissa, kuin hekin, tuossa koko Karjalassa tunnetussa tummassa kerettiläispuvussa, ja otti osaa heränneitten kokouksiin.

Tuo kova onnettomuus, joka oli kohdannut Mariaa, oli hänet masentanut, mutta siitäkin huolimatta oli hän taipunut heränneitten oppiin ja elämään. Hän veisasi kokouksissa ja kuunteli veljien ja sisarien puheita antautuen kaikenlaisten mielenliikutusten valtaan. Mutta kun piti antaa vihamiehillensä ja velallisillensa anteeksi, silloin hän ei enää ollut mukana. Syvällä hänen sydämessään oli haava, paranematon haava, ja sen oli Veikkoliini iskenyt.

Hän taisi kyllä kaikille muille antaa anteeksi, mutta hänelle ei. Hänen suhteensa hän teki poikkeuksen, ja kaikki hänen vihansa kohdistui häneen. Tämä oli häntä pettänyt, riistänyt häneltä kaikki, hän oli — ja hän tiesi kyllä mistä syystä — purjehtinut hänen miehensä upoksiin, ja nämä kaikki oli hän tieteen taiten tehnyt, se oli Marian varma luulo. Hän oli heiltä ottanut pois vaivaishuonelaisen, Kaarlo pojan, hän oli jyrkästi kieltänyt häntä käymästä heidän luonaan, ja kun tämä ei auttanut, oli hän lähettänyt poikansa Englantiin. Hän oli tehnyt kaikki katkeroittaakseen Marian tyttären, hänen Ellinsä elämää.

Eikä siinäkään ollut kaikki: Kiiskilän kylässä, jossa hänen sukunsa ja tuttavansa elivät, oli jokainen talollinen velkaa hänelle; hän oli oikea verenimijä; missä hän vaan liikkui, siellä talonpojat ensiksi velkaantuivat, sitte joutuivat kodittomiksi ja viskattiin, kuten Maria itse, pois oikealta uraltaan avaraan mailmaan. — Tällekö miehelle pitäisi hänen antaa anteeksi! Ei, Jumalan täytyi olla armollinen hänelle, niin itsensäkieltäväinen hän ei voinut olla.

Ja Elli sitten... Kun hän ensin erkani Kaarlostta, oli hän kuin kivettynyt. Hänelle oli naiminen yhtä kuin terveys, niin, yhtä kuin elämä, niinhän lääkäri oli lausunut. Ja totta se olikin, sen hän itse tunsu. Tämän rakkauden helmassa oli hän kehittynyt, tämän tunteen avulla oli hän ruumiillisesti pysynyt vahvan, liian aikaisin kypsyyneen henkensä rinnalla. Joka tämän rakkauden häneltä otti, hän otti hänen henkensä. Siitä tuo tuska, nuot vaivat, jotka hänen kurkkunsa yhteen puristivat, niin ettei ainoakaan huokaus päässyt hänen huuliltaan, jotka sulkiivat hänen kyyneltulvansa, niin ettei ainoakaan pisara päässyt hänen silmäluomiensa alta. Vaaleana, melkein liikkumattomana oli hän jäänyt lautalle seisomaan, kun hänen Kaarlonsa häneltä pois otettiin.

Tämän kohtauksen jälkeen hän sairastui, joutui vuoteen omaksi. Se oli tahdon, sielun sairautta; hän makasi vuoteellaan kuumeeton, tuskaton, liikkumaton ja haluton.

Joensuussa ottivat heränneet hartaasti osaa nuoren, melkein hervottoman naisen kohtaloon. "Veljet" lukivat ja rukoilivat hänen puolestansa. "Sisaret" kertoivat hänelle hengellisestä kokemuksestaan, vanhimmat tahtoivat parantaa häntä rukouksilla ja käsien päällepanemisella. Kaikki oli turha. Lempeänä, hurskaana, surullisena ja, ennen kaikkea, kauniina makasi hän vuoteellaan päivän toisensa perästä kellekään uskoutumatta. Kun "veljet" luulivat hänen tummien verhottujen silmänsä katselevan Herran autuuteen, uneksi hän Kaarlostta; kun hän makasi hiljaa liikuttaen ainoastaan huuliaan, luulivat "veljet" hänen rukoilevan. Mutta hän haaveksi, sepitti omia runojaan tahi kertasi runoja ja lauluja, joita isoäiti oli lukenut, runoja ja lauluja, joittenka pääaineksena ja loppusävelenä rakkaus oli. Äänettömin äänin, kuten kaislakerttu virran rannalla, lauleli hän rakkautensa korkeata veisua. Kun hänen kyynelensä valituksitta, huokauksitta, nyyhkytyksittä juoksivat hänen vaaleita poskiansa myöten, silloin luulivat "sisaret" hänen makaavan koetusten alaisena: hän vain suri sydämensä ystävää.

Mutta eräänä päivänä tapahtui jotain merkikillistä, jotain oikein ihmeellistä. Yksi "veljistä" oli Marian luona pitänyt kokousta; siellä kuultiin rukouksia ja avuksihuutoja, virrenveisuuta ja herätyshuutoja; sairas oli maannut äänetönnä ja hiljaisena sekä kiittänyt tavallista suuremmalla lempeydellä ja ystävällisyydellä heitä kaikkia, kun he hämärässä poistuivat vahvistettuina ja iloisina siitä, mitä olivat sanoneet ja kuulleet.

Seuraavana päivänä levisi kuni kulovalkea uskovaisten riveissä puhe, että Elli oli noussut tautivuoteeltaan, oli itse äitiinsä nojautuen kävellyt huoneessa. Ja veljien ja sisarten ilo oli suuri. Tuo lempeä, kaunis nainen oli voittanut kaikkien sydämmet. Mitä oli sitte tapahtunut siellä, Marian luona?

Veikkoliini oli muuttanut kaupunkiin, ja hänen poikansa oli edellisenä iltana, äidin poissa ollessa, hiipinyt sairaan luo. Kaikki, mikä oli jäänyt sanomatta kevään ja kesän onnellisina päivinä, se puhkesi nyt äkkiä, syyshämärässä ilmi, niin monen surun ja kaipauksen jälestä. Kaarlo oli vakuuttanut, että, vaikka hänen isänsä sanoisi mitä tahansa, niin hän, Elli, eikä milloinkaan, ei milloinkaan kukaan muu tulisi hänen omaksensa.

Siitä päivästä oli tyttö muuttunut. Kalpeissa kasvoissa alkoi veri liikkua, silmät loistivat, huulet tulivat punaisiksi, hiljainen onni ja alttius loisti hänen silmistään. Koko talven kulkivat nuoret autuuden huumeessa, enkeli paratiisin portilla oli nukahtanut, he olivat taaskin hänen huvitarhassaan.

Mutta keväällä Veikkoliini urkki selville poikansa salaisuuden ja lähetti hänet äkkiä ensimmäisen konttorimiehensä, erään nuoren englantilaisen kanssa, Englantiin. Siellä oli hän kolme vuotta. Mutta, joka kerralta kuin isä sai yhden kuivan, lyhyen, liikemiehentapaisen kirjeen, oli Elli saanut kolme. Ja nyt, monivuotisen odottamisen jälestä oli aika tullut; hän oli palannut.

Laiva "Yrjö Koskinen" laski Joensuun laivasillan kylkeen. Kaarlo Oskar Veikkoliini, varsin komeannäköisenä, puettuna englantilaiseen kuosiin, jakaus niskassa, meloninmuotoinen hattu päässä, ryhmysauva, keltaiset hansikkaat kädessä, kirjava puku yllänsä, astui maalle, ihmeissään, kun ei tavannut isäänsä alhaalla venheessä. Hän katsoi sen Luojan viittaukseksi ja läksi semmoisenaan, niin nopeasti kuin vain saattoi, rakasta, tunnettua tietä pieneen yksinkertaiseen kotiin.

Ellin ilo ei ollut meluava eikä myrskyisä. Tuo hiljainen, nöyrä ja vähäpuheinen Elli oli onnessaan sama kuin surun aikana. Silmissä oli vain lämpöisempi loiste; veri virtaili nopeammin poskissa.

Kaarlo yksin ymmärsi, miten iloinen hän oli.

* * * * *

Ulkona oli syysaurinko piiloutunut tummien, hajanaisten pilvien taakse, jotka toivat pakkasta, lunta ja epähauskuutta muassaan. Kärpäset olivat laanneet surisemasta Israel Veikkoliinin ikkunaruutuja vasten. Hän itse istui synkkämielisenä odottamassa. Kolmeneljännestä oli jo kulunut siitä, kuin laiva oli laskenut sillalle, eikä Kaarlo Oskaria näkynyt vielä.

Mutta vait! Nyt kuulee hän portailta tassuttelevia askeleita. Jospa se olisi hän.

Ovi aukeni ja sisään astui Kaarlo Oskari koko englantilaisessa loistossaan taluttaen kädestä tyttöä valkeassa ja indigosinisessä herännäispuvussa.

Veikkoliinin ennen niin sapekas mieli kuohahti reunojensa yli tästä näöstä.

Kiivaasti sanoi hän: mitä tämä merkitsee, missä olet viipynyt?

— Jos sanon sinulle, että tyttö tässä on Elli, niin tulisi sinun, rakas isä, kyllä käsittää, missä olen ollut, ja mitä tämä merkitsee.

Veikkoliini oli vaiti hillitäkseen vihaansa. Kiiskilän Marian Elli, tuon Marian tytär, sen, jota hän kerran oli ihaillut ja rakastanut ja nyt vihasi, sen Marian, joka kosti hänen vihansa kaksinkertaisesti, hänen, joka oli vieroitannut hänen poikansa sydämmen isästään, joka häntä, Veikkoliiniä, oli panetellut Kaarlo Oskarille, joka kalvoi hänen maineensa juuria, joka hänestä juoruili ja puheli kaikissa hartauskokouksissa, hänenkö tytär tulisi hänen poikansa vaimoksi. Oliko tuossa tytössä sopiva naimiskauppa hänen pojalleen, Veikkoliinille, joka oli tuleva kaupungin rikkaimmaksi mieheksi.

— Vie kotiin tyttö tuossa, sanoi hän karkeasti, ja tule sitte tiliä tekemään itsestäsi.

Epäilemättä olisi Kaarlo Oskar tehnyt viisaammin noudattamalla isänsä neuvoa, vaikka se annettiinkin sekä tuimalla että epäkohtelijaalla äänellä. Mutta Kaarlo oli vasta täyttänyt kaksikymmentä yksi vuotta, oli oppinut kolmessa vuodessa englantilaista itsenäisyyttä ja nyt tunsikin hän sekä rakkautensa että arvonsa loukatuksi Ellin läsnäollessa. Hän punastui ja vastasi kiivaasti: Sinä et siis tahdo tietää mitään Ellistä, minun...?

— En.

— Hyvä, sitte sanon sinulle jäähyväiset.

Ja hän läksi. Vuosia vierähti, ennenkuin hän palasi siihen taloon... Mutta mitenkä Kaarlon ja Ellin naimisasian kävi, ei kuulu tukkijunkkarin historiaan.

* * * * *

Veikkoliini istui taaskin yksin, ja katkera hymy levisi hänen kasvoilleen. Se poika, jota hän niin kauan oli kaivannut, jonka hän vihdoinkin oli löytänyt, ja johon hän oli suuresti kiintynyt, kuinka kylmäksi, vieläpä vihamieliseksi olikaan se poika aina osottautunut isäänsä kohtaan. Ja nyt, nyt oli hän jättänyt hänet, jättänyt isänsä kodin, vastaisen suuren perintönsä, jättänyt toimensa tässä loistavassa liikkeessä, kaikki, ja minkä tähden? Tuon tytön tähden.

Hän tunsikin, että jotain ikäänkuin kuoli pois hänessä, jotain, joka oli itänyt ja kasvanut, mutta joka ei milloinkaan päässyt kukoistukseen; tuntui kun olisi mahdollisuus johonkin parempaan ja korkeampaan hänessä hävinnyt. Hän kärsi siitä tätä nykyä, aivan kuin haavasta kärsitään — mutta haava oli arvettuva ja arpi koveneva. Ja hän vannoi itselleen valan, että tämä olisi hänen viimeinen hairahduksensa. Ei kukaan olisi enää koskettava hänen sydämmensä kieliä, ei kukaan tuleva osalliseksi hänen hellyydestään ja rakkaudestaan, hän oli oleva kylmä itselleen.

Kiihtyneenä ja synkkänä meni Veikkoliini vaivoin ikkunalle, katseli ulos autiolle kadulle, jossa syystuuli ajeli joukottain edellensä haapain kuihtuneita lehtiä kaupungin istutuksessa. Silloin luuli hän kuulevansa askeleita ulkoa.

Entä jos Kaarlo Oskar olisi malttanut mielensä ja kääntynyt takaisin. Mutta ei, hän lienee erehtynyt, ei ainoatakaan ihmistä näkynyt siellä. Veikkoliini seisoikin kauan ikkunan luona, rummutteli ikkunanruutua, ja tuijotti ulos, milloin alas likaiseen katuun, milloin ylös tummaan taivaaseen. Hajanaiset pilvet levenivät yhä vain laajemmiksi, ja kun ne vihdoin peittivät suurimman osan taivasta, alkoi lumi pudota raskaina, leveinä jääkristalleina, ensiksi yksinäisinä hiuteina, sitte yhä tiheämpinä parvina.

Kylmä tunne valtasi Israel Veikkoliinin, häntä vilutti, vilutti aina ytimiin asti. Hitaasti vetäytyi hän takaisin paikoilleensa, soitti kärsimättömänä kelloa ja käski sisääntulijan, vanhan palvelijattaren tehdä tulta huoneeseen.

— Niin, nyt tulee kylmä, sanoi vanhus, tehdessään tulta. Metsähanhi on muuttanut, talitijanen on tullut, talvi pakkasineen, pimeyksineen on saavuttanut meidät.

— Ja yksinäisyyksineen, lisäsi Veikkoliini syvästi huohtaen.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.